

Casa	
Gab.	R
Est.	
Tab.	13
N.º	4

R
13
4

Handwritten signature or name

Handwritten text

D: CYPRIANI
SOAREZ SOCIE-
TATIS IESU,

*De Arte Rhetorica libri tres ex Aristotele,
Cicerone, & Quintiliano præcipue
deprompti.*

Nunc ab eodem autore recogniti, & multis
in locis locupletati.

*Na liv. do Col. Real
de W. Paul*

Cum facultate Ordinarij & Inquisitorum. !

CONIMBRICÆ.

Apud Ioannem Barrerium Typ. Reg.

Anno Dñi. 1575.

*D. Cyprianus Soares Christiano
Lectori. S.*

LONGE profecto melius, atq; prudentius studijs suis consulunt, qui optimos auctores in omni disciplinarum genere legendos sibi atq; imitandos proponunt, quam qui his neglectis, delectu omni ac discrimine remoto, quosuis cupidissime sequuntur. Quod si quis vetera paulò altius repetere voluerit, quocunq; se animo & cogitatione cõuertet, hoc ita esse cõperiet. Ut enim alios omittam, qui in bonarum artium studijs liberalissimis sunt doctrinisq; versati, satis canstat Platonem ingenio, doctrina, & copia dicendi longè omnibus superioribus præstitisse. Ergo ex eius disciplina quot viri, quanta scientia, quantaq; in suis studijs varietate, & copia, quam admirabiles extiterunt? Atq; ut alios fileam, quorum scripta temporum iniuria perierunt, illi & Aristotelem summum philosophũ, & Demosthenem omnium oratorum facile principẽ proculdubio debemus. Siquidem Aristoteles totos viginti annos Platonem audiuit. Demosthenes vero eũdem non solum audiuit, sed etiã lætitavit. Quid Ciceronem ad tantum in philosophia, & eloquentia decuse euexit? An non Platonis, Aristotelis & Demosthenis imitatio? Finis non fit, si velim eos numerare, qui ex Aristotelis disciplina in omni doctrinæ & ingenij laude præstantes prodierunt. Tanti refert, quem imiteris, quem legas, quem admireris. Hoc intellige ates nostræ soc etatis præceptores, ex eo tempore quo iuventutẽ, virtute & literis informant, eos auctores discipulis exponunt, qui præter ceteros in suo genere floruerunt. Qua de causa mo

lestius

lestius etiam ferebāt nullum esse librum veterum scripto-
rum, qui adolescentibus discendi cupidis primum aditum
ad eloquentiam aperiret. Non quod doctrina dicendi fa-
rum Latinis literis sit illustrata, nam & Quintilianus de ea
diligentissimè simul & doctissimè scripsit, & in libris Cice-
ronis tantum est curæ, tantum suauitatis, elegantiæ atq; do-
ctrinæ, ut ne apud Græcos quidem aut pluribus, aut meli-
oribus præceptis orationis facultas sit exornata: sed quod
ad primam tyronum institutionem eorum scripta minus
sint accommodata. Quid enim discipulis ad hæc studia
ingrediētibus explicarent? Quintiliani libros? sunt illi qui-
dem, ut dixi, summa diligentia, singulari iudicio, summa
etiam eruditione conscripti. at ita sunt longi, sic nonnun-
quam obscuri, ut maius otium & acrius iudiciū desiderent,
Partitiones oratorias? at ita sunt breues, & concisæ, ut mul-
tas & magnificas eloquentiæ opes constructas & recondi-
tas nimis auguste coarctent. Libros de oratore ad Quintū
Fratrem? at in dialogo sunt scripti. Præcipuas autem in illis
partes habent L. Crassus, & M. Antonius homines ut di-
gnitate sic eloquentia in Romana Repub. maximi, qui mi-
nora illa, sed discipulis in primis necessaria celeriter trāsi-
gūt, quæ vero sunt à vulgari intelligētia magis remota, ea,
non facile dixerim, ornari ne an copiosius prosequatur.
Huc accedit, quòd dum Crassus perfectum, Antonius cō-
munem informat oratorem, magnis altercationibus, qui
dialogorum est mos, in contrarias partes differitur, quod
mediocriter quidem eruditus, qui iudicij iam aliquid ha-
bent, non solum magnam & ingenuam delectationem, sed
mirabilis etiā utilitatis fructum affert, tyronibus non itē,
qui disputationis vim atque incitationem aspiciunt, vesti-
gia ingressumq; vix intuentur. Duos de Inuentione libros
puero sibi inchoatos, & rudes Cicero excidisse affirmat,

propterea quòd nec orationis expoliendæ & conformandæ
rationem docent, nec inueniendi fontes ab Aristotele de
monstratos aperiuunt. Itaq; multa in eis præcepta sunt, quæ
editis postea libris idem Cicero improbavit. Libri verò ad
Herennium, à quocunq; illi sint scripti, similem inueniendi
viam demonstrant, & quædam de statu, multa de verborū,
& sententiarum continent ornamentis diuersa ab his, quæ
Cicero, & Quintilianus eisdem de rebus tradiderunt. To-
picorum liber tantum modò declarat viam ab Aristotele
inuentam ad reperiendum in omni ratione argumētum:
& quoniã ad Trebatium iuriscōsultum scriptus est, exem-
pla habet ex intima iuris sciētia desumpta, quæ vsq; eo sunt
difficilia, vt sua obscuritate multos ab eius libri lectione re-
ijciant. In oratore vero ad Brutum quæ sit optima species,
& quasi figura dicendi Cicero disertissime exponit. Sed
cum ad Brutum scriberet vulgaria præcepta per multa, quæ
discendi studiosis vehementer conducunt, breuiter per-
currit, vel penè præterit. Quæ vero de orationis numero
mirabiliter præcipit, vt aduentibus ad eloquentiam vtilia
sint, ordinem alium, & exemplorum lumen desiderat. His
de causis cupiebant nostri præceptores, vt omnes eloquen-
tiæ partes explicatæ definitionibus, exemplis illustratæ ex
Aristotelis sentētia, Ciceronis vero & Quintiliani non sen-
tētia solū, sed plerūq; etiã verbis aliquo libro, via & ordine
comprehenderentur. Futurum enim existimabant si id fie-
ret, vt discipuli simul cū vulgaribus Rhetoricæ præceptis
illa magis recondita de argumētorum locis, de amplifica-
tione, de orationis forma & numero perciperent. Quam
ego prouinciam cum eorum volūtate suscepissem, quibus
libenter vitæ meæ rationes commisi, his tribus libris dicē-
di præcepta, quantum exiguæ ingenij mei vires efficere &
consequi potuerunt, complexus sum, vt iuuarescē-

res ad legendos Aristotelis, Ciceronis & Quintilianii doctissimos libros, quibus eloquentiae fontes continentur. Neque verò ignoro multa horum, quae à veteribus sunt tradita, à his à quibus defendi æquius erat, editis etiã libris oppugnari. Sed cū à multis, qui singulari doctrina sunt præditi, eadē defensa sint, mihi consilium fuit, de his, quae tot doctissimorum seculorum approbavit cōsensus, nihil sine ratione mutare. Imo vero te Christiane lector vehemēter oro atq; obsecro, ut hanc libidinem temere contradicendi veteribus scriptoribus de animo tuo penitus euellas, ne ad eius perniciem lōgius deinde serpat. Nam simul atq; cupiditas hæc ad ingenium tanquam fax ad materiam adhæsit, incredibile dictu est, quae continuo excitet incendia. Illud etiam tibi persuadeas velim, nos nihil magis cupere, quàm

ut virtute & literis maximè sis ornatus, ut Christo

Iesu, qui est parens & salutis vitæ no-

stræ, gratus sis &

iucundus.

IN LIBROS DE ARTE Rhetorica Authoris Proœminm.

Rationis & orationis tanta est similitudo, vt Græci, qui non intelligendi solum, sed loquēdi etiam principatum tenuerunt vno, vtranq; vocabulo, Latini Græcorum prudentiæ æmuli eodem pene nominarint. Est enim oratio quasi rationis imago quædam. Rationem in mente, cui regnum totius animi tributum est, Deus Opt. Max. posuit: orationis sedē idem summus opifex in celsissima ac nobilissima corporis parte collocavit: ratio est sicuti lux quædam lumenq; vitæ: oratio est rationis decus & ornamentum: ratio regit ac moderatur proprium animum: oratio flectit etiam alienos: rationis est species admirabilis, eam tamen intus latentem orationis pulchritudo declarat. Ita quod lumen est soli principi ac moderatori luminum reliquorum, id est oratio rationi dominæ ac reginæ rerum omnium. Hinc nimirum, fit, vt summi illius rectoris mundi huius bonitatem, sapientiam, vim & potestatem suspiciendam, admirandamq; hominum generi vt rationis, sic orationis vis & natura cogat confiteri. Quid enim admirabilius esse potest, quàm cogitationes tam multas, tam excellentes, tam varias atq; multiplices orationi commendari? Orationem vero exceptam aëre quasi vehiculo incredibili celeritate breuissimo temporis spatio ad quam plurimos peruenire? ac postremo per tenuissimos aurium meatus singulari opere artificioq; perfectos in alienos animos introire, atq; in eistam perfecte tam insigniter imprimere speciem suam, vt mœrentes consoletur, torpentes excitet, afflitos erigat, inani lætitia elatos cohibeat, & in quemuis denique motum audire rem impellat? Quod si orationis tanta præstantia est, non potest non maxima esse dignitas Rhetoricæ, qua ornandæ orationis doctrina continetur. Eadem enim hominis ratio, quæ ceteras artes inuenit, dicendi quoq; artificium illustravit. Nam primo terrâ peruagata non modo eius formam, situm, fœcūditatem, sed eorum etiam quæ in ea gignuntur varietatem, usum, naturamq; cognouit. Tum mare ingressa profundum & immēsum, quot genera, quàmq; dispersa degentium in eo belluarum inuestigauit? Exin siderum ornatum & pulchritudinem admirans, cognito prius aëre & his, quæ

ex eo generantur, in cœlum vsq̃ue penetrauit. In quibus rebus tam multis, tam varijs, tam disjunctis, tam abditis atque obscuris inuestigandis, si tanta fuit rationis sagacitas, & solertia in expolienda oratione, quæ eius comes, & interpretis est, non minori profecto fuit cura. Hic est eloquentiæ ortus, hæc nobilitas, hæc cum ratione coniunctio. Qua de causa vehementer vigilandum est ijs, qui sapiëntiæ flagrant studio enitendumque omni cura ac diligentia, vt Rhetoricæ dialecticæque præceptis optime cognitis, ad reliquarum artium fastigium contendant. Quam viam iucundam, facilem, breuem & quasi compendiariam, non modo non asperam atque arduam, aut longam esse comperient. Quod vt facilius consequantur, hi tres libri artificium dicendi à veteribus traditum breuiter explicabunt. Et in primo quidem libro, qui de Inuentione est, sedecim argumentorum loci sunt explicati simul cum his, quæ ad permouendos animos ex eisdem locis eruntur. Præcepta etiam quedam sunt exposita ad exornationem & deliberationem accomodata. In secundo vero, qui dispositionis præcepta continet, de orationis partibus, de statu, iudicatione, & ea controuersia, quæ ex interpretatione scripti existit: præterea de ratiocinatione, enthymemate, inductione & exemplo agitur. Et quoniam frequens mētio facta est ab antiquis autoribus Epicherematis, Soritis, & Dilemmatis, eorum vis explanatur. Tertius denique liber docet orationis ornatum, qui est in verbis vel simplicibus, vel coniunctis. Itaq̃; de verbis nouis, de inusitatis, de tropis, de luminibus verborum, & sententiarum, de origine, causa, natura & vsu orationis aptæ, ac numerosæ, tum ad extremum de memoria, & pronuntiatione in eo differitur. Sed quo maior utilitas ex eloquentia percipi possit, Christianis præceptis diligenter ea purganda est. Vt enim bonus agricola uitem, quæ syluescit, & in omnes partes nimia funditur, ferro coercens: tum fructu lætiorem, tum aspectu pulchriorem reddit: sic eloquentia si amputetur errorum inanitas, in quos delapsa est vitio hominū diuinas leges ignorantium, suam admirabilem speciem recuperabit. Excidatur igitur mentiendi licentia, quam seuerè diuinis præceptis interdictam oratori. Quintilianus & antiqui rhetores cōcedūt: amputetur procacitas & vitium illud reterrimum lacerandi alios probris, contumelijs, maledictis, cui vtinam ne Demosthenes & Cicero tātō opere indulgissent: reseretur arrogantia & inanis laudis appetitus, qui acie animi perstringit: intelligatur, iniquum esse tenebras auditoribus offundere, ne verum perspiciant, & suffragium atque sententiam dicendo

ecendo corrumpere, quod à Græcis & Romanis orataribus est factum.
tatum. His tot, tantisque deletis maculis, continuo existet illa diui-
na & cœlestis Christianæ eloquentiæ pulchritudo, quæ tanto erit
præclara magis & eximia. quanto diligentius ad omnium hominū
utilitatem conferetur, & ad laudes celebrandas Dei Opr. Max. qui
sermonem homini dedit ad societatem & coniunctionem cum ho-
minibus tuendam. Hæc est illa Christiana eloquentia, qua Grægo-
rius & Basilius nobilissimum par amicitiae, doctrinæ sanctitatis plu-
rimum præstiterunt, & Iuliani amentissimi, & profligatissimi ho-
stis religionis impetus omnes fregerunt: hac excelluit Athanasius
vir sanctissimus, quem nec sequissima periculorum tempestas, nec
humanorum commodorum aura potuit vnquam de suo cursu di-
mouere, quin Arrij impium & consceleratum comprimeret furo-
rem: hac floruerunt Chrysoptomi, Ambrosij, Augustini, Hieronymi,
Cypriani, qui Christianæ Reip. fuerunt lumen longe clarissimum.
Vt alios quam plurimos omittam, quorū est copia digna Christiani
nominis gloria. Hostales ac tantos viros qui volet imitari,
colat Christianam eloquentiam, quæ ex diuinarum
rerum cura & contemplatione, ex diuinarū
rerum cura & contemplatione, ex
Christi Iesu amore, ex maxi-
marum deniq; artium
studijs efflorescit.

De arte Rhetorica

LIBER I.

¶ Quid sit Rhetorica, quod eius officium, & finis.

Caput. I.

RHETORICA EST
vel ars, vel doctrina
dicendi. Ars est, quæ
dat rationes certas,
& præcepta facien-
li aliquid, quæ ha-

Quid sit ars

bent ordinem, & quasdam errare in fa-
ciendo non patientes vias. Esse autem elo-
quætiæ artem perspicuum est: cum enim
rerum minimarum sine arte nulla sit, ho-
minum est parum cõsideratè iudicantium,
credere maximarum rerum nullã esse ar-
tem. Dicere est, ornatè, grauitè & copi-
osè loqui. Rhetoricæ officium est, dicere

Rhetorica
est ars.

Officium &
finis Rheto-
ricæ.

A appo-

Arist. lib. 1.
Rhet. c. 1.
De clar. or.
Quint. li. 2.
cap. 18.

Offic. 2.

Arist. 1. lib.
Rhet. ca. 8.
De inuent.
1.

DE ARTE

appositè ad persuasionem: finis persuades-
re dictione. Vt enim gubernatori cursus se-
cundus, medico salus, imperatori victoria
vt moderatori Reip. beata civiũ vita pro-
posita est, vt opibus firma, copijs locuples,
gloria ampla, virtute honesta sit, sic ora-
tori nihil aliud propositum est, nisi vt di-
cendo persuadeat.

Cic. li. 5. de
Rep. est au-
tè is locus
lib. 8. epist.
ad Att.

De utilitate, dignitateque Rhetoricæ.
Caput. 2.

Eloquentiæ
dignitas.

Dignitas eloquentiæ, vel ex eo intelligi
potest, quod in omni libero populo, ma-
ximeq; in pacatis, tranquillisque civitatibus
præcipuè semper floruit, semperq; domina-
ta est. Quid enim aut tam iucundum cognitu,
atque auditu, quam sapientibus sententijs,
grauibusque verbis ornata oratio, & per-
polita: aut tam potens, tamq; magnificum,
quàm hominum animos vnius oratione
conuerti? Quid admirabilius quàm res splē-
dore

Arist. lib. 1.
rhet. c. 1.
De orat. 2.
Quint. li. 2.
cap. 17.

dore illustrata verborum? Oratoris est in dando consilio de maximis rebus cum dignitate explicata sententia, eiusdem & lauguentis populi incitatio, & effrenati moderatio. Eadem facultate fraus hominum ad perniciem, & integritas ad salutem vocatur. Quis cohortari ad virtutem ardentius? quis à vitijs acrius reuocare? quis vituperare improbos asperius? quis laudare bonos ornatius? quis cupiditatē vehementius frangere accusando potest? quis mœrore leuare mitius cōsolando? Ac ne plura, quæ sunt pene innumerabilia, dicantur, breuè statuendū est perfecti oratoris moderatione & sapientia non solum ipsius dignitatem, sed & priuatorum plurimorū, & vniuersæ Reip. salutem maximè cōtineri. Quo maior igitur est eloquētiae vis, hoc est magis probitate iungenda, summaq; prudentia: quarum virtutum expertibus si dicendi copiā tradiderimus, non eos quidem

Oratoris,
& in rep. &
inter priua
tos magna,
& præclara
munera.

De orat. 3.

Eloquentia
cum probi-
tate iungē-
da est.

A ij ora

DE ARTE

oratores fecerimus, sed furentibus quaedam
arma dederimus.

De materia Rhetoricæ.

Cap. 3.

Quid artis
materia sit.

Artis materia est, in qua omnis ars, &
ea facultas, quæ conficitur ex arte ver-
satur: ut si medicinæ materiã dicamus mor-
bos, ac vulnera, quòd in his omnis medicina
versetur. Itẽ quibus in rebus versatur ars,
& facultas oratoria, eas res materiã artis
Rhetoricæ nominamus. Sed hoc interest
inter alias artes, & eloquentiam, nam cæ-
teræ ferè artes se ipsæ per se tuentur singu-
læ: bene dicere autem, quod est scienter, &
peritè, & ornatè dicere, non habet definitã
aliquam regionem, cuius terminis septa te-
neatur. Omnia quæcunq; in hominum dis-
ceptationem cadere possunt, bene sunt ei
dicenda, qui hoc se posse profiteatur, aut elo-
quentiæ nomen relinquendum est: Quam

De inuent. 1.
Quint. li. 2.
c. 22.

De orato. 1.

opinion

orator ut sit
sicut proceditur
de est ut sit per
fectus, se quoniam
quod orator non
necesse est ut sit
virtute sua
olitur

oratio est
et verborum
litterarum

materia est
qua non est
certa
dicitur quia est
certa

Quid inter
artium cæ-
terarum &
Rhetoricæ
materiã in-
terfit.

*opinionem non solum Romanæ eloquētiæ
parens Cicero, sed philosophorum etiam
facile principes Plato, & Aristoteles mul-
to ante secuti sunt, materia enim oratori
ad dicendum subiecta, quæstio est.*

In Phædro.

Oratoris
materia est
quæstio.

De quæstione. Cap. 4.

In part.

Quæstionum duo sunt genera, alterū
infinītū, quod Græci Thesin, Ci-

Quæstionū
duo genera

Topic.

cero propositum vocat: alterum certum &
definitum, quod hypothesein illi, Latini vel
causam, vel controuersiam solēt appellare.

De orato. 2.

Propositum est, in quo aliquid generatim
quæritur hoc modo: expetēda ne sit eloquē-

Propositū,
quid sit.

Topic.

tia? Causa est, quæ certis personis, locis, tē-
poribus, actionibus, negocijsq; cernitur, hoc
modo: An Socrates iure fuerit ab Athe-

Quid sit
causa.Cic. in To-
pic. in part.
Quint. li. 3.
cap. 5.

niensibus damnatus? Propositi duo sunt
genera cognitionis alterum, cuius scientia
est finis, vt, an solis magnitudine multis
partibus terra superetur: alterum actionis,

Propositi
duo genera

A iij quod

Causarum
triagenera

quod refertur ad efficiendum quid, ut si
queratur, quibus officijs amicitia colenda
sit. Causarum tria sunt genera iudicij, deli-
berationis, exornationis, quæ quia in lauda-
tione maximè confertur, proprium habet
ex eo nomen laudationis.

De exornatione, Deliberatione,
& Iudicio. Caput. 5.

Exornatio
nis parte,
tempus &
finis.

IN exornatione duæ sunt partes, laus,
& vituperatio. Tempus tum præsens,
tum præteritum, Spectat autem orator ho-
nestatem præcipuè cum laudat, turpitudinè
cum vituperat, mouetq; auditores ad dele-
tationem. Deliberatio continet in se sua-
sionem, & dissuasionem, tempus verò futu-
rum. Finis, quem sibi proponit orator in su-
adendo est dignitas, mouetq; deliberantem
ad spem maximè: in dissuadendo contra in-
dignitatem spectat, & in reformidationem
pertrahit: Iudicium in quo præteritum tē-
pus

De inuēt. 1.

Arist. lib. 1.
Rhet. c. 4.

In part.

De inuēt. 1.

Ar. 1. Rhet.
cap. 3.
Cic. de or.

In part.

De inuēt. 1.

Iudicij par-
tes tempus
& finis.

pus

De inuēt. 1.
Quint. li. 7
c. 3.

pus maxime valet, habet in se accusationē,
& defensionem: eius finis iustorum, & in
iustorum quæstione continetur, & ad se-
uitiam aut clementiam, iudex est incis-
tandus.

Quomodo hypothesis ad thesin
reuocanda sit. Cap. 6.

In part. in
Top. Quint.
til. li. 3. c. 5.

Cum consultatio sit quasi pars causæ
quædam, & controuersia, inest enim
infinitum inde finito, debet orator causam
ad infiniti generis quæstionem transferre,
quod ut exemplo pateat, finita est,
An Aristotelis philosophia sit perdiscen-
da: eius quasi pars quædam est illa in-
finita, An philosophia sit perdiscenda, ad
quam orator finitam transferet. Sunt enim

Cic. de ora
to, 3.

Consultatio
est pars cau-
sæ.

Ornatissi-
me sunt o-
rationes que
vniuersi ge-
neris vim
explicant.

A iiij qui

In orat.

qui audiunt, natura & genere, & vniuersa re cognita de singulis rebus statuere possint. Quod vt facere possit orator excellēs, à proprijs personis, & temporibus semper, si potest, auocat controuersiam, & ad vniuersi generis orationē traducit. Sic Cic. cūm

Pro Archia.

de Archia poetæ facultate, summaq; doctrina dicere instituisset, de humanioribus literis & poeticæ laudibus, quæ vniuersi generis oratio est, ornatissimè disputauit.

De partibus Rhetoricæ.

Cap. 7.

De orat. 2.
Quint. li. 3.
cap. 3.

Quinque sunt partes, & quasi membra eloquentiæ: inuentio, dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatio. Oportet enim primum inuenire quid dicas, inuenta disponere, deinde ornare verbis: post memoriæ mandare, tum ad extremum agere.

Quinq; Rhetoricæ partes.

De inuēt. 1.

Inuentio est excogitatio rerū verarum, aut verisimilium, quæ quæstionem probabilem reddāt.

reddant. Dispositio est rerū inuentarum, in ordinē distributio. Elocutio est idoneorum verborum & sententiarum ad inuentionem accommodatio. Memoria est firma orationis perceptio. Pronunciatio est ex rerum & verborum dignitate corporis & vocis moderatio. Nec audiendi quidā, qui iudicium sextam esse partem voluerūt, adeò enim tribus primis partibus est permistum (nam inuentio sine eo, nec dispositio, neque elocutio fuerit) vt pronuntiatio quoque, vel plurimum ab eo mutuetur. Nec inuenisse credendus est, qui non iudicauit. Quod similiter in alijs partibus, quibus iudicium permistum est, existimare debemus. Hinc apparet quàm præclara res, quàm etiam difficilis eloquētia sit, quæ ex quinque rebus constat, quarū vnauaqueq; est ars ipsa magna per se se. Quare quinque artium cōcursus maximarum, quantam vim, quantamq; difficultatē habeat existi-

Quint. 3. c. 3

Nō est existimāndus inuenisse qui sine iudicio inuenit.

Iudiciū nō est Rhetorica pars.

De clar. orat.

A v mari

Opera ora-
toris.

uari potest. Sunt igitur quinque Rhetorice partes omnino. At inuenire, disponere, eloqui, memoria complecti, pronūciare opera sunt oratoris.

Quint. li. 3
c. 3.

Quibus eloquentia comparetur, ac primum de Natura. Cap. 8.

Eloquentia
cōparatur
arte, natura
& exercita-
tione.

Eloquentia, quæ quinque supradictis constat partibus, natura, arte, & exercitatione comparatur. Imitationē enim, vel arti, vel exercitationi subijcere possis. De quibus singulis, quoniā maximi sunt momenti & ponderis, aliquid dicendū est. Natura igitur primū, atq; ingenium ad dicendū vim affert maximā. Nā & animi & ingenij celeres quidā motus esse debent. qui ad excogitandū acuti, & ad explicandū, ornandūq; sint vberes, & ad memoriā firmi ac diuturni. Quæ accendi ac cōmoueri arte possunt, inseri quidē, & donari ab arte non possunt omnia: sunt enim

De inuent.
lib. 1.
Ad Heren.
lib. 1.
Quint. li. 3
cap. 3.

De orato. 1.

dona

dona naturæ. Illa etiam naturæ sunt, quæ cum ipso homine nascuntur, linguæ solutio, vocis sonus, latera, vires, conformatio quædam, & figura totius oris & corporis. Quæ tamē ab arte limari possunt, & quæ bona sunt, fieri meliora possunt doctrina, & quæ non optima, aliquo modo acui, & corrigi possunt. Neque homines adulescentes, si quid naturale fortè nō habent, dicendi studium relinquunt, magni enim facere debent illam ipsam, quancunq; habuerint, mediocritatem in dicendo.

Naturæ dona fiunt arte meliora.

De Arte. Cap. 9.

De orato. 2
Quint. li. 2.
c. 20.

CUM natura, quæ optima est, ars iungi debet, quæ à natura profecta est. Notatio enim naturæ, atque animaduersio peperit artē. Habet igitur ars hanc vim, non ut aliquid, cuius in ingenijs nostris pars nulla sit, pariat, & procreet: verum ut ea, quæ sunt orta iam in nobis &

Notatio naturæ peperit artem.

pro

Ars studio
se colenda
est.

Ars certior
est dux qua
natura.

procreata, educet, atq; confirmet. Qua de
causa studiosè colenda est, vt quæ viam &
rationem dicēdi doceat, & si enim magnis
ingenijs præditi quidam dicēdi sine arte co-
piam sunt consecuti, ars tamen certior est
dux, quàm natura.

De exercitatione. Caput. 10.

Exercitatio
dicendi per-
fectione cō-
summat.

Diligentia
vis.

IN præstanti natura, quam ars expo-
luit, exercitatio absolutionē perfectio-
nemq; dicendi consummat. Cum enim ad
naturam eximiam & illustrem accesserit
ratio quædam confirmatioq; doctrinæ, tum
illud nescio quid præclarū ac singulare so-
let existere. Quo circa interest permagni,
studium & ardorem quendam amoris as-
sumere, sine quo cum nihil quicquā egre-
gium, tum certe eloquentiam nemo vnquā
assequetur. Ex hoc ardore nascitur dilige-
tia, quæ vt in omnibus rebus, sic in dicen-
di facultate plurimum valet. Hæc præci-
pue

De orat. li. 1.
Quint. li. 2.
c. 18.

Cic. pro
Archia.

De orat. 1.

puè colēda est nobis : hæc semper adhibenda : hæc nihil est quod nō assequatur. Quoniam de Rhetoricæ definitione, dignitate, fine, officio, & materia dictum est quòtque sint eius partes explicauimus, & naturam, artem, exercitationem eloquentiæ consequendæ necessarias ostendimus, sequitur, ut de singulis eius partibus disseramus.

De Inuentione. Cap. II.

In part.

Quoniam igitur primum oratoris munus est inuenire, dabit operam ut inueniat, quemadmodū fidem faciat eis, quibus volet persuadere, & quemadmodum motum eorum animis afferat. Fidem facit orator argumentis, mouet incitando aut ad voluptatem, aut ad molestiam, aut ad metum, aut ad cupiditatem: tot enim sunt motus genera, partes plures generum singulorum. Cum enim omnis animi commotio ex opinione boni alicuius aut mali nascitur,

laritia

Orator facit fidem argumentis.

Motus quatuor sunt genera,

letitia & cupiditas ex opinione boni nascuntur: aegritudo & metus in malorum opinione versantur. Est igitur aegritudo siue molestia, opinio recēs præsens mali, in quo demitti contrahiq; animo rectum esse videatur. Voluptas, opinio recēs boni præsens, in quo efferrī rectū videatur. Metus opinio impendentis mali, quod intolerabile videatur. Cupiditas, opinio venturi boni, quod sit ex usu iam præsens esse, atq; adesse. Opinio autē quæ in omnes superiores definitiones includitur, est imbecilla assensio. In proposito fidem solūm facit orator, in causa verò fidem, & motū, de quo mox dicemus.

Cic. Tus. 4.

Quid inuentio, quid argumentum & argumentatio. Cap. 12.

Quid sit inuentio, quid argumentū

Inuentio est excogitatio argumenti. Argumentum est probabile inuentum, In part. ad faciendam fidem: vel aliter, est ratio In Top. rei dubiæ faciens fidem. Fides vero est fir- In Part.

ma

ma opinio, vt si velis fidem facere, eloquentiam esse expetendam, excogitesque illud argumentum, nimirum esse artem bene dicendi: possis hoc modo argumentationem concludere. Ars benedicendi est expetenda, ea est eloquentia, est igitur eloquentia expetenda. Est autem argumentatio argumenti explicatio, qua dialectici pressius, & religiosius, oratores ornatius & liberius vtuntur. Locus autem est sedes argumenti. Aristoteles enim proposuit quosdam locos, ex quibus omnis argumentatio ad omnem disputationem inueniretur. Qui nihil aliud esse videntur, quam notae quaedam, quibus admoneamur, quid in ipsis peruestigare debeamus.

Quid sit argumentatio.

Dialectici pressius quam oratores argumentatione vtuntur.

Quotuplicia sint argumenta.

Caput. 13.

ARgumenta partim in eo ipso, de quo agitur haerent, quo circa insita dicuntur, partim extrinsecus assumuntur quae remota vocantur: quoniam absunt, longeque ab

Argumenta, vel insita sunt, vel assumpta.

eo,

In Part.

Topicis.

De orat.

In Topic.

In part.

eo, de quo agitur, disiuncta sunt, ut si dicas eloquentiam esse expetendam, quod bene dicendi sit ars, ratio est insita, in eo de quo agitur, eloquentia enim est ars bene dicendi. Sin expetendam dicas, quod Aristoteli, vel Ciceroni, vel Platoni ita visum sit, ratio erit remota, autoritas enim illorum virorum non est in ipsa eloquentia, quæ suapte natura esset expetenda sine illorum cōmendatione.

De numero locorum. Cap. 14.

Loci argumentorū in
sitorū sunt
sedecim.

LOci, unde argumenta insita eruuntur, numero sunt sedecim: alia enim ducuntur à definitione, alia à partium enumeratione, alia à notatione, alia cōiugata appellatur, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex adiunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex cōparatione maiorum, aut parium,

In Topicis,
in par.

aut

Lib. 5, cap. 1.

aut minorum. Argumenta extrinsecus assumpta Quintiliano sunt sex: præiudicia, fama, tormēta, tabulæ, ius iurandū, testes.

Argumenta assumpta sunt sex.

De definitione. Cap. 15.

In Topic.
Quint. li. 5,
cap. 10.

Definitio est oratio, quæ id quod definitur, explicat, quid sit: ut, Virtus est recta animi affectio, Rhetorica est doctrina dicendi. Definitionum multa sunt & genera, & præcepta, sed ad huius libri institutum ea nihil pertinent, tantum est dicendum, qui sit definitionis modus. Sic igitur veteres præcipiunt. Cum sumpseris ea, quæ sunt ei rei, quam definire velis, cum alijs cõmunia, eorūsq; persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri possit, ut hoc, Rhetorica est ars: commune adhuc, multa enim genera sunt artiū ut grammatica, dialectica: vnum adde verbum, Dicendi: iam à communitate res disiuñcta videbitur, ut sit explicata definitio,

Definitio-
num multa
sunt genera.Qui sit defi-
nitiõis mo-
dus.

B Rhet

Facultas de-
finiendi est
oratorine-
cessaria.

Orator de-
finiet vberius,
& explanatius
quam phi-
losophus.

Optimates
qui sint.

*Rhetorica est ars dicendi. Hæc facultas in Orat. III
definiendi debet esse in eloquente, ut defini-
re rem possit. Est enim explicanda sæpe ver-
bis mens nostra de quaq; re, atq; inuolutæ
rei notitia definiendo aperienda est. Defi-
nitio enim quasi inuolutum euoluit id, de
quo quæritur, sed id, non faciet tam pressè
et angustè, quàm in illis eruditissimis dispu-
tationibus fieri solet: sed cum explanatius,
tum etiam vberius, & ad cõmune iudiciũ,
popularemq; intelligentiam accõmodatius.
Sic Cicero, qui sint optimates definit, cum
ait: Sed genus vniuersũ (ut tollatur error) Pro Scitiæ
breui circũscribi & definiri potest. Omnes
optimates sunt, qui neq; nocentes, nec na-
tura improbi, nec furiosi, nec malis dome-
sticis impediti. Argumenti à definitione ta- In Topicis
lis est formula, Jus civile est æquitas con-
stituta ijs, qui eiusdẽ sunt ciuitatis, ad res
suas obtinendas, eius autem æquitatis vti-
lis est cognitio, utilis est ergo iuris civilis co-
gnitio*

gnitio. Sæpe etiam definiunt & oratores, & poetæ per translationem verbi ex similitudine cum quadam suauitate, quos licet imitari si adolescentiam florem ætatis, senectutem occasum vitæ velis definire.

Oratores & poetæ sæpe definiunt per translationem.

De partium distributione. Cap. 16.

In Topic.
Quint. li. 5.
c. 10.

In off. 1.

ARgumēto à partium distributione sic est utendum nullam ut partem relinquamus. Ut si velis probare calliditatem non esse virtutem à virtutis partibus, quæ quatuor sunt. Prudentia, Iustitia, Fortitudo, Temperantia, sic probare possis. Omne quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua, aut enim in perspicientia veri, solertiaq; versatur: aut in hominum societate tuenda, tribuendoq; suum unicuique, & rerum cōtractarū fide: aut in animi excelsi, inuictiq; magnitudine, ac robore: aut in omniū, quæ fiunt, quæq; dicuntur, ordine et modo, in quo inest modestia, et tēperantia.

B ij calli-

*calliditas ex nulla illarum partiū oritur,
non est igitur virtus.*

De Notatione. Caput. 17.

Notatio
Græc: s Ety-
mologia di-
cta, orato-
ribus & po-
etis est fa-
miliaris.

E *Tymologia, quæ verborum originem
inquirit, à Cicerone dicta est Nota-
tio. Ea sæpè vtuntur Oratores & Poetæ,
vt Ouidius.*

In To. Quin-
til. 1. c. 10.

In Top.

*Est via sublimis cælo manifesta sereno,
Lactea nomen habet candore notabilis ipso.*

Met. lib. 1.

Et alibi.

Vnde sena-
tus dictus.

A senibus nomen mite senatus habet.

Et

Fast. lib. 5.

Aprilis vn-
de.

Nam quia ver aperit tunc omnia, densaq; cedit

Fast. lib. 4.

Frigoris asperitas, fœtaq; terra patet,

Aprilem memorant ab aperto tempore dictum.

Argumentū
a notatione.

*A notatione sumitur argumentum, cum
ex vi nominis elicitur, hoc modo: Si consul
est, qui consulit patriæ, non igitur Piso cō-
sul, qui eam euertit.*

Vis huius
exempli est
in Orat. in
Pisonem.

De coniugatis. Cap. 18.

C *oniugata dicuntur, quæ sunt ex vers
bis generis eiusdem. Eiusdem autem
generis*

In Top. Q.
lib. 5. c. 10.

generis verba sunt, quæ orta ab vno variè
commutantur, vt sapiens, sapienter, sapien-
tia. Ex hac verborum coniugatione huius-
cemodi argumento vsus est Ouidius.

Aurea nunc verè sunt secula plurimus auro
Venit honos.

Et Juuenalis.

Saty. 8.

Summum crede nefas animum præferre pudori,
Et propter vitam viuendi perdere causas.

In Pisonè.

Cicero etiam. Cum enim esset omnis causa
illa mea consularis & senatoria, auxilio
mibi opus fuerat, & consulis, & senatus.
est, & illud elegans in primis, Homo sum
humani nihil à me alienum puto. Cicero lib.
de oratore secundo hoc vtitur exemplo, Si pieta-
ti summa tribuenda laus est, debetis moueri,
cum Q. Metellum tam pie lugere videatis.

Terent. in
heaut.

De genere & forma. Cap. 19.

In Top.
De orat. 1.
Quint. li. 5.
cap. 10.

GENUS est quod duas, aut plures partes
sui ipsius communiore similes am-
plectitur. Partes, quas genus amplectitur

Quid ge-
nus sit.

B iij formæ

formæ dicuntur. vt, Virtus est genus, plures enim formas, quatuor scilicet complectitur, Prudentiam, Iustitiam, fortitudinẽ & temperantiã, quæ sunt similes virtutis cõmunione: vt prudentia enim, sic iustitia, sic fortitudo, sic temperantia virtus est.

Quid forma fit.

Hinc perspicuum fit, quid sit forma, est enim pars generi subiecta. Argumentum

De orat. 1.

à genere sic tractatur. Virtutis laus omnis

Officio. 18

Arg. à genere.

in actione consistit, prudentiæ igitur laus

Quint. li. 5
c. 10.

Arg. a forma.

omnis in actione consistit. Ex forma autẽ,

Quod iustitia est, utiq; virtus est.

De similitudine, & dissimilitudine.

Cap. 20.

Quid similitudo fit.

Similitudo est, quæ traducit ad rem quãpiam aliquid ex re dispari simile: ex ea

In Topic.
Autor ad
He. lib. 4.

Arg. a similitudine.

sumitur argumentũ hoc modo. Cicero, Sed

Phil. 2.

nimirũ vt quidã morbo, & sensus stupore

suauitatem cibi non sentiũt, sic libidinosi,

auari, facinorosi veræ laudis gustum non

habent. Ouidius.

Scis

Trist. lib. 1.
cle. 4.

Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum,
Tempore sic duro est inspicienda fides.

*Ex dissimilitudine siue differentia ducitur
hoc modo argumentum.*

2. decorat.

Si barbarorum est in diem viuere, nostra Argumentū
consilia sempiternum tempus spectare des a dissimili-
bent. Eodem pertinet illud eiusdem Cicer. tudine.

Phil. 3.

dies enim affert, et hora potius, nisi prouisum est, magnas sæpe clades. certus autē dies nō ut sacrificij, sic consilij expectari solet. Quasi diceret: dissimilia sunt sacrificium, & cōsiliū: non igitur sicuti sacrificij, sic certi & statim dies debent esse consilij.

De contrarijs. Cap. 21.

Arist. inc.
de oppos.
Cic. in Top.

Contrariorum genera sunt quatuor, ad- Contrario-
uersa, priuantia, quæ inter se conferū rum genera
tur, & contradicentia. Aduersa sunt, quæ sūt quatuor
in eodem genere plurimum differunt, ut vir Aduersa
tus, vitium, quæ cum animi habitus sint, plu quid sint.
rimū tamen inter se differūt: & bellū. pax,
sapientia, stultitia, ex quibus argumenta

B iij ta.ia

Argumenta
ab aduersis

talia existunt. Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur, & bonitatem si malitiam, Hinc illud Drancis apud Virgiliū.

Topic.

Nulla salus bello, pacem te poscimus omnes.

Lib. II. Aen.

Perinde enim est, atque hoc: Bellum est nobis perniciosum, pax igitur expetenda est.

Cicero, Quid cum fatentur satis magnam vim esse in vitijs ad miseram vitam, nonne fatendum est, eadem vim in virtute esse ad beatam vitam? Contraria enim contrario-

Tafcul. 5.

Priuantia
quid sint.

rum sunt consequentia. Priuantia sunt habitus, & eius priuatio, ut lux tenebrae vita mors, scientia inscitia, humanitas inhumanitas: praepositio enim, in, priuat verbum ea vi, quam haberet, si in, praepositum non fuisset. Ex his ductum est illud

Topic.

Argumentū
a priuantibus.

Cice. in Miloniana, Eius igitur mortis sedetis ultores, cuius vitam, si putetis per vos restitui posse, nolitis? Tertio loco sunt ea, quae inter se conferuntur, ut duplum simplum, datum acceptum, miles & imperator, docere

Pro Milo

Pro Marcel
lo.

& discere. Ex hoc loco est illud Cicer. ex quo profectò intelligi debet, quanta in dato beneficio sit laus, cū in accepto tanta sit gloria. & item hoc, Non igitur periculū est, ne quis putet, in magna arte & honesta, turpe esse docere alios id, quod ipsis fuerit honestissimum discere Huc pertinet Virgilianum illud.

Arg. ab his
quæ inter sè
cōferūtur.

In Orat.

Lib. 8.

AEn. lib. 8.
Top.

Arma rogo genitrix nato.

Ultimo loco sunt negantiã valde cōtraria aientibus: vt si hoc est, illud non est: ex quibus necesse est, alterum verum esse, alterum falsum.

Negãti sūt
valde non-
traria aien-
tibus.

De adiunctis. Cap. 22.

In Topic.
Quint. li. 5
c. 10.

ADiuncta sunt ea, quæ cum re sunt cōiuncta, vt locus, vt tempus, vt ea, quæ rem circūstant: vt vestitus & comitatus hominē circūstant, & apparatus, colloquia, pedum crepitus, strepitus hominum, rubor, pallor, cæteraquæ, quæ suspicionem possunt mouere. Latissimè itaq; patent adiuncta

Adiuncta
quid fiant.Latissime
patent a iū-
cta.

B v nam

nam & quæ in hominis sunt siue animo,
siue corpore, vt virtus, vt vitia, vt oris vel
pulchritudo, vel deformitas, aliaque innumera
comprehendunt. Ab his sumit ar-

Argumentū
ab adiūctis.

gumentum Cicero pro Milone, cum ait,
Videamus nunc id, quod caput est, locus ad
insidias ille ipse, vbi cōgressi sunt, vtri tan-
dem fuerit aptior, & multa deinceps: &
paulo post, Videte nūc illum egredientem,
primūm egredientem è villa subitò, cur ve-
speri? quid necesse est tardè? quū conuenit,
præsertim id temporis? & pro Cornelio.

Cicer. pro
Mil.

Laus Pōpeij

Hunc quisquam incredibili quadam atque
in audita grauitate, virtute, constantia præ-
ditum fœdera scientem neglexisse, violasse,
rupisse dicere audebit? loquitur autem de
Pompeio.

Cicero. pro
Cor. Bal.

De antecedentibus & consequentibus.

Cap. 23.

ANtecedentia sunt ea, quæ sic antece-
dunt consequentia, vt cum ipsis neces-
sario

Aristot. 2,
Topic. c. 2

In Topic.
Cic.

sario cohaereant, qua ratione ab adiunctis distinguuntur. Coniuncta enim nunquam necessario cohaerent cum his, quibus adiuncta sunt. Argumenti ab antecedentibus talis est formula, Ortus est sol igitur dies est. Consequentia vero sunt, quae rem necessario consequuntur: ab eis ducitur argumentum, cum ratio rei dubiae faciens fidem sumitur à consequentibus, hoc modo, Dies est, igitur ortus est Sol. Ex hoc loco est illud Ciceronis in Antoniū, Luculentam tamen ipse plagam accepit, ut declarat cicatrix: probat enim, quoniam cicatrix magna esset, vulnus quoque fuisse magnum.

Quomodo antecedentia ab adiunctis distinguantur.

Arist. 2. Top.
c. 2. Cic.
in Top.

Consequentia quid sint.

Phili. 7

De repugnantibus. Cap. 24.

In Topic.
Quint. li. 5.
cap. 10.

Repugnantia neque certa lege, neque numero inter se desident: qua ratione à contrariis, atque dissimilibus discernuntur: Exempli gratia, amare, et odio habere, contraria sunt: amare verò, & nocere, & ledere,

Repugnantia differunt contrariis & dissimilibus

Argumen-
tum à repu-
gnantibus.

lædere, & conuitijs insectari, repugnantia sunt. Argumenti à repugnantibus talis est formula, Amat illum, igitur non insectatur illum conuitijs. Hortensius non erat aduersarius Ciceronis aut obtrektor, semper enim est alter ab altero adiutus, & cõmunicando, & monendo, & fauendo.

De clar. or.

De Causis. Cap. 25.

Quid causa sit.

CAUSA est, quæ sua vi efficit id, cuius est causa: vt vulnus mortis, cruditas mor-

In Top. Ci-
ce. de fato.
Quint. li. 5.
cap. 10.

Genera cau-
sarum sunt
quatuor.
Finis quid
sit.

bi, ignis ardoris. Eius quatuor sunt genera, finis, efficiens, forma, materia. Finis est cuius gratia fit aliquid, vt domus finis est vsus, belli pax, hominis beata vita. Ab eo ducit argumentũ hoc modo. Cic. contra Epicureos, Hi nõ viderũt, vt ad cursum equũ, ad arandum bouem, ad indagandũ canem: sic hominem ad duas res, vt ait Aristoteles, intelligendum, & agendum esse natum, quasi mortalẽ Deum, contraq; vt tardam

Ar. li. 2. phy-
si. c. 3.

De finib. 2.

He mo ad
intelligẽdũ
& agendũ
est natũ,

alis

aliquam & languidam pecudē ad pastum,
 & procreandi voluptatem, hoc diuinum
 animal ortum esse voluerunt, quo nihil mi-
 hi videtur absurdius. Huius enim loci hæc
 vis est, Homo natus est ad intelligendum
 & agendum, non igitur ad pastum & vo-
 luptatem est ortus. Efficiens causa est à qua
 aliquid est, vt, Sol diem efficit, toto cælo lu-
 ce diffusa: Ab ea est illud Ciceronis contra
 senectutis vituperatores, Caret epulis, aiunt
 extructisq; mensis, & frequētibus poculis:
 caret ergo vinolentia, cruditate, & in som-
 nijs. Cuius loci vis in eo est, quòd vbi causa
 deest, effecta quæ ex illa oriuntur, nullo esse
 modo possint. Et Nisus, vt Eurialium
 seruet, se autorem cædis profitetur.

Efficiens cau-
 sa, quid sit.

Arg. a cau-
 sa efficiēti,

In lib. de se-
 nect.

AEn. lib. 9.

Me me ad sum, qui feci, in me conuertite ferrum
 O Rutili, mea fraus omnis, nihil iste, nec ausus
 Ne potuit.

Arist. 2. Phy-
 si. cap. 3.

Forma est ratio rei & nota, per quam res
 est id, quod est, & à rebus alijs distingui-
 tur, vt, Animus est hominis forma, hic enī
 causa

Forma
 quid sit.

Forma vel
artifi. tota
est, vel na-
turalis.
Argumentū
à forma,

causa est, ut homo sit, eumq; à rebus alijs di-
stignit. Sic domus, sic navis, sic ignis, sic ter-
ra, cæterarumq; rerū sua forma est, vel ar-
tificiosa, vel naturalis. Ab ea ducitur argu-
mentū hoc modo, Animi hominū immorta-
les sunt, homines igitur ad æternitatē, im-
mortalitatemq; beatæ vitæ aspirare debent.

Materia est, ex qua, & in qua res sunt, ut
statuæ æs, argentū patera, corpus hominis.

Cic. de Na-
tur. Deo. li.
4.

Argumentū
à materia.

Ex materia sic sumitur argumentum, Cor-
pus hominis mortale est, ab eius igitur soci-
etate, & contagione immortalis animus se-
uocāndus est. Ex hoc loco, Regia solis apud
Ouidiū, Arma Æneæ apud Virgiliū, mul-
ta signa sublata à Verre à Cic. describuntur.

Lib. 2. Meta.

Lib. 8.

Actio. 7. in
Ver.

Locus à cui
fis in omni
tribedi ge-
nere suppe-
ditat mag-
nam copiam.

Ex his causarū generibus tanquam ex fon-
te non modo in causis, sed in omni scriben-
di genere magna argumentorum suppetit
copia. Licebit igitur diligēter eo cognito nō
modo oratoribus, & philosophis, quorum
est proprius, sed historicis etiam, & poetis
multa,

multa, & varia, & copiosa, ex eo facile depromere.

De effectis. Cap. 26.

In Topic.
Quint. li. 5.
cap. 10.

Efecta sunt ea, quæ sunt orta de causis. Eorum ut causarum quatuor sunt genera, est enim suus effectus & finis, & efficiētis causæ, itemq; formæ, ac materiæ.

Effecta quid sint, & eorū genera.

Arist. 2. post
c. 17. Cic. in
Top.

Quæ autem sint singularum causarum effecta, cognitio causis intelligitur: ut enim quod effectum est, quæ fuerit causa demonstrat: sic causa effectum indicat. Nam si finis belli pax est, bellum eius pacis, quæ bello quæritur effectus est. Eodemq; modo dies solis effectus est, & homo corporis ac animi, quorum illud materia eius est, hic forma. Ab effectu sumitur hoc modo argumentum, Ex virtute laus, at ex voluptate nascitur infamia, sequenda est igitur virtus, & voluptas refutanda.

Effecta cognitio causis, & causæ cognitio effectis facile intelligitur.

Argumentum ab effectu.

De ora. li. 2

Eodem illud pertinet: si ærarij copijs

& ad

Et ad belli adiumenta, Et ad ornamenta
pacis utimur, vectigalibus seruiamus.

De Comparatione.

Cap. 27.

Locus à comparatione simplex quidem
est, sed tripliciter tractatur: à cōpara-

In Topic.
Quint. li. 5.
cap. 10.

tione nimirum maiorum, vel minorum,
vel parium. A comparatione maiorū duci-
tur argumentum cum contendimus, ut id,
quod in re maiori valet, valeat in minori.

Arg. à maio-
ribus ad mi-
nora.

In Top.

Virgilius.

O passi grauiora, dabit Deus his quoque finē.

A Enci.

Ab hoc loco ducitur illud Cic. Est ridicu-
lū: ad ea, quæ habemus, nihil dicere, quæ-
rere, quæ habere non possumus: Et de ho-
minum memoria tacere, literarum memo-
riam flagitare: Et cum habeas amplissimi
viri religionē, integerrimi municipij iusiur-
randum, fidemq; ea, quæ deprauari nullo
modo possunt, repudiare: tabulas, quas idē
dicis solere corrumpi, desiderare. Perinde

In ora. pro
Arch.

enim

enim est, atque hoc: certiora testimonia in
 causa habemus, non sunt igitur a nobis ta-
 bulae postulandae. Idem pro eodem saxa,
 & solitudines voce respondent, bestiae saepe
 immanes cantu flectuntur, atque consistunt
 nos instituti rebus optimis non poetarum
 voce moueamur? A minoribus ad maio-
 ra ducitur argumentum, ut id, quod in mi-
 nori re valet, valeat in maiori. Cic. in eadem
 oratione. Ergo ille corporis motu (loquitur
 autem de Roscio) tantum sibi amore
 conciliarat a nobis omnibus: nos animorum
 incredibiles motus celeritatemque ingenio-
 rum negligemus: idem enim est, ac si dice-
 ret: omnes Roscium Comedum, cuius leuius
 erat artificium magnificiebant, nos Archiam
 summum poetam negligemus? Idem in An-
 ton. L. Brutus regem superbum non tulit:
 D. Brutus sceleratum, atque impium regna-
 re patietur Antonium? Ouidius.

Ut corpus redimas ferrum patieris & ignes,
 Arida nec sitiens ora lauabis aqua.

In ora. pro
Arch.

Arg. a mi-
noribus ad
maiora.

In Topic.

Philip. 3.

C

Vt

Vt valeas animo, quicquam tolerare negabis?

At pretium pars hac corpore maius habet.

Et Horatius.

Vt iugulent homines, surgunt de nocte latrones,

Vt te ipsum serues, non expergisceris?

In epist. li. 2
ad Lolliū.

Arg. a pari-
bus.

Parium autem comparatio nec elationem

In Topic.

habet, nec submissionem, est enim æqualis.
Multa autem sunt, quæ æqualitate ipsa

Consilio iu-
uabant lu-
riscōfalsi,
auxilio O-
ratores.

comparantur, quæ ita ferè concluduntur,
Si consilio iuuare ciues & auxilio æqua

in laude ponendum est, pari gloria debent

esse ij, qui consulunt, & ij quæ defendunt.

At quod primum & quod sequitur igitur.

Huc pertinet illud eiusdē Cic. in Verrem.

Ac. 3.

Si finē edicto prætoris afferunt cal. Ian. cur

non initiū quoq; edicti nascitur à cal. Ian.

& in alia oratione. Cur eadē resp. quæ me

De prouin-
cons.

in amicos inflāmare potuit, inimicis placare

re non possit.

Argumenta
remota arte
tractantur.

De argumentis remotis. Cap. 28.

ARgumenta siue remota siue assumpta
non eo dicuntur sine arte, quod ita sunt

In part.
In Topic.
Quint. li. 5.
cap. 1.

sed

Sed quòd ea nō parit oratoris ars, sed foris ad se delata tamen arte tractat. Ea Cicero in Topicis testimonij nomine complectitur.

Testimonij nomine cōprehensur argumenta remota.

Testimoniū enim in eo loco dicit omne id, quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendā fidē. Sed ad intelligendū erit facilius,

Lib. 5. à c. 1. usque ad 7.

si cum Quintiliano in præiudicia, rumorē, & famā, tormenta, tabulas, iusiurandum, & testes ea diuidamus: Quæ ut ipsa per se carent arte, ita summis eloquentiæ viribus & alleuanda sunt plerumq; & refellēda.

Argumenta remota sūa præiudicia, rumor, fama, tormenta, tabulæ, ius iurādū, & testes,

Quare genus harum rerū, quæ ad oratorē deferebantur meditatum in perpetuum ad vsum similitum rerum, veteres oratores habebāt. Nunc translatis ab oratoribus ad iurisconsultos iudicijs, ut veterum oratorū scripta intelligamus, cognoscenda sunt.

De præiudicijs & testibus. Cap. 29.

In part.
Quint. li. 5
c. 2. & 7.

CÆteris quatuor omissis, quæ facile intelliguntur, de præiudicijs, et testibus

C ij dicas

Præiudicio
rã tria font
genera.

dicamus. Præiudiciorum vis omnis tribus in generibus versatur. Rebus, quæ aliquando ex paribus causis sunt iudicatæ, quæ exempla rectius dicuntur. Iudicijs ad ipsam causam pertinentibus, unde etiam nomen ductum est, qualia in Milonem à senatu facta dicuntur. Aut cum de eadem causa est pronunciatum. Veteres oratores, & pro testibus & contra testes magno labore dicebant, ut è pluribus Ciceronis orationibus, maximeq; oratione pro Flacco apparet. Nunc iudiciorum mutata ratio facit, ne is labor sit necessarius, & ut de rumore, fama, tormentis, & iureiurando pluribus agendum non sit.

Cicer. pro
Mil.

Oratores o
lim magno
labore dice
bant pro te
stibus, & cõ
tra testes.

De usu & utilitate locorum.

Cap. 30.

Loci multa
meditatione
parati esse
debent.

HOS locos multa cõmentatione, atque meditatione paratos, atq; expeditos, qui volet in dicendo excellens esse, habere debet. Atq; ut quæq; res ad discendum erit

De orat. 2.
in Topic.
Quint. li. 5.
cap. 10.

sus

*suscepta, tum deniq; scrutari locos, ex quibus
 argumenta eruat. Quæ quidem ei, qui
 mediocriter ea modò cõsiderarit studio ad-
 hibito, & usu, pertractata esse possunt. Est
 enim vtilissimum nosse regiones intra quas
 venire, & peruestiges, quod quæras. Ubi
 eum locum omnem cogitatione sepseris, si
 modo usum rerum percallueris, nihil te ef-
 fugiet, atq; omne, quod erit in re occurret,
 atq; incidet. Ut enim, si aurum cui, quod
 esset multifariam defossam conmonstrare
 aliquis vellet, satis esse deberet, si signa
 & notas ostenderet locorum, quibus cogni-
 tis ille ipse sibi foderet, & id, quod vellet,
 paruo labore, nullo errore inueniret: sic has
 argumentatorum notas indicare satis est,
 quæ illa quærenti demonstrant vbi sint.
 Reliqua cura & cogitatione eruuntur.*

Loci sunt
 argumẽto-
 rum notæ.

Qui modus in argumentis adhibendus.

Cap. 31.

C iij Nec

Arg. sunt se-
ligenda.

In Orat. in
part.

Nihil fera
ei⁹ ingenijs,
que sūt dif-
ciplinis ex-
cultā.

Ex locis in-
terdum le-
uia quædā,
aut causis a
liena, aut
non utilia
gignuntur.

Ex locis &
ad preban-
dum, & ad
mouendum
materia pe-
tuntur.

Nec verò imprudenter quisquam vte-
tur hac copia, sed omnia expendet &
seliget. Non enim semper, nec in omnibus
causis, ex iisdem argumentorum momenta
sunt. Iudiciū ergo adhibebit, nec inueniet
solū quid dicat, sed etiam expēdet. Nihil
enim feracius ingenijs, his præsertim, quæ
disciplinis exculta sunt: sed vt segetes fœ-
cunda & vberes, non solum fruges, verum
herbas etiam effundunt inimicissimas fru-
gibus, sic interdum ex illis locis, aut leuia
quædā, aut causis aliena, aut non utilia gi-
gnuntur. Quorum ab oratoris iudicio dele-
ctus magnus adhibebitur. Illud autem in-
telligēdum est ex his locis & ad faciendā
fidem, & ad asserendum motū auditorum
animis materiam peti. Sed quia difficile est,
etiā si locorū naturam cognoueris, ex illis
ea, quæ ad mouēdos animos valent, eruere,
de affectibus mouēdis separatim dicemus,
illud iterum monentes, nihil planè esse siue

ad

ad docendum, siue ad mouendum accom-
modatum, quod ex his supradictis fontibus
non fluat.

De affectibus. Cap. 32.

In orat.
Quint. li. 6.
cap. 3.

In Part.

Maxima vis existit oratoris in homi-
num mentibus permouendis, quod
amplificatione fit. Est enim amplificatio gra-
uior quædam argumentatio, quæ motu ani-
morum consiliet in dicendo fidem. Ea &
verborum genere conficitur, & rerum.
Quæ verba in amplificatione ponenda sint,
tunc dicemus, cum ad elocutionis præcepta
venerimus. Rerum amplificatio sumitur
ex eisdem locis omnibus, quibus illa, quæ
dicta sunt ad fidem: maximeque definitio-
nes valent conglobatæ, & consequentium
frequentatio, & contrariarum & dissimi-
lium, & inter se pugnantium rerum confli-
ctio, & causæ, & ea, quæ sunt orta de cau-
sis, maximeque similitudines, & exēpla: fi-
dæ etiã personæ, muta denique loquantur.

Maximavis
Oratoris est
in affecti-
bus mouen-
dis.

Qui loci
maximè ad
mouendum
valent.

C iij De

De amplificatione à definitionibus con-
globatis. Cap. 33.

Historie la-
us per am-
plificatione
a definitio-
nibus con-
globatis.

A Definitionibus cōglobatis est illa Ci-
ceronis amplificatio. Historia verò, *tes*
tis temporū, lux veritatis, vita memoria,
magistra vitæ, nuntia vetustatis, qua voce
alia nisi oratoris immortalitati commenda-
tur. Est & illud ex eodem loco in primis
illustre exemplum eiusdem pro Sestio. Ig-
nari quid gravitas, quid integritas, quid ma-
gnitudo animi, quid denique virtus valeret,
quæ in tempestate sæua quieta est, & lucet
in tenebris, & pulsa loco manet tamen,
atque hæret in patria, splendetq; per se sem-
per, nec alienis vnquam sordibus obsoles-
cit. Ubi sunt quinque quasi definitiones, tum
historia, tum virtutis conglobatæ: rarò enim
adhibetur ab oratore definitio ad amplifican-
dum, quæ genere declaretur, & proprietate.

De orat. 2.

Definitio
quæ gene-
re & propri-
etate decla-
retur, rarò
ad amplifi-
candum
adhibetur.

De amplificatione à consequentium
frequentatione. Cap. 34.

A cono

A&. 7.

A Consequentium frequentatione est illa in Verrem amplificatio, Constitue nihil opis esse in hac voce, Cuius Romanus sum, iam omnes provincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui semper nostris hominibus maximè patuit, Ciuibus Romanis ista defensione præcluseris.

De amplificatione à contrariarum rerum conflictione. Cap. 35.

Phil. 2.

A Rerum contrariarum conflictione est illa amplificatio Ciceronis in Antoniū: Tam autem eras excors, vt tota in oratione tecum ipse pugnares, vt non modo non coherentia inter se diceres, sed maximè disiuncta atque contraria: vt non tanta mecum, quanta tecum tibi esset contentio. Vix tricium tuum in tanto fuisse scelere fatebare, poena affectum querebare. Ita quod propriū meū est, laudasti: quod totius senatus est, reprehendisti. Nam cum comprehensio

C v sona

Brutū vo-
cat seruato
rem, Anto-
nium verò
proditorē.

fontiū mea, animaduersione senatus fuerit:
homo disertus non intelligit eum quem con-
tra dicit, laudari à se, eos, apud quos dicit,
vituperari. Et in eisdem orationibus. O spe Phil. 10.
Et aculum illud non modò hominibus, sed
vndis ipsis, & litoribus luctuosum, cedere
patria seruatorē eius: manere in patria pro-
ditores? Et in Catilinam. Hoc verò quis fer Orati. 2.
re possit inertes homines fortissimis insidia-
ri, stultissimos prudentissimis, ebriosos sob-
rijs, dormientes vigilantibus? Ex hoc loco
etiam est illud eiusdem in Pisonem et Ga In Pis.
binium, Qui latrones igitur, si quidē vos Cō
sules? qui prædones, qui hostes, qui prodito-
res, qui tyranni nominabuntur? Magnum
nomen est, magna species, magna dignitas,
magna maiestas Consulis, nō capiūt angus-
tiae pectoris tui: non recipit leuitas ista: nō
egestas animi: non infirmitas ingenij susli-
net: non insolentia rerum secundarum tan-
tam personam, tam grauē, tam seueram.

De

De amplificatione à dissimilium & inter se
pugnantium rerum conflictione.

Cap. 36.

pro Ros.
Com.

A Dissimilium & inter se pugnantium
rerum conflictione sumpta est elegans
ter amplificatio Ciceronis, Qua in re mihi
ridicule es visus esse inconstans, qui eundem
& laederes, & laudares, & virum optimum
& hominem improbissimum esse diceres:
eundem tu & honoris causa appellabas,
& virum primarium esse dicebas, & socium
um fraudasse arguebas.

De amplificatione à causis conglobatis
& his, quæ sunt orta de causis

Cap. 37.

In Oratio.
pro Sestio.

CAUSÆ etiam, & ea quæ sunt de causis
orta, multum valent ad amplificandum,
si conglobentur: Cicero multas, & varias
causas propter quas multi essent ab eo a-
lieniore, iunxit hoc modo, Cum alij me
suspensione periculi sui non defenderent,
alij

alij veterere odio bonorum incitarentur, alij inuiderent, alij obstare sibi me arbitrarentur, alij vlcisci dolorem suum aliquem velent, alij rem ipsam publicam, atque hunc bonorum statum ociumq; odissent, & ob hasce causas tot, tamq; varias, me vnum de poscerent. Orta verò de causis ad amplificandum adhibuit contra M. Antonium, *Doletis tres exercitus P. R. interfectos, interfecit Antonius: Desideratis clarissimos ciues, eos quoque vobis eripuit Antonius: Autoritas huius ordinis afflicta est, afflixit Antonius: Omnia deniq; quæ postea vidimus mala (quid autem mali non vidimus?) si rectè ratiocinabimur, vni accepta referemus Antonio. Ex hoc loco Mezentij immanem crudelitatem auget Eüander apud Virgilium.*

Tres exercitus pop. Roma. in bello civili Cæsaris & Pompeij sunt interfecti.

Phil. 2.

Lib. 2.

Quid memorem infandus coedes? quid facta tyranni
 Effera? Dÿ capiti ipsius, generiq; reseruent.
 Mortua quæ etiam iungebat corpora viuis,
 Componens manibusq; manus, atq; oribus ora,
 Tormenti genus, & sanie taboq; fluentes
 Complexu in misero, longa sic morte necabas.

De amplificatione à similitudine atque
exemplo. Cap. 38.

In Ver. a. 6.
7.

Cicero Verris auaritiam, qua multorū
bona deuorauerat, exemplis exaggera-
uit his verbis. Non enim Charybdim tam
infestam, neque Scyllam nautis quàm istū
in eodem freto fuisse arbitror. Virgilius
etiam ex hoc loco pulchritudinem Æneæ
pulcherrimis carminibus amplificauit.

Ænci. 3.

Restitit Æneas, claraque in luce refulsit,
Os, humerosque deo similis: namque ipsa decoram
Cæsariem nato genitrix, lumenque iuuentæ
Purpureum, & letos oculis adflarat honores:
Quale manus addunt ebori decus, aut vbi flavo
Argentum, pariusue lapis circumdatur auro.

Idem mirificè expressit vim, qua Æneas
in Turnum hastam coniecit.

Ænci. 12,

Cunctanti telum Æneas fatale coruscat,
Sortitus fortunam oculis, & corpore toto
Eminus intorquet: murali concita nunquam
Tormento si saxa fremunt, nec fulmine tanti
Dissultant crepitus: volat atri turbinis instar,
Exitium dirum hasta ferens.

Pro Mil.

Ab exemplis verò est illa Ciceronis ampli-
ficatio pro Milone, quamobrem vteretur
cade

eadē confessione Titus annius, qua Hala,
 qua Nasica, qua Opimius, qua Marius
 qua nosmetipsi. Et in Catilinam, An vero
 vir amplissimus. P. Scipio Pontifex maxi-
 mus Tiberium Gracchum mediocriter la-
 befactantem statum Reip. priuatus inter-
 fecit: Catilinam verò orbē terræ cæde atq;
 incendijs vastare cupientem nos Consules
 perferemus? nam illa nimis antiqua præ-
 tereo, quòd Q. Seruilius Hala Sp. Melium
 nouis rebus studentem manu sua occidit.

De fictis personis & mutis rebus

Cap. 39.

Cicero in oratione pro Cœlio Appio Cæ-
 co vita olim functo sermonē attribuit.

*Magnā vim habet ad animos per-
 mouendos cum mutis
 personis ser-
 monem da-
 mus.*

Illa etiam oratio ad permouendos animos
 magnā vim habet, cum mutis personis ser-
 monem damus, vt Cicero fecit contra Cati-
 linam, Etenim si necum patria, quæ mihi
 vita mea multo est charior, si cūcta Italia,
 si omnis Respub. loqueretur. M. Tulli

quid

quid agis? & ea, quæ sequuntur. Eandem etiam in eadem oratione cum Catilina loquentem facit eleganti oratione, cuius initium est, Nullum iam tot annos facinus extitit, nisi per te: nullum flagitium sine te. Fecit & Lucanus eandem cum Iulio Cæsare loquentem, priusquam ille Rubiconem fluvium, qui dirimit Galliam ab Italia, transiret.

Lib. 2.

Ventum est parvi Rubiconis ad undas
 Ingens vis, duci patriæ trepidantis imago,
 Claræ per obscuram vultu mestissima noctem:
 Turrigero canos effundens vertice crines
 Cæsareæ proceræ, nudisque astare lacertis,
 Et gemitu permixta loqui. Quò tenditis ultra,
 Quò fertis mea signa viri? si iure venitis,
 Si ciues: huc usque licet.

Quæ sint ad amplificandum adhibenda.

Cap. 40.

In partit.

SI causa patitur, ea sunt ad amplificandum adhibenda, quæ magna habentur: quorum est duplex genus. Alia enim magna natura videntur, alia usu. Natura

Ad amplificandum adhibenda sunt, quæ magna habentur.

Duplex est genus rerum magnarum.

ut

vt cœlestia, vt diuina, vt ea, quorum obscura causa, vt in terris, mūdoq̄ admirabilia, quæ sunt: ex quibus similibusq̄, si attēdas, ad augendum multa suppetunt. Vsu habētur magna, quæ videntur hominibus aut prodesse, aut obesse vehementius: quorum

Rerum vſu
magnarum
genera sunt
ad amplifi-
candū tria.

Maxime
mouentur
homines
honestate
virtutum
quæ ad cō-
munionem
hominum
valent.

Quæ petū-
tur è locis
ad amplifi-
candū ma-
gna esse de-
bent.

sunt genera ad amplificādum tria. Nam aut charitate mouentur homines, vt Dei, vt patriæ, vt parentum: aut amore, vt fratrum, vt coniugum, vt liberorum, vt familiarium: aut honestate, vt virtutum, maximeq̄ earum, quæ ad cōmunionem hominū & liberalitatem valent. Ex his & cohortationes sumuntur ad ea retinenda, & in eos à quibus ea violata sunt, odia incitātur, & miseratio nascitur, proprius locus augēdi in his rebus, aut amissis, aut amittendi periculo. Quauis enim neque ad probandum, neq; ad amplificādum adhiberi quicquam potest, quod ex locis petitum non sit, tamen ea ipsa, quæ petuntur è locis ad am-

pli-

In Catilin.
Or. 4.

plificandum magna esse debent. Sic fecit Ci-
cero in Catilinam cum ait, *Qua propter de
summa salute vestra & populi Romani P.
C. de vestris cōiugibus ac liberis, de aris ac
focis, de fanis ac templis, de totius vrbis te-
etis, ac sedibus, de imperio, de libertate, de
salute Italia, deq; vniuersa Rep. decernite
diligenter, vt instituistis ac fortiter. Pleraq;
omnia sumpta sunt è loco àb adiunctis, sed
sunt vsu magna. Virgilius etiam cum Iulij
Cæsaris deplorat mortem à rebus natura
magnis, quas ad locos supradictos referre
tamen possis, amplificationem duxit.*

Quæ petun-
tur è locis
ad amplifi-
candum ma-
gna esse de-
bent.

Georg. 1.

*Ille etiam extincto miseratus Cesare Romam,
Cum caput obscura nitidum ferrugine texit:
Impiaq; eternam timuerunt secula noctem.*

*Quam vsque ad libri finem elegantissime
prosequitur.*

Quid in amplificatione seruandum.

Cap. 41.

In part.

Nihil in amplificatione nimis enucle-
andum est. Minuta est enim omnis

Minuta est
omnis dili-
gentia.

D dilis

diligentia, hic autem locus gr̄dia requirit.

Illud est iudicij, quo quaq; in causa genere

Quo gene-
re amplifi-
cationis v-
tendū in ex-
ornatione.

vtamur augēdi: in illis enim causis quæ ad
delectationem exornantur, ij loci tractandi

sunt, qui mouere possunt expectationem,

In cohorta-
tionibus bo-
norū & ma-
lorum enu-
meratio per
amplifica-
tionem tra-
ctanda est.

admirationem, voluptatem. In cohortatio-

nibus autem bonorum ac malorum enume-

rationes & exempla valent plurimum. In

iudicijs accusatori fere quæ ad iracūdiam,

reo plerūque quæ ad miserationem perti-

nent. Nonnunquam tamen accusator mis-

ericordiam mouere potest, & defensor

iracundiam.

Cur quædam inuentionis præcepta ad causarū

genera dētur accōmodata: & de dignitate

exornationis. Cap. 42.

ET si ex supradictis fontibus omnis ad

omnem orationem manat inuentio, ta-

men veteres oratores de generibus causa-

rum (vt discentium minuerent laborem)

seorsū præcepta tradiderūt. De præceptis

autem

autem exornationis in primis dicendū est.

De Orat. 2.

Nam & latum genus est saneq̄ varium, ut quod ad laudandos claros viros, & ad improbos vituperandos suscipiatur: ad aliorum etiam vel animalium vel carentium

Laus generis demonstratiui.

Quint. li. 3. cap. 9.

anima laudem vel vituperationem adhibetur, ut Cicero laudes Pompeij in Oratione pro lege Manilia, Siciliae in actionibus in

3. Act. 4.

Verrem, studiorū verò humanitatis in oratione pro Archia poëta exornauit. Accedit etiam ad eius commendationem, quòd nullum est genus orationis, quod aut vberius ad dicendum, aut vtilius ciuitatibus esse possit, aut in quo magis orator in cognitione virtutum vitiorumque versetur. Conficitur autem genus hoc dictionis ad animi motus leniter tractandos, magis quam ad fidem faciendā, aut cōfirmandū accommodatè. Propriū enim laudis est res amplificare & ornare. Quā ob causam Aristoteles, & postea Cicero, & Quintilianus idoneam maximè

Animi motus leniter in exornatione tractatur.

Arist. lib. 1. Rhet. c. 6. & Quinti. li. 3. cap. 9.

Arift. lib. 1. Rhet. c. 6. & Quinti. li. 3. cap. 9. propriū enim laudis est res amplificare & ornare. Quā ob causam Aristoteles, & postea Cicero, & Quintilianus idoneam maximè

D ij inter

Exornatio
maxime i-
donea ad
scribendū.

inter omnia genera causarum existimaverunt adscribendum exornationem.

Ex tempore præterito quomodo laus
ducatur. Cap. 43.

Laus vino-
rum in duo
tempora di-
uiditur.

Laus mor-
torū i tria
tempora di-
uiditur.

Dupliciter
tractatur
laus eorum
quæ ante ho-
minē sunt.

Laus hominum, cuius cognita præcepta
facile ad res aliàs transferentur, diuidi-
tur in tēpora, quodque ante eos fuit, quoꝝ
ipsi vixerunt. In his autem qui vita functi
sunt, etiam quod est in secutum. Ante ho-
minem patria, ac parentes, maioresq; erūt,
quorū duplex tractatus est: aut enim respō-
disse nobilitati pulchrū erit, aut humiliter ge-
nus nobilitasse factis. Illa quoq; interim ex
eo, quod ante ipsum fuit tempore trahetur,
quæ respōsis, vel oraculis, vel signis futurā
claritatem promiserint, vt in diuo Ioanne
Baptista, multisq; aliis viris sanctissimis.

Quint. li. 3.
cap. 9.

De tempore quo vixit is, qui laudatur.

Cap. 44.

Laus homi-
nis ex ani-
mo & cor-
pore, & re-
bus externis
petenda est.

Ipsius laus hominis ex animo, & corpo-
re, et extra positus peti debet. Externa sūt,

Quint. li. 3.
cap. 9.

ut

Cicer. de
orat.

ut educatio, opes, diuitiæ, propinqui, amici,
 potentia, gratia, cæteraq; huiusmodi. In cor-
 pore verò sunt hæc, forma, vires, valetudo,
 & his similia. Qui hæc habuerit, laudabi-
 tur, quòd bene illis sit vsus: si non habuerit,
 quòd sapienter caruerit: si amiserit, quod
 moderate tulerit. Et quamuis & corporis,
 & fortuita quæ dicuntur, quæ dicatur bo-
 na in se veram laudem non habeant, quæ
 deberi virtuti vni putatur, tamen quòd ipsa
 virtus in earum rerum vsu ac moderatione
 maximè cernitur, tractanda etiam in lauda-
 tionibus hæc sunt. In quibus est summa laus
 nō extulisse se in potestate, nō fuisse insolē-
 tē in pecunia, non se prætulisse alijs propter
 abūdantiā fortunæ: ut opes & copiæ, nō su-
 perbiæ videātur ac libidini, sed bonitati, ac
 moderationi facultatē ac materiā dedisse.

In part.

Inter corporis verò bona, forma, quæ virtu-
 tē significat, facile laudatur, quod elegantis-
 simè Latinus poëta his verbis significauit.

Virtus in
 externarū
 rerum vsu
 ac modera-
 tione maxi-
 me cerni-
 tur.

Inter bo-
 na corporis
 forma ex-
 celit.

D iij Tutus

Tutatur favor Euryalum, lachrymæque decoræ,
 Grator & pulchro veniens in corpore virtus,

Aen. 5.

Ceterarum
 rerū leuor
 animi sem-
 per vera est
 laus.

Sed horum omnium leuior, at animi semper
 vera est laus: quæ quoniam à virtute profi-
 ciscitur, de illa nunc dicendum est.

Quint. li. 3.
 c. 7.

De animi bonis, & virtute quæ scientia
 cernitur. Cap. 45.

Virtus aut
 scientia cer-
 nitur aut a-
 ctione.

Virtutis duplex est vis: aut enim scien-
 tia cernitur virtus, aut actione. Nam
 quæ prudentia, quæque grauiſſimo nomine
 ſapientia appellatur, hac ſcientia pollet va-
 na, quæ verò moderandis cupiditatibus re-
 gendisq; animi motibus laudatur, eius eſt
 munus in agendo. Prudentia eſt rerum ex-
 petendarum, fugiendarumque ſcientia.
 Sapientia autem virtutum omnium prin-
 ceps, eſt diuinarum humanarumque re-
 rum ſcientia. Sunt autem alia quaſi mi-
 niſtræ comitesque ſapientie: quarum
 altera, quæ dialectica dicitur, quæ ſunt
 in diſputando vera atque falſa diſtinguit,

In part.

Prudentia
 quid ſit.

Officio. 2.

In Part.

Dialectica
 & oratoria
 quaſi mini-
 ſtræ ſunt &
 comites ſa-
 pientie.

G

Et iudicat: altera est oratoria. Nihil enim est aliud eloquentia, nisi copiose loquens sapientia, quæ ex eodem hausta genere, quo illa in disputando vberior est, atque latior, et ad motus animorum, vulgiq̄ue sensus accommodatior. Studia etiam omnium bonarum artium ad hunc locum pertinent.

Eloquentia est copiose loquens sapientia.

De virtute quæ in actione consistit.

Cap. 46.

Arist. li. 7.
thet. c. 9.

Virtus, quæ in actione posita est, tres habet partes, Iustitiam, Fortitudinem,

Tres sunt partes virtutis in actione positæ.

Offic. 1.

et temperantiam. Iustitia est virtus, quæ in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique, et rerum contractarum fi-

Iustitia quid sit.

In part.

de versatur. Illa erga deum religio, erga parètes pietas, vulgo autem bonitas, creditis in rebus fides, in moderatione animaduertendi lenitas, amicitia in benevolentia

Iustitiæ partes.

De inuēt. 2.

nominatur. Fortitudo est considerata periculorum susceptio, et laborum perpeſſio,

Fortitudo quid sit.

D iij cuius

Temperan-
tia quid sit.

cuius est liberalitas in usu pecuniae. Temperantia est rationis in libidinem, atq; in alios non rectos impetus animi firma & moderata dominatio. Custos verò virtutum omnium, dedecus fugiens, laudemq; maximè consequens, verecundia est.

Verecundia
est custos
virtutū o-
mnium.

In Part.

Quomodo laus ab hoc loco sit ducenda.

Cap. 47.

Singularū
virtutū sūt
certa quædā
officia.

ET quoniam singularum virtutum sunt certa quædā officia, ac munera, & sua cuique virtuti laus propria debetur: erit explicandum in laude iustitiæ, quid cum fide, quid cum æquabilitate, quid cum huiusmodi aliquo officio is, qui laudabitur, fecerit. Huc spectat illa Ser. Sulpitij laus apud Ciceronem, Nec verò silebitur admirabilis quædā, & incredibilis, & penè diuina eius in legibus interpretandis, æquitate explicandis, scientia. Omnes, qui ex omni ætate hac in ciuitate intelligentiam iuris habuerunt, si vnum in locum conferantur, cum Ser.

De orat. 2.

Phil. 9.

Sulpi-

Sulpitio non sunt comparandi. Neque enim ille magis iurisconsultus, quam iustitiae fuit. Itaque quae proficiscebantur à legibus, & à iure civili, semper ad facilitatem, æquitatemque referebat: neque constituere litium actiones malebat, quam controuersias tollere. Itemque in cæteris res gestæ ad cuiusque virtutis genus, & vim, & nomē accommodabuntur. Gratissima autem laus eorum factorum habetur, quæ suscepta videntur à viris fortibus sine emolumento, ac præmio: quæ verò etiam cum labore & periculo ipsorum, hæc habent vberissimam copiam ad laudandum, quod & dici ornatisime possunt, & audiri facillime. Ea enim denique virtus esse videtur præstantis viri, quæ est fructosa alijs, ipsi autem laboriosa, aut periculosa aut certe grauita. Drances apud Virg. ita Æneam alloquitur.

Res gestæ ad cuiusque virtutis nomē, & vim sunt reuocandæ.

Que virtus præstantis viri sit.

Aen. li. II.

ò fama ingens, ingentior armis.

Vir Troiane, quibus cælo te laudibus equem?

Iustitiæ ne prius mixer, belline laborum?

Hinc

Hinc Seruium Sulpitium mirificè Cicero laudat: quòd difficillimo Reip. tempore, graui periculosoque morbo affectus, autoritatem Senatus, salutemque pop. Rom. vitæ suæ præposuerit, cõtraque vim grauitatemque morbi contenderit, vt ad castra Antonij, quo Senatus eum miserat, perueniret. Magna etiam illa laus & admirabilis videri solet, tulisse casus sapienter aduersos: non fractum esse fortuna: retinuisse in rebus asperis dignitatem. Sic Cicero Milonis in graui ac difficili tempore vultum semper eundem, & vocem & orationem stabilem ac non mutatam commendat, & eius infractum & excelsum animum extollit. Sumendæ autem res erunt aut magnitudine prestabiles: aut nouitate primæ: aut genere ipso singulares. Eiusmodi rerû plenæ sũt orationes Ciceronis pro lege Manilia, & pro M. Marcello, in quarum altera Cn. Pompeium, in altera Iulium Cæsare

Philip. 9.

Magna est
laus tulisse
casus sapi-
enter aduer-
sos.

Quæ res in
laudatione
ponendæ.

*Cæsarem laudat: neque enim parvæ, neque
vfitatæ, neque vulgares admiratione, aut
omnino laude dignæ videri solent. Est etiã
cum cæteris præstantibus viris comparatio
in laudatione præclara. Sic apud Virgilium
Augustus Cæsar cum his comparatur, quor-
um erant illustres victoriæ.*

Li. Aen. 6.

*Nec verò Alcides tantum telluris obivit,
Fixerit eripidem ceruam licet, aut Erymanthi
Placarit nemora, & Lernam tremefecerit arcu.
Nec qui pampineis victor iuga flectit habenis,
Liber agens celsò Nisæ de vertice tigris.*

Phil 3.

*Et Cicero in Philippicis M. Antonium
cum Tarquinio superbo comparat: & D.
Bruti, qui regnare nõ patiebatur Antoniũ
beneficia in R. ep. maiora esse docet, quã
L. Bruti, à quo Tarquinius expulsus est.*

*De tempore, quod finem hominis in
sequitur. Cap. 48.*

N*Ec mors eorum quorum vita lauda-
bitur, silëtio præteriri debebit: si mo-
do quid erit animaduertendum, aut in ipso
genere mortis, aut in ijs rebus, quæ mortem
erunt*

Que sunt
laudanda in
tempore q̄
finem hono-
ris insequi-
tur.

Liberi pa-
rentibus, vr-
bes condi-
toribus, in-
uenta nu-
teribus lau-
de afferūt.

erunt consecutæ. In tempore autem, quod fi-
nem hominis insequitur in sunt habiti post
mortem honores, decreta virtutis præmia,
res gestæ iudicijs hominū comprobata. Af-
ferunt etiam laudem liberi parentibus, vr-
bes conditoribus, leges latoribus, artes in-
uentoribus, nec non instituta quoq̄ authori-
bus, Hinc est illud Ciceronis de Servio Sul-
picio. Quanquam nullum, monumentū cla-
rius Ser. Sulpitius relinquere potuerit, quā
effigiem morum suorum, virtutis, constan-
tiæ, pietatis, ingenij filium, cuius luctus aut
hoc honore vestro, aut nullo solatio levari
potest. Et in alia oratione: Romulum, qui
hanc urbem condidit, ad deos immortales
beneuolentia fama q̄ sustulimus. Ouidius lau-
dem eorum, qui astrorum scientiam inuene-
rūt, his elegatissimis carminibus celebravit.

Quint. li. 3.
c. 9.

Phil. 9.

In Cat.

Fast. lib. 1.

Fœlices animæ, quibus hæc cognoscere primum
Inq; domos superum scandere, cura fuit.
Credibile est illos pariter vitijq; iocisq;
Altius humanis exeruisse caput.

Non

Non Venus, & vinum sublimia pectora fregit,
 Officiumq; fori, militiaq; labor.
 Nec leuis ambitio, perfusaq; gloria fuco,
 Magnarumue fames sollicitavit opum.
 Adnouere oculis distantia sidera nostris
 Ætheraq; ingenio supposuere suo.

Quint. li. 3.
 cap. 9.

Omnis ordo supradictus in vituperatione
 constabit tantum in diuersum, id, quod in ora-
 tionibus Ciceronis in Pisonem, in Vati-
 nium, in M. Antonium, maximeq; ex secu-
 da Philippica animaduertere licet.

De laude urbium. Cap. 49.

Quint. li. 3.
 cap. 9.

Laudantur vrbes similiter atque homi-
 nes. Nam pro parente est conditor, &
 multum authoritatis affert vetustas, & vir-
 tutes ac vitia circa res gestas, eademque in
 singulis. Illa propria, quæ ex loci positione,
 ac munitione sunt. Ciues illis vt hominibus
 liberi, decori. Ad hunc locum pertinet illud
 Virgil. de vrbe Roma.

Vrbes simi-
 liter atque
 homines
 laudantur.

Ænci. 6.

En huius, nate, auspicijs illa inclyta Roma.
 Imperium terris, animos equabit olympo,
 Septemque vna sibi muro circumdabit arces
 Felix prole virum.

Idem

Idem etiam poëta Italice laudes elegantissime celebravit ex his locis, in secundo libro Georgicorum.

De deliberatione. Cap. 50.

Exornationis præcepta multum conferunt ad deliberationem.

Quæ tradita sunt exornationis præcepta, multum ad sententiã dicendam valent: quia plerumq; eadẽ illic laudari, hic suaderi solent. In deliberando finis est dignitas, ad quem omnia referuntur in consilio dãdo, sententiãq; dicenda. Sunt autem & in suadendo, & in dissuadendo tria primum spectanda: quid sit de quo deliberetur: qui sint, qui deliberent: qui sit, qui suadeat,

Aristot. li. 3.
cap. 9.
Quint. li. 3.
cap. 10.
De orat. 2.

Tria sunt spectanda in suadendo, v. l. dissuadendo.

Quint. li. 3.
cap. 10.

De re, de qua deliberatur.

Cap. 51.

Rem, de qua deliberatur, aut certum est posse fieri, aut incertum. Si incertum hæc erit quæstio sola, aut potētissima. Sæpe enim accidit vt prius dicamus, ne si possit quidem fieri, esse faciendum: deinde fieri

Arist. lib. 3.
cap. 6. & 7.
Quint. li. 3.
cap. 10.

non

non posse. Cum autem de hoc quaeritur,
 coniectura est, ut, An Rex Emanuel ter-
 ras ultra Oceanum sit inuenturus. Sic ait
 Cicer. Pacem cum M. Antonio esse uola-
 quia turpis est, quia periculosa, quia esse
 non potest. Quae tria diligentissime in ora-
 tione explicat. Quaedam & fieri posse,
 & futura esse credibile est, sed aut alio
 tempore, aut alio modo. Partes suaden-
 di in uniuersum sunt tres, prima est, ut
 doceamus effici posse id, quod suademus:
 secunda deinde honestum esse: postremo
 uerò esse utile. In primis itaque videndum
 est an effici possit id, quod suademus, nam
 si quid effici non possit, deliberatio tollitur,
 quanuis & honestū & utile sit. videndum
 etiā est quā facile possit: nā quae perdiffi-
 cilia sunt, perinde habenda sunt, ac si effici
 non possint. Et cum de necessitate attende-
 mus, & si aliquid non necessarium videbi-
 tur, videndum tum erit, quā sit magnum.

Quod

Phil. 7.

Quint. 11. 3.
cap. 10.

Arist. Rhe.
lib. 1. cap. 4.
Cice. de o-
rat. 2.

Partes sua-
dendi sunt
tres.

Si quid ef-
fici non po-
test delibe-
ratio tolli-
tur.

Lib. 8. dec. 3

Quod enim per magni interest, pro necessa-
 rios a se habetur. Est apud T. Livium præcla-
 ra P. Scipionis oratio, in qua & posse Anni-
 balem in Africa vinci demonstrat: & ad
 dignitatē populi Romani, famamq; apud
 reges, gentesque externas pertinere, non ad
 defendendam modò Italiam, sed ad infe-
 rēda etiam Africæ arma, videri Romanis
 animum esse: & in primis esse vtile requi-
 escere aliquando diu vexatam Italiam, vri
 popularique inuicem Africam.

De his, qui deliberant. Cap. 52.

Diversi sunt deliberantium animi: &
 siue consultant plures, siue singuli, in
 vtrisque differentia est. Quia & in pluri-
 bus multū interest, senatus sit, an populus:
 Romani, an Hispani, an Galli: & in sin-
 gulis, Cato an Cicero, Cæsar an Pompeius
 deliberet. Proinde intuēda sexus, dignitas,
 ætas, sed mores præcipuè discrimen dabūt.

Quint. II. 3.
cap. 10.Multū inte-
rest quis de
liberet.Præcipue in-
tuendi mo-
res eius, qui
deliberat.Duo

In part.

Duo enim sunt hominum genera, alterum indoctū, & agreste, quod antefert semper utilitatē honestati: alterum expolitū, quod rebus omnibus dignitatem anteponit.

De prima parte suadendi.

Cap. 53.

Arist. lib. 1.
rhet. c. 6.
Offic. 1.

Si honestatis pulchritudo cerni oculis posset, mirabiles sui amores excitaret.

Magna est honestatis pulchritudo.

In Part.

Sed quoniam genus hominum ad honestatem natum malo cultu, pravisque opinionibus corruptum est, diligenti cohortatione opus est. Et honesta quidem apud honestos suadere facillimum est: si verò apud turpes recta obtinere conabimur, ne videamur, exprobrare diuersam vitæ sectam, cauendum est. Et animus deliberantis non sola virtutis commendatione permouendus, sed laude, vulgi opinione, & secutura utilitate, aliquanto verò magis obijciendo aliquos, si diuersa fecerint, metus. Nam præter id, quòd his leuissimi cuiusque animus facili-

Facile est honesta apud honestos obtinere.

Quint. li. 3.
cap. 10.

Leuissimi cuiusque animus facillime terretur.

E me

me terretur, nescio an naturaliter apud plurimos plus valeat malorum timor, quam spes bonorū. Genus est enim eiusmodi (ait Cic.) quod vestros animos excitare atq; inflāmare debet, in quo agitur pop. Ro. gloria, quæ vobis à maioribus, cū magna in omnibus rebus, tum summa in re militari tradita est: agitur salus sociorū, atq; amicorū, pro qua, multa maiores vestri magna, & graua bella gesserunt: aguntur certissima pop. Ro. vectigalia, & maxima, quibus amissis, & pacis ornamenta, & subsidia belli requiretis. Sola virtutis commēdatione incendit militum animos Cato apud Lucanum ad aggrediēdum iter difficillimum & periculosissimum.

O quibus vna salus placuit mea castra secutis
Indomita ceruice mori, componite mentes
Ad magnum virtutis opus, summosq; labores.

Lib. 9.

Quam orationē pulchra illa claudit sentētia.

Serpens, sitis, ardor, arena,
Dulcia virtuti. Gaudet patientia duris.
Letius est, quoties magno sibi constat, honestum.

Sæpe

Sæpe etiam controuersia inter hominũ sententias in illo est, vtrum sit honestius. Affirmant autem viri sapientissimi omne officium, quod ad coniunctionem hominũ, & adtuendam societatem valet, anteponendũ esse illi officio, quod cognitione & scientia continetur. In ipsa autem cõmunitate sunt gradus, ex quibus, quid cuiq; præstet, intelligi potest, vt prima Deo Optimo Max. secunda patriæ, tertia parentibus, deinceps gradatim reliqua reliquis debeantur. Ex quibus atque similibus intelligimus, quomodo hanc suasionis partem, quæ ad honestatem pertinet, tractare debeamus.

Quæ officia quibus anteponeoda

De utilitate. Cap. 54.

Facile, magnum, iucundum ad utilitatis quæstionem pertinent.

AN sit autem facile magnum, iucundum, sine periculo, ad quæstionem pertinet utilitatis. Suasor itaq; vel omnia hæc, vel eorum pleraq; inesse in eo, quod suadet, ostēdet. Ilioneus his verbis alloquitur Latinum regem apud Virgilium.

Arist. lib. 1. Rhet. c. 6. Quinti. li. 3. cap. 10

E ij

D js

Dijis sedem exiguam patrijs, lictusq; rogamus
 Innocuum, & cunctis vndamq; auramq; patentem.
 Non erimus regno indecores: nec vestra feretur
 Fama leuis, tantiq; abolescet gratia facti.

Qui verò dissuadet, ille difficile, paruum, in
 iucundum, periculosum monstrabit. Hoc modo
 Fabius Maximus apud T. Liuium
 ne P. Scipio in Africam traiciat, contēdit:
 cū Annibal hostis in columi exercitu quar-
 tumdecimū annum Italiam obsideat. *Nā*
 nunc quidem præterquam quòd & in Ita-
 lia & in Africa duos diuersos exercitus ale-
 re ærariū non potest, præterquam quòd vn-
 de classes tueamur, vnde cōmeatibus præbē-
 dis sufficiamus nihil reliqui est: periculi tā-
 dem quantū adeatur, quem fallit? Deinde
 grauius & sapiēter difficultates multas, et
 pericula commemorat, quæ futura sint, ni
 consul vterque in Italia retineatur. Eodem
 etiam modo propositis duobus vtilibus,
 vtrum sit vtilius controuersia est. Cum autē *De orat. 2.*
 species utilitatis cum honestate certat, qui

vtilis

utilitatem defendet, enumerabit cōmoda pa-
cis, opum, potentia, vectigaliū, praesidij, mi-
litum, utilitatesq; ceterarū rerum, quarum
fructum utilitate metimur: itemq; incom-
moda contrariorum. Ex his locis Catilina
apud Salustium ad nefarium facinus, quod
ille maximū atq; pulcherrimum vocat, con-
iuratos hortatur, *Vobis (inquit) est domi in-
opia, foris aēs alienū, mala res, spes multo as-
perior, deniq; quid reliqui habemus praeter
miseram animā? Quin igitur expergiscimi-
ni? en illa, quā saepe optastis, libertas: praes-
terea diuitiae, decus, gloria in oculis sita sūt.*
Curio similiter apud Lucanū specie utilita-
tis Iuliū Cæsarem ad ciuile bellū hortatur.

Salust. de
Catil.

Lib. 1.

Bellancem geminis tenuit te Gallia lustris,
Pars quota terrarum: facili si praelia pauca
Gesseris euentu: tibi Roma subegerit orbem.

Qui ad dignitatem impellet, maiorū exem-
pla, quæ erunt vel cum periculo gloriosa col-
liget, posteritatis immortalem memoriam
augebit, utilitatem ex laude nasci defendet,

Utilitas sc̄
per cū dig-
nitate con-
iuncta est.

E ij sem.

semperque eam cum dignitate esse coniunctam.
 Hæc autem exercitatio defendendi speciem
 utilitatis contra honestatem, in qua una ve-
 ra est utilitas, ad scholarum exercitationes
 utilis est: nam & iniquorum ratio noscenda
 est, ut melius æqua tueamur.

Quint. li. 3.
 cap. 10.

De eo qui suadet. Cap. 55.

Suadere ali-
 quid, aut dis-
 suadere gra-
 uissimæ est
 personæ.

Multum etiam refert, quæ sit persona
 dicentis, suadere enim aliquid, aut
 dissuadere gravissimæ est personæ. Nam
 & sapientis est, consiliū explicare suum de
 maximis rebus: & honesti & disertis, ut
 mente providere, authoritate probare, ora-
 tione persuadere possit. Nunc (ait Cic.)
 cum & autoritatis in me tantum sit, quã-
 tum vos honoribus mandandum esse volu-
 istis: & ad agendum facultatis tantum,
 quantum homini vigilantis ex forensi usu
 prope quotidiana dicendi exercitatio potuit
 afferre: certe, & si quid in dicendo consequi
 possum, ijs ostendam potissimū, qui ei quoque

De orat. 2.
 Quint. li. 3.
 cap. 10.

Pro leg.
 Man.

rei

Quint. li. 3.
cap. 10.

rei fructum suo iudicio tribuerunt. Antea
acta vita si illustris fuit, aut clarius genus,
aut ætas, aut dignitas affert expectationē,
videndum est ne quæ dicuntur, ab eo qui
dicit dissentiant. Hoc egregie seruauit Vir-
gilius in Latino rege, quem sic dicentem in-
troducitur.

Aen. li. 2.

Olli sedato respondit corde Latinus
O prestans animi iuuenis, quantum ipse feroci
Virtute exuperas, tantome impensius æquum est,
Consulere, atq; omnes metuentem expendere partes.

At his cōtraria summissiorē quendā modū
postulant. Nam quæ in alijs libertas est,
in alijs licētia vocatur & quibusdā sufficit
authoritas, quosdam ratio ipsa ægre tuetur.

Quædam in deliberatione obseruanda.

Cap. 56.

Arist. lib. 1.
the. cap. 8.
De Orat. 2.
Quint. li. 1.
cap. 10.

AD consilium de Repub. dandum ca-
put est nosse Rempublicam, ad di-
cendum verò probabiliter nosse mores ciui-
tatis, qui quia crebro mutatur, genus quoq;

Ad dicendū
probabili-
ter mores
ciuitatis
cognoscēdi

E iij ora

Minori ap-
paratu a-
pud sapien-
tes dicendū

Concio ca-
pit omnem
vim orati-
onis.

Exéplorū
maxima est
vis ad sua-
dendum.

Experimen-
tum est ve-
lut quoddā
rationis te-
stimoniū.

orationis est saepe mutandum. In senatu mi-
nori apparatu dicendum est, sapiens enim
est consilium, multisq; aliis dicendi relin-
quendus locus, vitanda etiam ingenij, ostē-
tationisq; suspitio. Concio capit omnem vim
orationis, & gravitatem, varietatemque
desiderat: maximaq; pars orationis admo-
uēda est ad animorum motus. Hoc videre
est in quibusdam Ciceronis orationibus cō-
tra M. Antonium in senatu habitis, quæ cū
sint elegantes & disertæ, nullum tamen ap-
paratū habent. At oratio pro lege Mani-
lia, & orationes de lege Agraria, multo
magnificentius habent, & ornatius genus
dicendi. Vis autem ad suadendum exem-
plorum est maxima, aut recentium, quo no-
tiora sunt, aut veterum, quo plus authori-
tatis habent. Plerunq; enim videntur respō-
dere futura præteritis, habeturq; experimē-
tum velut quoddam rationis testimonium.
Suadet Fabius Maximus in senatu, ne P.

Scipio

Arist. lib. 1.
Rhet. cap. 9.
Quint. li. 3.
cap. 10.
Cic. in par.

Scipio Annibale in Italia relicto in Africam trajiciat: Dies me deficiat (inquit) si reges imperatoresq; temerè in hostium terras trāsgressos, cum maximis cladibus suis, exercituūq; suorum enumerare velim. Deinde vetus affert Atheniensium exemplū, qui classe in Siciliam transmissa, rempublicam suam in perpetuum afflixerunt. Et nouum M. Atilij, qui in ea ipsa Africa annis ante quadraginta in praelio victus & captus est. Sequebatur, vt ea, quæ iudicijs accomodata sunt, explicarētur: sed quia iudiciorum mutata ratio, vt ea præcepta parū sint necessaria, efficit, & ex orationibus Ciceronis, & locis supradictis, tum etiam his, quæ de partibus orationis dicentur, facile cognosci possunt: sequitur vt de secunda parte Rhetoricæ dicamus.

De arte Rhetorica

LIBER, II.

De dispositione. Cap. I.

*Ecūdus hic liber dispositio-
 nis præcepta continet,
 quæ oratori perutilia sūt,
 & maximè necessaria. Quid enim
 diligēter argumēta inuenisse cōferet,
 nisi pari diligētia, quæ inuenta sunt,
 collocētur? Excellentis ducis
 virtus non magis in deligēdo
 fortissimo & strenuissimo quoq;
 milite ad bellum, quàm in instruenda
 ad pugnam acie cernitur: & si
 quam in corporibus nostris,
 aliorum uè animalium partem
 permutet atq; trāsferas, licet
 habeat eadē omnia, prodigiū
 sit tamen. Et artus etiam
 leuiter loco moti perdūt,
 quo viguerūt vsus: & turbati
 exercitus sibi ipsi sunt
 impedimēto. Sic oratio carēs
 hac virtute, tumultuetur
 necesse est.*

Quint. li. 7.
 in præfa.

se est, & sine rectore fluitet, nec cohæreat sibi: multa repetat, multa transeat, velut nocte in ignotis locis errās: nec initio, nec fine proposito, casum potius quam cōsiliū sequatur. Qua propter hic liber dispositioni feruiat. Est autē dispositio rerum inuentarū in ordinē distributio. Cuius in infinita quaestione ordo est ferè idē, qui expositus est locorum. In definita autem adhibenda sunt illa etiam, quæ ad motus animorum pertinet.

De inuēt. 1.

In part.

In proposito qui ordo dispositionis fit tenendus.

In part.

Atq; eo fit, ut utamur Exordio, Narratione, Confirmatione, Peroratione. Hæ sunt enim quatuor orationis partes, per quas inuēta distribuimus. Quarū duæ valēt ad rē docendā, narratio & cōfirmatio: ad impellendos animos duæ, principium & peroratio, de quibus sigillatim dicendum est.

Cur in causa orationis partibus utamur.

Duæ partes orationis valent ad rem docendā, ad impellendos animos duæ

2 De Exordio. Cap. 2.

De inuent.

Quint. li. 4, cap. 1.

EXORDIUM est oratio animi auctoritatis idoneè comparans ad reliquam dictionem. Id fieri tribus maximè rebus in-

Quid sit exordium.

ter

Auditor in
exordio be-
nevolus, do-
cilis & attē-
tus fieri de-
bet.

Quomodo
concilietur
auditoris be-
nevolentia.

ter authores plurimos cōstat, si beneuolum, In parte
attentum, docilem auditorem fecerimus:
quorum primus locus, id est, ut amice audia-
mur, est in personis nostris, auditorum, ad-
uersariorum, è quibus initia beneuolentiæ
conciliandæ comparantur, aut meritis no-
stris, aut dignitate, aut aliquo genere vir-
tutis, & maximè liberalitatis, officij, iusti-
tiæ, fidei, contrarijsque rebus in aduersa-
rios cōferendis, & cum auditoribus aliqua
coniunctionis, aut causa, aut spe significā-
da. Cicero pro C. Rabirio perduellionis
reo, Pro C. Ra-
birio. *Me cum amicitiae vetustas, tum di-
gnitas hominis, tum ratio humanitatis,
tum meae vitae perpetua consuetudo, ad
C. Rabirium defendendum est adhorta-
ta: tum verò ut id studiosissime facerem,
salus Reip. Consulare officium, Consulatus
deniq; ipse mihi vna vobiscum cum salute
Reip. commendatus coegit: hæc autem ac-
curatè in eo exordio & ornatè explicat. In*

ora

Pro P.
Sylla.

oratione verò pro P. Sylla sic ait: *Quam-
quã ex huius incõmodis magnã animo mo-
lestiam capio, tamen in cæteris malis facile
patior oblatũ mihi tempus, in quo boni viri
lenitatẽ meã, misericordiamq; notã omni-
bus quondam, nũc quasi intermissã agnos-
cerẽt, improbi ac perditì ciues edomiti atq;
victi præcipitante Rep. vehementẽ me fu-
isse atq; fortẽ, conseruata mitem ac miseri-
cordem faterentur. Et pro Cn. Plancio suã
cura iudicibus cõiunctionẽ significat his ver-
bis, Nũc autẽ vester Iudices cõspectus &
cõfessus iste reficit, & recreat mētem meã,
cum intueor & contēplor vnumquenq; ve-
strũ: video enim hoc in numero neminẽ cui
mea salus chara non fuerit, cuius non extet
in me suum meritum, cui non sim obstrictus
memoria beneficij sempiterna. Itaq; non ex-
timesco, ne Cn. Plancio custodia meã sa-
lutis apud eos obsit, qui me ipsum maximẽ
saluum videre voluerũt. At in oratione pro
P.*

Pro Cn. Plã-
cio.

P. Quintio vim aduersariorum & gratiã Pro P. Quins
 in inuidiã vocat. & C. Aquilium eosq; qui in
 consilio adsunt, orat atq; obsecrat, vt multis
 iniurijs iactatã atq; agitatam æquitatẽ in
 eo tandem loco consistere atq; cõfirmari pa
 3 tiantur. In Part. Intelligentem autem vt audiamur,
 & attente à rebus ipsis ordiendum est, sed
 4 facillimè auditor discit, & quid agatur, in
Quomodo fiat auditor docilis. telligit, si cõplectare ab initio genus natu
 ramq; causæ, si definias, si diuidas, si neque
 prudentiam eius impediãs confusione par
 tium, nec memoriam multitudine. Sic exor
 ditur Cicero pro A. Cluentio: Pro A. Cluent. Animaduerti
 Iudices, omnẽ accusatoris orationẽ, in duas
 diuisam esse partes: Quam distributionem
 ait certum sibi esse in defensione seruare,
 vt omnes intelligant nihil eum nec subter
 fugere voluisse reticendo, nec obscurare di
Qua ratione reddatur auditor attentus. cendo. In part. Ut attente autem audiamur triũ re
 rum aliqua cõsequemur. Nam aut magna
 quædam proponemus, aut necessaria, aut
 coniunã

Pro domo
sua.

coniuncta cū ipsis, apud quos res agetur. Lu-
culenter hunc locū Cicero tractauit in exor-
dio nobilissimæ orationis pro Domo sua:
Quòd si vllò tēpore magna causa in sacerdo-
tū pop. Ro. iudicio ac potestate versata est,
hæc profectò tanta est, vt omnis Reip. dig-
nitas, omnium ciuium salus, vita, libertas,
aræ, foci, dii penates, bona fortunæ, domi-
cilia, vestra sapiētia, fidei, potestatiq; com-
missa creditaq; esse videātur. Verum ex his,
quæ proposita sunt, aliud atq; aliud pro va-
rietate causarū desiderari palam est.

Quint. li. 4
cap. 1.

De generibus causarum. Cap. 3.

Quint. li. 4.
cap. 1.
Cic. li. 1. de
inuent.

Genera porrò causarum, plurimi quinque
fecerunt, honestum, humile, dubium
vel anceps, admirabile, obscurum. Sunt
quibus rectè videatur adijci turpe, quod
alij humili, alij admirabili subijciunt. Ad-
mirabile autem vocant, quod est præter opi-
nionem hominum constitutum. In ancipiti
maxis

Quinque
causæ sūt
genera.

Genus ad-
mirabile.

maximè beneuolum iudicem, in obscuro docilem, in humili attentum parare debemus: nam honestum quidem ad conciliationem satis per se valet, in admirabili & turpi remedijs opus est: & eo quidam exordium in duas diuidunt partes, principium, & insinuationem, vt sit in principijs recta beneuolentiae & attentationis postulatio, quae quia esse in turpi causae genere non possit, insinuatio surrepat animis, maximè vbi frons causae non satis honesta est, vel quia res sit improba, vel quia hominibus parum probetur. Et quidem quibus aduersus haec remedijs sit medendum, consilium ex causis sumetur. Illud in vniuersum praecipuum sit, vt ab ijs quae laedunt, ad ea, quae prosunt, refugiamus. Si causa laborabimus, persona subueniet, si persona, causa. His etiam de causis insinuatione vtendum est, si aduersarij oratio auditorum animos occupauerit, vel si dicendum apud fatigatos est: quorum alterum

Ad Her. li. 1.
Cic. de inuent. li. 1.

Quint. li. 4.
c. 1. ad Her.
lib. 1. Cic.
de inuent. li. 1.

Insinuatio
quando si ne
cellaria.

pro

promittendo nostras probationes, & aduersas eludendo vitabimus: alterum & spe breuitatis, & ijs, quibus attentum fieri auditorem docuimus. Urbanitas etiam opportuna reficit animos, & undecunq̄ue petita auditoris voluptas leuat tedium.

Urbanitas
opportuna
reficit ani-
mos.

Cuiusmodi exordia esse debeant.

Cap. 4.

Arist. lib. 3.
Rhe. cap. 14
De orat. 2.
Quint. li. 4.
cap. 1.

EXordia semper cū accurata, & acuta, & instructa sententijs, apta verbis, tum causarum propria esse debent. Prima est enim quasi cognitio, & cōmendatio oratoris in exordio, quæ continuo eum, qui audit, permulcere atq̄ allicere debet. Maxima autem copia exordiorum ad auditorem aut alliciendum, aut incitandum ex his locis trahitur, qui ad motus animorum conficiendos inerunt in causa: quos tamen totos in exordio explicari non oportebit, sed tantum impelli primo auditorem leniter, ut iam inclinato reliqua incumbat oratio.

Exordia de-
bent esse ap-
ta verbis, &
instructa se-
ntentijs.

In exordio
leniter est
alliciendus
aut incitan-
dus auditor

E De

De vitijs exordij. Cap. 5.

Septem exordij sunt vicia.

HÆC autem sunt vitia certissima exordiorum, quæ summopere vitare oportebit: vulgare commune, commutabile, longum, separatum, translatum contra præcepta. Vulgare est, quod in plures causas potest accommodari, ut conuenire videatur.

De inuē li. 1
ad He. li. 1.
Quint, li. 4.
cap. 1.

Exordium vulgare.

Commune.

Exordium commune.

Commutabile.

Longum.

Exordium longum.

Separatum.

Translatum.

Commune est, quod nihilominus in hanc, quam in contrariam partem causæ potest conuenire. Commutabile est, quod ab aduersario potest leuiter mutatum ex contraria parte dici. Longum est, quod pluribus verbis, aut sententijs, ultra quam satis est, producitur. Oportet enim ut ædibus ac templis vestibula & auditus, si causis pro portione rerum principia præponere. Separatum est, quod non ex ipsa causa ductum est, nec sicut aliquod membrum annexum orationi. Translatum est, quod aliud conficit quam causæ genus postulat, ut si quis docilem faciat auditorem, cum benivolentiam causa desideret: aut si prin-

cipio

incipio utatur, cum insinuatione res postulet.

Contra præcepta est, quod nihil eorum efficit, quorum causa præcepta de exordijs traduntur: hoc est, quod eum, qui audit, nec beneuolum, nec attentum, nec docilem reddit, aut, quo profecto nihil peius est, ut contra sit, facit.

Contra præcepta.

De exordio quædam in genere iudiciali.

Cap. 6.

Dictum est de exordio in commune, restat ut breuiter, si quid in singulis generibus in exordiendo proprium est, adiciamus. Et ut à iudicijs incipiamus, veteres oratores diligenter id curabant, ut in genere iudiciali ex ipsis visceribus causæ sumerent exordia: iudicem conciliabant non tantum laudando eum, sed laudem eius ad utilitatem causæ suæ coniungentes, allegando pro honestis dignitatem illi suam, pro humilibus iustitiam, pro infelicibus misericordiam, pro læsis seueritatem, & similiter cætera: metum nominumque amouebant, ut Cicero

Ex causæ visceribus, exordia in genere iudiciali sunt sumenda.

Laus Iudicis est cum utilitate causæ iungenda.

F ij pro

Arist. lib. 3.
Rhe. cap. 14
De orat. 2.
Quint. li. 4.
cap. 1.

De orat. 2.

pro Milone, ne arma Pompeij contra se disposita putarent, laboravit: nonnunquam adhibebant, ut idem in Verrem facit. Dabant etiam operam ne ostentarent in principijs curam. Non semper autem exordio utebantur, sed in honestis, in parvis etiam atque frequentibus causis ab ipsa re omisso exordio incipiebant.

Non semper exordio utendū in iudicio.

Arist. Rhe. li. 3. cap. 14.
Quint. li. 4. cap. 1.
Cicc. de orat. 2.

De exordio in exornatione, & deliberatione. Cap. 7.

P Ræter ea, quæ de exordio dicta in genus demonstrativum facile transferri possunt, illud est notandum: exordia in eo esse maximè libera, ut Aristoteles existimat. Nam & longe à materia duci, & ex aliqua rei vicinia possunt. In deliberatione verò sæpe nulla vel brevia esse debent. Non enim supplex ut ad iudicem venit orator, sed hortator, atq; author. Quare cum principio utetur, proponere, qua mente dicat, quid velit, quibus de rebus

dictus

In exornatione principia sunt maximè libera.

In deliberatione principia vel nulla sunt, vel brevia.

Rhet. ad Alex. c. 31. & Quinti. li. 3. cap. 10

In Part. Quinti. li. 3. cap. 10.

dicturus sit, debet, hortarique ad se breuiter dicentem audiendum.

De narratione. Cap. 8.

Arist. lib. 3.
rhe. cap. 16.
In part. de
Inuēt. lib. 1.
ad Her. li. 1.
Quint. li. 4.
cap. 2.

Narratio est rerum explicatio, & quædam quasi sedes ac fundamentum constituendæ fidei. Oportebit autem eam tres habere res, vt breuis, vt aperta, vt probabilis sit: per quas efficitur, vt auditor intelligat, meminerit, credat. Erit autem breuis narratio, si constet simplicibus verbis, & semel vnaquæque res dicatur. Tum etiam si reciderimus omnia, quibus sublati neque cognitioni quicquam: neque utilitati detrahatur. Non tamen inornata debet esse breuitas, alioqui sit indocta. Erit autem perspicua, si verbis vsitatis, si ordine temporum conseruato, si non interrupto narrabitur. Probabilis autem erit, si personis, si temporibus, si locis ea, quæ narrabuntur consentient: si cuiusque facti & euenti causa ponetur: si testata dici vide

Narratio debet esse breuis, aperta & probabilis.

In part.
Quint. li. 4.
cap. 2.

In part.

Breuitas narrationis non fit inornata.

buntur: si cum hominum opinione, auctoritate, si cum lege, cum more, cum religione coniuncta: si probitas narrantis significabitur: si antiquitas, si orationis veritas, & vitæ fides. Ciceroni vehementer placet ut iucunda, et suavis sit narratio, eamque suauem esse narrationem ait, quæ habet admirationes, expectationes, exitus inopinatos, quæ interpositos motus animorum, colloquia personarum, dolores, iracundias, metus, lætities, cupiditates.

Quando narratione utendum sit.

Cap. 9.

In iudicijs quando utendum esset, aut non esset narratione, id erat consilij.

Nec enim si notares esset, nec dubium erat, quid gestum esset, narratio adhibebatur, nec si aduersarius narrauerat, nisi si refellebatur. In exornatione verò narratio non erit vlla, quæ necessario consequatur exordium, sed si qua inciderit, cum aliquid eius, de quo loquemur, nobis narrandum sit,

Narratio
iucunda sit
& suavis.

In Part. &
2. de orat. &
Quint. li. 4.
cap. 2.

De orat. 2.

Arist. Rhe
to 3. cap. 16.
Cic. in par-
ti. Quint. li.
3. cap. 8.

f. 11. 10. H. L. A.

f. 11. 10. H. L. A.

Arist. 3. rhe.
cap. 17.
De orat. 2.
De inuent.
li. 1. ad Her.
lib. 1.

fit, cum laude, aut vituperatione, præceptio
narrandi de hoc loco petitur. Nec multum
sanè sæpe in deliberatione narrandū est: est
enim narratio præteritarū rerum, aut præ-
sentium: suasio autem futurarum. Priuata
certè deliberatio narrationē nunquā exiget
eius duntaxat rei, de qua dicenda sentētia
est, quia nemo ignorat id, de quo consulit:
extrinsecus possunt pertinētia ad delibera-
tionem multa narrari. In concionibus sæpe
est etiam illa, quæ ordinem rei docet, neces-
saria. Nunc ad cōfirmationē transeamus.

De confirmatione. Cap. 10.

S Equitur confirmatio, in qua suggeren-
da sunt firmamenta causæ coniunctè
& infirmādis contrarijs, & nostris con-
firmādis, namq̄ vna in causis ratio quæ-
dam est eius orationis, quæ ad probandam
argumentationem valet: ea autem & cons-
firmationem & reprehensionem quærit.
Sed quia nec reprehendi, quæ cōtradiciuntur,
F iij possunt,

possunt, nisi tua confirmes: neque hæc confirmari, nisi illa reprehēdas: idcirco hæc, & natura, & tractatione, & utilitate coniūcta sunt. Tota autem spes vincendi, ratioq; persuadendi in hac parte posita est. Nam cum argumēta nostra exposuerimus, cōtrariaq; dissoluerimus absolute nimirum erit a nobis oratoris muneri satisfactum. Vtrunq; igitur poterimus commode facere si constitutionem causæ cognouerimus.

Ad Her. li. 4

Tota spes vincendi est in confirmatione.

Quid sit status. Cap. II.

Status est questio, quæ ex prima causarum conflictione nascitur, vt sit intētio accusatoris: Sylla coniurasti cum Catilina: depulsio verò defensoris: non coniuravi: Ex hac prima cōstictione nascitur illa questio, coniurauerit ne Sylla cum Catilina? quam questionem vel statum, vel constitutionem oratores appellāt. Status autē appellatio dicitur ducta vel ex eo, quòd ibi sit primus causæ congressus, vel quòd in eo causa cōsistat.

Quint. li. 3.
cap. 6.

Status orationis pro Sylla.

Status nascitur ex prima causarum cōflictione

Vnde dicitur sic status.

Quot

Quot sint status. Cap. 12.

Cic. in Top.
& in part.
Quint. li. 3.
cap. 8.

CUM tria sint, quæ in omni disputatione quærantur, sit nec ne, quid sit, quale sit: sit ut constitutiones quoque tres sint. Prima coniecturalis, in qua, sit, nec ne, quærimus, ut, sit nec ne insidiatus Miloni Clodius? secunda autem nominis vel finitionis, cum quid sit aliquid, & quo nomine afficiendum investigamus, ut, Fuerit ne Iulius Cæsar rex an tyrannus, an dictator? tertia in qua de utilitate, honestate, æquitate disseritur, deque his rebus, quæ his sunt contrariæ, ut, Recte ne fecerit

Status sunt tres.

Coniecturalis status quid sit.

Finitionis status quid sit.

Status qualitatis quid sit.

Ad Heré. li. 1.
Cic. de invent. li. 1. &
Quint. li. 7.
cap. 5.

Romulus cum fratrem interfecit? Eius constitutionis partes sunt duæ, quarum una absoluta, altera assumptiva nominatur.

Status qualitatis habet partes duas.

Absoluta est, cum id ipsum quod factum est, ut aliud nihil foris assumatur, recte factum esse dicemus. Ea est eiusmodi: Pater filiū verberavit, is iniuriarū cum patre agit, pater nihil aliud defendit, nisi licere filium

Absoluta constitutio quid sit.

à pa-

Assumptiua
constitutio
quid sit.

In quouis
genere cau-
sarum repe-
riuntur tres
status.

à patre verberari. *Assumptiua est, cum*
aliquid necessario foris assumitur, ut rectè
factum esse aliquid confirmemus: ut, Milo
damnetur nisi foris assumat, à Clodio sibi
esse factas insidias. Hæ tres constitutiones
& in exornatione, & in deliberatione, &
in iudicio reperiuntur.

De ratione, firmamento, & iudicatione.

Cap. 13.

Ratio affer-
tur à reo.

Firmamē-
tum est quo
ratio rei la-
befaciatur.

Ex rationis
& firmamē-
ti cōflictio-
ne nascitur
iudicatio.

Rationem appellant oratores eam, quæ
affertur à reo depellendi criminis cau-
sa, quæ nisi esset, quod defenderet, non ha-
beret: firmamentum autem quod contra ad-
labefactandam rationem refertur, sine quo
accusatio stare non potest. Ex rationis autē,
& firmamēti cōflictione, & quasi concur-
su, quæstio exoritur quedam, quam iudica-
tionem appellant, in qua, quid deueniat
in iudicium, & de quo disceptetur, quæri
solet, hoc modo: Orestes cum confiteatur
se interfecisse matrem, nisi attulerit rationē,
per-

Cic. in part.
ad Her. li. 1.
de Inuēt. li. 1.
& Quint. li.
3. cap. 13.

peruertit defensionem: ergo affert eam: Illa enim, inquit, patrem meum occiderat. Tum contra rationem defensoris firmamentum ab accusatore subijcitur, hoc modo: Sed non abs te occidi tamen, neq; in demnata poenas pēdere oportuit. Ex cōiunctiōne rationis & firmamēti iudicatio cōstituitur, hoc modo, Cum dicat Orestes se patris vlciscendi causa matrem occidisse, rectū ne fuerit à filio sine iudicio Clytemnestrā occidi? Ergo hac ratione iudicationem reperire conuenit, ad quam omnē rationē totius orationis conferri oportebit. Nam primus status diffusam habet quæstionem, rationum verò & firmamentorum contentio adducit in angustum disceptationem. Ea in coniectura nulla est, nemo enim eius quod negat factum, rationem aut potest, aut debet, aut solet reddere. Itaque in his causis eadem & prima quæstio, & disceptatio est extrema.

Ratio toti⁹
orationis ad
iudicationē
cōferēda est

In coniectu
ri. eadem &
prima con-
sultatio &
iudicatio est
extrema.

Cic. in par.

Quo

Quo statu quaestio, quæ in scripto existit
contineatur. Cap. 14.

Quatuor
modis in
scripto exi-
sit contro-
uersia.

Sæpe ex scripti etiam interpretatione
existit contentio, quod quatuor modis
potest contingere. Aut enim defenditur
non id scriptum dicere, quod aduersarius
velit, sed aliud: id autem contingit
cum scriptum ambiguum est, ut duæ dif-
ferentes sententiæ accipi possint. Tum
opponitur scripto voluntas scriptoris. Tum
scripto scriptum contrarium affertur: aut
ex eo quod scriptum est, aliud quoque, quod
scriptum non est ducimus. Ita sunt quatuor
genera, quæ controuersiam in omni scripto
facere possunt, ambiguum, discrepantia
scripti & voluntatis, scriptura contraria,
ratiocinatio. Ambiguum hoc modo. Tes-
tamento quidam iussit poni statuam au-
reâ hastâ tenentem: quaeritur, Statua hastâ
tenens aurea esse debeat, an hasta aurea in
alterius statua materia. Ex discrepantia

Cic. in Top.
Quint. li. 7.
cap. 6.
De inuē. li. 2

Ambigui
controuer-
sia.

Quint. li. 7.
cap. 10.

discrepantia
scripti & vo-
luntatis,

Idem. lib. 7.
cap. 7.

verò

vero scripti. & voluntatis eius modi oritur,
controuersia. Lex est, Peregrinus si murum
ascenderit, capite puniatur: cum hostes mu-
rum ascendissent, peregrinus eos depulit, pe-
titur ad supplitium, ille voluntatem allegat

Idem lib. 7.
cap. 8.

scriptoris. Ex contrarijs scripturis hoc mo-
do existit contetio: lex est, Vir fortis optato
premiu, quod volet: & altera lex est, Ma-
gistratus ab arce ne discedito: Magistra-
tus qui fortiter egit, optat hoc premium,
vt ab arce liceat discedere: lex illi posterior
opponitur, ipse vero priore se tuetur.

Contrariae
leges.

Idem lib. 7.
cap. 9.

In ratiocinatione vero queritur, an vbi pro-
pria lex non est, simili sit vtendum? vt
Lex est, lanas Tarento vehere non liceat:
quidam oues vexit, & si nulla lex certa est,
quae factum eius nominatim prohibeat, ta-
men illa, quae similis est, accusatur. Itaque ex
eo, quod certu est, id, quod incertu est ducit
hac cotrouersia: quod quoniam ratiocinatio
fit, nomen etiam ratiocinationis accepit.

Hac

Scripti con-
trouerſie
ſemper in
qualitatis
ſtatu verſa-
tur.

*Hæc quatuor cōtrouerſiarum genera, quæ
in ſcripto naſcuntur, ſemper in qualitatis
ſtatum cadere cum Cic. debemus exiſtima-
re, vt in primo genere ſtatus ſit, Utram
æquum ſit ex differentibus ſententijs acci-
pi: in ſecundo verò, Verba ne plus an ſentē-
tia valere debeant: in tertio, Utram legem
ſequi ſit iuſtius: in quarto, Oporteat ne le-
gem ſimilem ad factum, quod venit ſine le-
ge in iudicium, accommodare.*

Quomodo ſtatus tractetur. Cap. 15.

Iudicatio cum eſt conſtituta, propoſita eſt
ſe debet oratori, quo omnes argumenta-
tiones repertæ ex inueniendi locis conijci-
antur, quod ſatis eſt ei, qui videt, quid in
quoque loco lateat, quiq; illos locos tanquã
theſauros aliquos argumentorum notatos
habet. Quibus in mente, & cogitatione de
fixis, & in omni re ad dicendum poſita ex-
citatis, nihil erit quod in vllò dicēdi genere,

Vtiliſſimū
eſt locos in
mente & co-
gitatione de-
ſignare.

de inuē. li. 7

Quinti. li. 3
cap. 11.

De Orat. 2.

ora=

oratore[m] possit effugere. Diligenter tamen ordinem, collocationemq[ue] argumentorum attendet, & curabit, ut firmissimum quodq[ue] sit primum, dum ea, quæ excellent, feruentur ad extremum, si quæ erunt mediocria (nam vitiosis nusquam esse oportet locum) in mediam turbam conieciantur. Reliquum nunc est, quando de argumentorum locis & causarum constitutionibus dictum est, ut rationem, qua expoliuntur ab oratore argumenta, quorū propria sedes est in confirmatione, accuratè doceamus.

Quomodo argumenta debeant collocari.

Vitiosis argumentis nusquam locus esse debet.

De argumentatione. Cap. 16.

Arist. li. 7.
Rhe. cap. 6.
Cic. in Part.
Cic. li. 1. de
inuent.

ARgumentatio est argumenti vel explicationis, vel artificiosa expolitio. Sed ea conficitur cum, ex locis, de quibus superiori libro dictum est, aut certa, aut probabilia sumpseris, ex quibus id efficias, quod aut dubium, aut minus probabile per se videtur: dubijs enim probari dubia quomodo possunt? Pro certis autem habemus primum,

Quid argumentatio sit.

Quint. li. 5.
cap. 12.

Idem lib. 5.
cap. 10.

Quæ habeantur pro certis.

quæ

quæ sensibus percipiuntur, ut quæ videmus, audimus, deinde ea, quæ communi hominum opinione, atque sententia sunt comprobata: ut afficiendos esse honore parentes. Præterea, quæ legibus cautæ sunt, quæ persuasione, si non omnium hominum, eius certè civitatis aut gentis, in qua res agitur, in mores recepta sunt. Si quid inter utramque partem convenit: si quid probatum est, denique cuicumque adversarius non contradicit. Probabilium autem genera sunt tria, unum firmissimum, quod ferè accidit, ut, liberos à parentibus amari: alterum velut propensius, eum qui rectè valeat, in crastinum perventurum: Tertium tantum non repugnans, in domo furtum factum ab eo, qui domi fuit. Ad probandum verò id, quod est dubium, hoc modo id, quod probabile est, potest adhiberi, sit dubium, an Catilina coniuravit, sumatur illud, quod credibile est: Homines æris alieni magnitudine oppressos, eos denique

Probabiliū
 genera sunt
 tria.

nique egentes, & sumptuosos, facile adduci, ut coniuvent: Iam id quod dubium erat, efficitur probabile: Catilinam coniuurasse. Sed hæc oratores non tenuiter more dialecticorum, sed copiosissimè expoliunt. Dicitur autem illa argumenti expolitio argumentatio, de cuius quatuor partibus, ratiocinatione, inductione, enthymemate, & exemplo breuiter & enucleatè disseremus.

De ratiocinatione. Cap. 17.

Cic. de inuent. lib. 1.
Quint. li. 5.
cap. 14. ad
Heren. li. 2.

Ratiocinatio, quam & syllogismum, & epicherema Græci vocant, cōstat propositione, cum qua eius ratio iungitur, deinde assumptione & eius probatione, postremo complexione. Propositio est, per quam breuiter locus is exponitur, ex quo omnis vis oportet, emanet ratiocinationis. Propositionis verò approbatio est, per quam breuiter id, quod expositum est, rationibus firmatū probabilius, & apertius fit. Assumptio, per quam id, quod ex propositione ad

συμμογισμὸς
ἢ ἐπιχειρημα
Græcis
appellatur.

Propositio
quid sit.

Propositio-
nis approba-
tio.

Assumptio.

G ostendit

Assumptio-
nis appro-
batio.

ostendendum pertinet, assumitur. Assump-
tionis approbatio, per quam id, quod breui-
ter sumptum est, rationibus firmatur.

Cōplexio.

Complexio, per quam id, quod conficitur ex
omni argumentatione breuiter exponitur,
hoc modo, sit propositio, Melius gubernan-
tur ea, quæ cōsilio geruntur, quam quæ sine
cōsilio administrantur: deinde subijciatur
ratio, Exercitus enim is, cui præpositus est
sapiens imperator omnibus partibus cōmo-
dius regitur, quàm is, qui stultitia & teme-
ritate alicuius administratur. Assumptio de-
inde ponitur, Nihil autem omnium rerum
melius quàm omnis mūdus administratur.
Assumptioni probatio adiungitur: Nam
& signorum obitus, & ortus definitū quæ-
dam ordinem seruant, & annuæ commu-
tationes non modo semper eodem modo
sunt, verum ad utilitates quoq; rerum om-
nium sunt accommodatæ. Tertio loco indu-
cenda est complexio, quæ id infert, quod
ex su-

ex superioribus partibus cogitur, hoc modo: Consilio igitur mundus administratur. Hæc vberius & doctius dicuntur in oratione, sed præcipiendi ratio hanc simplicem, & apertam breuitatem requirit.

Quot sint partes ratiocinationis.

Cap. 18.

Cic. li. I. de
inuent.
Quinti. li. 5
cap. 14.

EX supradictis manifestū est, nihil re-
ferre siue tripartitam, siue quinque par-
titam putes esse hanc argumentationem.

Nil refert
siue tripar-
titam, siue
quinque par-
titam ratio
cinationem
esse putem^o

Commodior tamen illa partitio videtur esse,
quæ in tres partes distributa est, quod fit si
propositionem & eius rationem vnam par-
tem existimemus: alteram verò assumptio-
nem, & eius exornationem: at si separe
propositionem à ratione, & assumptionem
ab exornatione, in quinque partes distributa
erit. Cum propositio ex se intelligitur, sine
ratione assumenda est. Assumptio etiam
cum perspicua est, nullius approbationis in-
diget. Quod si & propositio & assumptio

Rectius exi-
stimatur ra-
tiocinatio
esse tripar-
tita, quam
quinque par-
tita.

Cic. de in-
uent. lib. I.

G ij pe spia

perspicuae sint, utraq; approbatione praeterita
 ratiocinationem cōficiemus hoc modo:
 Summopere virtus expetenda est: At prudē
 tiam esse virtutē in cōfessō est: Summopere
 igitur prudentia expetenda est. Vitare autē
 similitudinem, quae satietatis est mater, po
 terimus nō semper à propositione ordiētes,
 sed interdum à complexione, ab assumptio
 ne nonnunquam.

Similitudo
 quae satietatis
 mater
 est, in argu
 mētationi
 bus vitetur.

Cic. in Part.
 & lib. 1. de
 inuent.

De Enthymemate. Cap. 19.

Enthyme
 ma est sylla
 gismi pars,
 vel syllogis
 mus imper
 fectus.

Enthymema est imperfectus syllogis
 mus, vel ut alij definiunt, syllogismi
 pars. Ratiocinatio enim tripartita est, ex
 tribus igitur eius partibus si una praeterea
 tur, bipartita fit argumētatio, quae est enthy
 mema, ut, Omnes artes sunt expetēda, igitur
 expetēda est eloquētia. Intelligitur enim
 assumptio. Propositione verò praeterita fit
 enthymema, hoc modo: Eloquentia est ars:
 igitur est expetenda. Optimum autem vi
 detur enthymema quod fit expugnātibus,
 quòd

Arist. lib. 1.
 Rhe. cap. 4.
 Quint. li. 5.
 ca. 10. & 14.

Optimū est
 enthyme
 ma expug
 nantibus.

Quint. li. 5.
 cap. 14.

Cc. in. Topicis.

quòd etiã solum enthymema quidã vocãt, non quòd non omnis argumētatio bipartita proprio nomine enthymema dicatur, sed vt *Homerus* propter excellentiã cōmune poëtarum nomen effecit apud *Græcos* suum: sic cūm omnis argumentatio bipartita enthymema dicatur, quia videtur ea, quæ ex contrarijs conficiatur, acutissima, sola propriè nomen commune possidet. Eius generis est illud *Cic.* Eius igitur mortis sedetis vltiores, cuius vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis? Et illud *Micipsæ* ad *Iugurtham* apud *Sallustiū*. Quem alienū fidum inuenies, si tuis hostis fueris? Enthymemate sæpius vtuntur oratores, quàm ratiocinatione: quod mouit *Aristotelem*, vt enthymema syllogismum oratorium esse diceret.

Enthymema *Quintilianus* cōmentum, aut commentationem interpretatur, quo nomine cum possint omnes animi cogitationes significari, argumentatio bipartita signatur.

Homerus propter excellentiam cōmune poetarum nomen fecit suum.

Enthymema cur oratorius syllogismas dicatur.

Vnde dictū sit eathymema.

Pro Mil.

In Iugurt.

Lib. 7. Rhet. c. 1. & lib. 1. post. c. 1.

Lib. 5. c. 10

Alij propterea credunt bipartitam argu-
mētationem enthymema appellatā, quòd
in animo maneat condita illa pars, quæ si-
lentio est præterita.

De inductione. Cap. 20.

Quid sit in-
ductio.

Inductio est oratio, quæ rebus non du-
bijs captat assensionem auditorum, qui-
bus assensionibus facit, ut illis dubia quædā
res propter similitudinem earum rerum,
quibus assenserint, probetur: vel, Inductio
est argumentatio, quæ ex pluribus collati-
onibus peruenit, quo vult, hoc modo: Quod
pomum generosissimum? puto quòd opti-
mum: & equus? qui velocissimus: & plu-
rain eundem modum. Deinde: cuius rei
gratia illa proposita sunt: Ita hominum,
non qui claritate nascendi, sed qui virtute
maximè excellat, erit generosissimus. Hoc
genere argumentationis plurimum Socra-
tes usus est, propterea quòd nihil afferre ad
persuadendum volebat, sed ex eo, quod sibi

Cic. li. 1. de
inuent.

Brevior in-
ductionis
definitio.

In Topicis.

Quint. li. 5.
cap. 11.

Arist. li. 13.
Met. ca. 4.

Inductione
Socrates
plurimum
usus est.

ille

Cic. de in-
uent. 1.

ille dederat, qui cum disputabat, aliquid cō-
ficere malebat: quod ille ex eo, quod iam
concessisset, necessario approbare debebat.
Sed in oratione perpetua dissimile est. Etenim
sibi ipsi respondet orator. Poeta vehementer
inductione delectatur: Virgilius inducit
Æneā à Sybilla petentē, ut iter doceat ad
patrē oratione fictis illa quidē fabulis ple-
na, sed qua nihil esse possit vel blādus, vel
magis artificiosū: in qua hæc est induction:

Si petuit manes arcessere coniugis Orpheus,
Thracia fretus cithara, fidibusq; canoris:
Si fratrem Pollux alterna morte redemit,
Itque reditque viam toties. Quid! Thesea? magnum
Quid memorē Alciden? & mi genus ab Ioue summo.

Lib. 6.
Aenci.

Sed maximè omnium eam frequentavit
Ovidius, apud quem & multa & præclara
sunt exempla: nos vno erimus cōtenti. Pro-
bat ille ad consolandam uxorem hac indu-
ctione, asperas res & tristes segetem, ac ma-
teriam esse gloriæ.

G iij Mate

Materiamq; tuis tristem virtutibus imple
 Ardua per præceptis gloria vadit iter.
 Hæc tora quis nosset, felix si Troia fuisset?
 Publica virtutis per mala facta via est.
 Ars tua Tiphys iacet, si non sit in equore fluctus:
 Si valeant homines, ars tua Phœbe iacet.
 Quæ latet, inq; bonis cessat non cognita rebus,
 Apparet virtus, arguiturq; malis.

Trist. li. 4.
 etc. 3.

Quæ sint in
 hoc genere
 cauenda.

Hoc in genere duo sunt diligenter cauenda,
 primum vt illud, quod inducemus pro simi-
 litudine, eiusmodi sit, vt sit necesse cõcedi.
 Deinde vt illud, cuius confirmandi causa
 fiet inductio, simile ijs rebus sit, quas res
 quasi non dubias ante induxerimus.

De exemplo. Cap. 21.

Exemplum
 est inductio
 imperfecta.

Exemplum est inductio imperfecta,
 vel quod idem est, Inductio Rhetorica.
 Cicero pro Milone Negant in-
 tueri lucem esse fas ei, qui ab se hominem es-
 se occisum fateatur: in qua tãdem vrbe hoc
 homines stultissimi disputant? nempe in ea,
 quæ primum iudicium de capite vidit M.
 Horatij fortissimi viri, qui nondum libera

Arist. rhe. 1.
 ca. 2. & li. 2.
 cap. 20.
 Quint. lib.
 5. cap. 11.

cuius

ciuitate, tamen Po. Ro. comitijs liberatus est, cum sua manu sororem esse interfectā fateretur. Aliqui Aristotelem summum in omni scientia virum, temere ausi sunt reprehendere, quòd exemplum genus argumentationis fecerit: sed magnus ille vir, & acuta mente præditus, maius quiddam perspexit: nimirum exemplum esse argumentum quidem à similitudine, sed in argumentatione positum efficere nouum argumentationis genus, quod à ratiocinatione, & inductione sine controuersia differt. Enthymema autem esse non potest, cum in enthymemate semper generale aliquid vel ponatur, vel intelligatur: in exemplo verò ex vna re singulari alia inducatur. Unde fit ut sit quartum argumentationis genus, quod ea ratione ab inductione separatur, qua enthymema à syllogismo disiungitur.

Rectè Arist. exemplū argumentationis partem esse dixit.

Exemplum ex vna re singulari, aliā inducit,

Locis supra dictis & li. 2 prior. c. 24. & lib. 1. post cap. 1.

De Epicheremate. Cap. 22.

Quano

Quanuis argumētationis partes omnes sint tam expositæ, tamen operæ precium fuerit, quid epicherema, quid Sorites, quid Dilemma sit, explicare. Nā authores, & quidem grauissimi eorum mentionem fecerunt. Ea ubi explicata fuerint, facile intelligitur, cur nouæ argumentationis partes non debeant existimari. Epicherema igitur Græci aliquando argumentationem vocant, nonnunquam eam argumentationis partem, quam Cicero ratiocinationem appellauit, de qua paulò antè dictū est. Aliquādo etiam epicherema vocāt breuiter cōprehensam ratiocinationem, cuius omnes partes in vnam conferuntur, hoc modo: Sine causa dominū seruus accuset? Similis enim est locus apud Ciceronem pro rege Deiotaro, quē seruus apud Cæsarem accusabat: En crimen, en causa, cur regem fugitiuus, dominū seruus accuset. Ubi vehemēs argumentum Epicheremate inclusum &

inuoc

emixtus
ma.

epicherema
est aliquando
breuiter
cōprehensam
ratiocinationem.

Quint. lib.
5. cap. 14.

Pro rege
Deiot.

*inuolutum est. Erit autem absoluta ratio-
cinatio si hoc modo euolueris: Sine causa
non debet dominum seruus accusare: hic
medicus est seruus Deiotari: non igitur
debet sine causa dominum accusare.*

De Sorite. Cap. 23.

σωρητις

Sorites contra multas argumentationes
aceruatim conuoluit, atq; complectitur,
vnde nomen etiam inuenit. Cicero scripsit
de eo in libro de diuinatione his verbis: Si
necesse sit, inquit, Latino verbo liceat, acer
ualem appellare: sed nihil opus est: vt enim
ipsa philosophia & multa verba Græco-
rum, sic sorites satis Latino sermone tri-
tus est. Pulchrum in primis est eius exem-
plum apud eundem Ciceronem: Atque si
etiam hoc natura præscribit, vt homo ho-
mini quicumq; sit, ob eam ipsam causam,
quod is homo sit, consultum velit: necesse
est secundum eandem naturam, omniũ vbi-
litate esse communem. Quod si ita est, vna

Nisi sorites
esset Lat. o
sermone tri-
tus posset a-
cerualis ap-
pellari.

Lib. 2.

3. Officio.

con=

continemur omnes, & eadem lege naturæ:

Vulgo ap-
pellatur ar-
gumentatio
à primo ad
vltimum.

idque ipsum si ita est, certè violare alterum
lege naturæ prohibemur: verum autem pri-
mum, verum igitur & extremum. Sed a-

pertissimè concludit sorites ille, qui est in
quinta Tusculana, propositū enim erat pro-

In. 5. Tusc.

bare: Quod esset honestum, id solum esse bo-
num, id autem sic probat: Etenim quicquid

sit, quod bonū sit, id expetendū: quod autē
expetendum id certe approbandum: quod

verò approbandum, id gratum, acceptumq̄
habendū: Ergo etiam dignitas ei tribuenda

est. Bonum igitur omne laudabile. Ex quo
efficitur, vt quod sit honestum, id sit solum

bonum. In quo sorite cum per sex quasi gra-
dus ad complexionem perueniatur, quinq̄

Sorites sæ-
pe fallax est
atque cap-
tiosus.

ratiocinationes inclusæ sunt. Sed hoc argu-
mētādi genus sæpe solet esse fallax atq̄ cap-

Cicer. in
Acad.

tiosū, dū enim minutatim & gradatim mul-
ta addūtur, periculosissima respōdenti tela

Quomodo
fit soriti re-
sistendum.

textitur, retexere igitur oportet, et seorsum
singula

singula cōsiderare, sic facilius vniuersa frā-
gētur. In hoc disputādi genere frequētes fue-
rūt Stoici, et Zeno qui eorū inuētor, et prin-
ceps fuit. Sed maximē omniū illo delectatus
dicitur Chrysippus, vt Socrates inductione.

Perfius.
Saty. 6.

De Dilemmate. Cap. 24.

De inuē. li. 1
Orat. 1.

Dilemma est, in quo vtrum cōcesseris re-
prehenditur. Cicero patriam cum Ca-
tilina sic agentem inducit: Quam obrē dis-
cede, atq̄ hunc mihi timorem eripe: si verus
ne opprimar: sin falsus, vt tandem aliquā-
do timere desinam. Et in epistola ad Quin-
tum fratrem. Si implacabiles sunt iracun-
diæ, summa est acerbitas: sin autem exora-
biles, summa leuitas. Dictū est autem di-
lemma, quod ita vtrinq̄ premat, ac vrgcat,
vt ex altera parte capiat aduersarium, qua
de causa cornutus etiam syllogismus voca-
tur: sic enim argumentationis cornua in eo
disponuntur, vt qui alterū effugerit, in alte-
rū incurrat. Cicero complexionem appellat.

διλημμα.

Quid sit di-
lemma.

Vnde dictū
fit dilemma.

Dilemma Ci-
ceroni est
cōplexio.

De inuē. li. 1

Ea

Ea si vera est, nunquam reprehendetur: sin falsa duobus modis diluetur, aut conuersione, aut alterius partis infirmatione.

Cōplexio
falsa duo-
bus modis
diluitur.

Cum viderē, inquit Varro apud Ciceronē, In Acad.

philosophiam Græcis literis diligentissimè explicatā, existimaui, si qui de nostris eius studio tenerentur, si essent Græcis literis eruditi, Græca potius, quàm nostra lecturos: sin à Græcorum artibus & disciplinis abhorrerēt, ne hæc quidē curaturos, quæ sine eruditione Græca intelligi non possunt:

Itaq; ca scribere nolui quæ nec indocti intelligere possent, nec docti intelligere curarēt.

Hoc dilemma deinde Cicero in eum conuertit hoc modo: Imò verò & Latina legēt,

qui Græca non poterūt, & qui Græca poterūt, non contēnent sua. Veterū scriptis ce-

Euathlus
cōuertit in
præceptorē
Protagorā
ipsius dile-
ma,

lebrata est cōuersio ea, qua Euathlus discipulus Protagoræ præceptoris dilema elusit.

Gellius. li. 5.
cap. 10.

Alterius partis infirmatione reprehenderetur, si diceret Cicero: Et si doctis minus esset

reces-

necessarium, tamen indoctis latine scribēdo consuli debere. Non est autem, cur quisquam existimet complexionem genus esse argumentationis à quatuor illis, de quibus supra dixi, diuersum. Est enim ratiocinatio imperfecta, quæ à duabus partibus contrarijs ducitur, cui si assumptionem subiūxeris, efficies ratiocinationem perfectam, hoc modo: Si implacabiles sunt iracundiæ, summa est acerbitas: sin autem exorabiles, summa leuitas: Sed vel implacabiles sunt iracūdiæ, vel exorabiles: igitur in illis summa est acerbitas, vel summa leuitas.

Quomodo
ex dilemæ
fiat ratiocina-
tio perfecta.

De Confutatione. Cap. 25.

EXpositis generibus argumentationum, reliquum est, ut rationem, qua refutandæ ac reprehendendæ illæ sunt, ostendamus. Refutatio dupliciter accipi potest. Nam & pars defensoris tota est posita in refutatione: & quæ dicta sunt ab aduersario debent vtrinq; dissolui, & hæc est

Refutatio
dupliciter
accipi potest.

est propriè reprehensio, quam cum cõfirmatione, usu, & natura, & tractatione coniunctam esse diximus. Est autem reprehensio, per quam argumentando aduersariorũ cõfirmatio diluitur, aut infirmatur, aut eleuatur. Hæc fonte inuentionis eodem utetur, quo utitur confirmatio: propterea quòd quibus ex locis aliqua res confirmari potest, iisdem potest ex locis infirmari. Quare inuentionem & argumentationum expolitionem sumptam ex illis, quæ ante præcepta sunt, hanc quoque in partem orationis transferri oportebit. Sed ut facilius ea, quæ contradicentur, diluere, aut infirmare possimus, obseruare debemus, aut totum esse negandum, quod in argumentatione aduersarius sumpserit, si perspicuè falsum erit: ut Pro Cluentio Cicero eum, quem dixerat accusator epoto poculo cõcidisse, negat eodẽ die mortuum: aut redarguenda esse ea, quæ pro verisimilibus sumpta sunt. Primum

dubia

Quid refutatio sit.

Eodẽ inuentionis fonte utuntur confirmatio, & conuictio.

Quæ sint obseruanda, ut quæ contradicuntur, diluere aut infirmare possimus.

Cic. li. 2. de Orat. De inuent. lib. 1.

Quinti. li. 5. cap. 13.

Cic. in par.

dubia sumpta esse pro certis, deinde etiam in perspicue falsis eadem posse dici. Tum ex ijs, quæ sumpserint non effici, quæ velint. Accedere autem oportet ad singula, sic vniuersa facilius frangentur.

Quomodo sint argumentationes oratoriae tractandæ. Cap. 26.

Arist. lib. 3.
rhe. cap. 17.
Quinti. li. 5
cap. 14.

In oratione insunt aliquando & ratiocinationes breuiter conclusæ, & aperta enthymemata, & inductiones, atq; exëpla subtili quadam & breui oratione comprehensa. Quod vt reprehendendū non est, ita diligentissimè est curandum, ne syllogismorum, & enthymematum turba conferta oratio sit: dialecticis enim disputationibus, quā oratorijs actionibus erit propior ac similior, quod longè aliter esse debet. Locuples enim, & speciosa vult esse eloquētia: quorum nihil consequetur, si conclusionibus certis & crebris, & in vnā propè formam cadentibus concisa, & contemptu ex humilitate,

Oratio non debet syllogismorum, & enthymematum turba esse conferta.
Locuples, & speciosa vult esse eloquentia.

H &

& odium ex quadam seruitute, & ex copia
 satietatem, & ex amplitudine fastidium
 tulerit. Feratur igitur non semitis, sed cam-
 pis: non uti fontes angusti fistulis colligun-
 tur, sed ut latissimi amnes totis vallibus
 fluat: ac sibi viam, si quando non acceperit,
 faciat. Adhibeatur in argumentando vari-
 etas, & iucunda quaedam distinctio: figuris
 verborum, & ornamentis sententiarum ar-
 gumentatio expoliatur. Quo fuerit enim vbe-
 rior, ac suauior, eo etiam erit credibilior.
 Nunc sequitur ut de peroratione dicamus.

In argumē-
 tando vari-
 etas est ad-
 hibenda.

Quo fuerit
 vberior ac
 suauior eo
 erit credibi-
 lior argu-
 mentatio.

Cic. in par.

De peroratione. Cap. 27.

Peroratio-
 nis due sunt
 partes am-
 plificatio &
 enumeratio

Affectus sunt
 in exordio,
 & perorati-
 one frequen-
 tissimi, in

EXtrema pars orationis est peroratio,
 que diuisa est in duas partes, ampli-
 ficationem, & enumerationem. Augenda
 autem, & hic est proprius locus in pero-
 rando, & in ipso cursu orationis declina-
 tiones ad amplificandum dantur, confirmata
 re aliqua aut reprehensa. Omnes enim affe-
 ctus etiam si quibusdam videtur in prooemio
 atq;

Arist. 3. rhe.
cap. 19.

Cic. in par.

Quint. li. 6.
cap. 1.

atq; peroratione sedē habere, in quibus sanē sunt frequētissimi, tamen aliæ quoq; partes recipiunt, sed breuiores, ut cum ex his plurima sint reseruāda. At hic si vsquam totos eloquentiæ aperire fontes licet: hic denique efficiendum est oratori, ut non modo auditores qui sua sponte se dant, & quo impellit ipse, inclinant atque propēdent, penitus incitentur, sed ut quietos etiam & languētes possit vi orationis permouere. In quo & si plus est operis, tantā vim habet tamen illa, quæ recte à bono poëta dicta est *Flexanima*, atque omnium regina rerum oratio, ut non modo inclinantem erigere, aut stantem inclinare, sed etiam aduersantem & repugnantem, ut imperator bonus ac fortis, capere possit. Quod vsq; eo magnum est atq; præclarū, vsq; eo admirabile, ut in eo penē sint oīa. Ad id autē cōsequēdū, quæ superiore libro de amplificatione dicta sunt, valde cōducūt: Sed illud caput est, in quo optimi et

narratiōe & confirmatiōe breuiores.

In peroratione penitus incitandi sunt auditores.

Magnā vim habet omnium reginarum oratio

De Orat. 2.

Cic. de Or.
2. Quinti. li.
6. c. 2. Hora.
in art. poet.

H ij gra

Ad mouen-
dos animos
auditorum
caput est, eū
qui dicit, cō-
moueri.

grauissimi autores vna voce consentiunt, vt
oēs animi motus, quos orator adhibere volet
auditoribus, in ipso oratore impressi sint
atq; inusti. Neq; enim facile est perficere
vt incitetur alij, nisi is, qui dicit, ijs ipsis sen-
sibus, ad quos illos adducere vult, permoue-
atur. Vt enim nulla materies tam facilis ad
exardescēdū est, quæ nisi admoto igni, ignē
concipere possit: sic nulla mens est tam ad
comprehēdam vim oratoris parata, quæ
possit incēdi, nisi inflammatus ipse ad eam
& ardens accesserit. Primum est igitur
vt apud eum, qui dicit, valeant ea, quæ va-
lere apud auditores volet: afficiaturque
priusquam afficere conetur. Nihil au-
tem opus est simulatione & fallacijs, vt
toties omni animi motu concitetur orator.

Qua ratio-
ne mouea-
tur is qui di-
cit.

Ipsa enim natura orationis eius, quæ susci-
pitur ad aliorum animos permouendos,
oratorē ipsum magis etiā quā quenquā eo-
rū, qui audiūt, permouet: Miram etiā vim
habet

Quint. li. 6.
cap. 3.

habet in hoc ipsum imagines rerum absentium ita cōplecti animo, ut eas cernere oculis, ac præsentes habere videamur, has quisquis bene conceperit, is erit in affectibus potentissimus. Hæc, quæ dicta sunt, vera esse indicant multæ Ciceronis perorationes, ut pro Milone, ubi ait: Sed finis sit: neque enim præ lacrymis iam loqui possum, & hic se lacrymis defendi vetat. Et pro C. Rabirio Posthumo: Sed iam quoniam, ut spero, fidem, quam potui, tibi præstiti Posthume, reddam etiam lacrymas, quas debeo. Et paulò post: Iam indicat tot hominum fletus, quàm sis charus tuis, & me dolor debilitat, includitque vocem. Alijs autem affectibus aliæ eiusdem perorationes sunt plenæ. Enumeratio autem nonnunquam laudatori, suadori non sæpe, accusatori sæpius, quàm reo est necessaria. Huius tempora duo sunt: si aut memoriæ disidas eorū, apud quos agas, vel interuallo tēporis, vel

Cicero in perorando tunc vehementissimus

Pro Mil.

Pro C. Rabirio posthumo.

Cicer. in part.

Enumeratio laudatori nonnunquam, suadori non sæpe, accusatori sæpius quàm reo est necessaria.

H iij longis

Enumerati-
onis duo
sunt tempora

longitudine orationis, vel si frequentatis fir-
mamentis vim est habitura causa maiore:

ἀνοκεφα
λαίως

Quæ autem repetimus, quàm breuissimè
dicenda sunt, & quod Græco verbo patet,
decurrendum per capita. Nam si morabis
mur, non iam enumeratio, sed altera quasi

Quæ eni-
merantur cū
pot. dere a-
liquo dicē-
da sunt &
varietate.

fiet oratio. Quæ autem enumeranda erūt,
cum pondere aliquo dicenda sunt, & aptis
excitanda sententijs, & figuris utique var-
rianda: alioqui nihil est odiosius recta illa
repetitione, velut memoriæ auditorum dif-
fidentis. Est etiam in enumeratione vis-
tandum, ne ostentatio memoriæ suscepta
videatur esse puerilis.

Quint. li. 6.
cap. 1.

Cicer. in
part.

ῥορον αἰο εἰ
con elu ho x
orationi con
eluo ut tti p
in p r i m i n e
eluo ne con fle
eluo enumeratio
eluo in p r i m i
eluo in p r i m i
eluo in p r i m i

Enumerati-
onis duo
sunt tempora

Cicer. in
part.

De arte Rhetorica

LIBER III.

De Elocutione. Cap. I.

Cic. in erat.

*R*oximo libro ratio in-
uenta collocandi atq; dis-
ponendi explicata est.

Hic iã elocutionis rati-
onẽ tractabimus, in qua

oratore[m] excellere, cætera in eo latere indi-

cat nomen ipsum. Non enim inuentor, aut

cõpositor, aut actor hæc cõplexus est omnia,

sed & Græcè ab eloquendo Rhetor, &

Latinè eloquens dictus est. Cæterarũ enim

rerũ, quæ sunt in oratore, partẽ, aliquã sibi

quisq; vendicat, dicendi autẽ, idest eloquẽdi

maxima vis huic soli conceditur. Eloqui

autem est, ea, quæ inueneris idoneis

verbis, ac sententijs perpolire, & exornare.

Sine quo superuacua sunt priora, & simi-

H iij

lia

Et apud
Græcos, &
apud Roma-
nos ab elo-
quendo no-
mẽ accepit
orator.

Quid sit e-
loqui.

Cætera om-
nia superu-
acua sunt si-
ne elocutio-
ne.

Quint. li. 8.
i proœmio

lia gladio condito atque intra vaginam hæ-
 renti. Hoc itaque maximè docetur: hoc nul-
 lus nisi arte assequi potest: huc studiū adhi-
 bendum: hoc exercitatio petit, hoc imitatio,
 hinc omnis ætas consumitur: hoc maximè o-
 rator oratore præstantior. Ideoq̄ *M. T.* ^{2. De orat.}
 inuentionem quidem, ac dispositionem pru-
 dentis hominis putat, eloquentiam oratoris.
 Eum autem eloquentem idest in eloquen-
 do excellentem putat, qui ita dicit, ut pro-
 bet, ut delectet, ut flectat. Sed probare ne-
 cessitatis est, delectare suauitatis, flectere
 verò victoriæ: Hæc cum ita sint, meritò
 tertius hic liber, qui elocutionis præcepta cõ-
 tinet, ut duobus superioribus utilior est,
 sic etiam erit aliquanto longior.

Quæ in elocutione spectanda sint.

Cap. 2.

Quatuor in
 elocutione
 spectanda
 sunt.

HÆC in elocutione spectanda sunt, ut
 latinè, ut planè, ut ornatè, ut ad id,
 quodcumque agetur aptè, congruenterque
 dicamus.

Arist. lib. 3.
 Rhet. c. 4.
 3. de Orat.
 Quint. li. 1.
 cap. 9. & lib.
 8. cap. 19.

Cæsar auto
re Cicer. in
Bruto.

*dicamus. De ratione puri, dilucidique ser-
monis, & si permagni eam facere debe-
mus, cum verborum delectus origo sit elo-
quentiæ, locus hic præcipiendi non est.
Nam traditur literis, doctrinaq; puerili,
& consuetudine sermonis quotidiani, &
lectione veterum oratorum, & poëtarum
confirmatur. Reliquas igitur duas partes,
quibus omnis admiratio ingenij, omnis laus
eloquentiæ cõtinetur, explicemus: quæ duæ
partes, illustrandæ orationis ac totius elo-
quentiæ cumulandæ, quarum altera dici po-
stulat ornatè, altera aptè, hãc habent vim,
ut si quàm maximè iucunda, quàm maxi-
mè in sensus eorum qui audiunt, influat,
& quàm plurimis sit rebus instructa.*

Verborũ de-
lectus ori-
go est elo-
quentiæ.

Omnis elo-
quentiæ laus
cõtinetur
in apte atq;
ornate di-
cendo.

De ornatu. Cap. 3.

Arist. 3. Rhe-
to. cap. 7.
3. de Orat.

Ornatur igitur oratio genere primũ,
& quasi colore quodam & succo suo,
nam ut gravis, ut suavis, ut erudita
sit, ut liberalis, ut admirabilis, ut polita, ut
sensus

sensus, ut dolores habeat quantum opus sit, non est singulorum articulorum, in toto spectatur hac corpore. Genus igitur dicendi est eligendum, quod maxime teneat eos, qui audiant & quod non solum delectet, sed etiam sine satietate delectet. Sed volenti ornatè dicere diligentissimè sylva rerum primum, sententiarumque comparanda est. Rerum enim copia verborum copiam gignit, et si est honestas in rebus ipsis, de quibus dicitur, existit ex rei natura quidam splendor in verbis, facileque suppeditat omnis apparatus, ornatusque dicendi.

De ornatu orationis. Cap. 4.

OMnis oratio conficitur ex verbis quorum primum nobis ratio simpliciter videnda est, deinde coniuncte. Nam est quidam ornatus orationis qui ex singulis verbis est, alius, qui ex continuatis coniunctisque constat. Ergo utemur verbis, aut ijs quae propria sunt et certa quasi vocabula rerum, penè una nata cum rebus ipsis, aut ijs quae novamus & facimus ipsi.

De

Genus dicendi eligendum est quod sine satietate delectet.

Rerum copia verborum copiam gignit.

Ornatus orationis aut est in singulis verbis, aut in coniunctis.

Hor. in art. poet.

Cicer. 3. de orat. in par. Quint. lib. 8. cap. 30.

De verbis simplicibus. Cap. 5.

3. de Orat.
In part.
Quint. li. 8.
cap. 3.

Verba simplicia natura sunt, alia cōsonantiora, grandiora, leuiora, & quodammodo nitidiora, alia contra. Consonantiora enim sunt, quāquam, moderatio, & concertare, quam, & si, modestia, & confluere. Grandiora immanis, cōtrucidare, optimus, officiosissimus, quam hęc, magnus, necare, bonus, officiosus. Nitidius etiam bos, quāquam vacca, Ut syllabę autem è literis melius sonantibus clariores sunt, ita verba è syllabis magnis vocalia: & quo plus quęque spiritus habet, eo pulchrior: et quod facit syllabarum, idem verborū quoque inter se copulatio, ut aliud alij iunctum melius sonet. In vniversum quidem optima simplicium creduntur, quę aut maxime exclamant, aut sono sunt iucundissima. Et honesta quidem turpibus potiora semper, nec sordidis vnquam in oratione erudita locus. Clara verò, ac sublimia materia modo

Verba simplicia alia sunt consonantiora, grandiora, & nitidiora.

Optima simplicium quę aut maxime exclamant, aut sono sunt iucundissima.

Cicero &
Quint. ex
Arist. 3. Rhet.
to. li. 3. c. 7.

cernenda

Verba clara
& sublimia
materiæ mo-
do cernenda
sunt.

cernenda sunt. Quod enim alibi magnifi-
cum, tumidum alibi: & quæ humilia cir-
ca res magnas, apta circa res minores vidē-
tur: & sicut in oratione nitida notabile est
humilius verbum, & velut macula, ita à
sermone tenui sublime, nitidumque discor-
dat, fitque corruptum, quia in plano tumet.

Verba sim-
plicia iudi-
cio aurium
sunt ponde-
randa.

Sed ferè aurium quodam iudicio sunt pon-
deranda, in quo consuetudo etiam benelo-
quendi valet plurimum. Sed quoniam tria
sunt in verbo simplici, quæ orator afferat ad
illustrandam, atq; exornandam orationem,
aut inusitatum verbum, aut nouatum, aut
translatum, de singulis breuiter dicamus.

De verbis inusitatis. Cap. 6.

Quæ sunt
verba inusi-
tata.

Inusitata sunt prisca ferè ac vetusta, ^{3. de Orat.}
& ab usu quotidiani sermonis iam
diu intermissa, quæ sunt poetarum li-
centiæ liberiora, quàm oratorum, eoq; orna-
mento acerrimi iudicij P. Virgilius vnicè
est usus, olli enim, & quia nam, & pone,
pellus

Virgilius
mirifice v-
sus est ver-
bis inusita-
tis.

pellucent, & aspergunt illam, quæ etiam in picturis est gratissima, vetustatis inimitabilem arti auctoritatem. Habet etiam in oratione poeticum aliquod verbum dignitatem, si raro etiam & in loco adhibeatur. Neque enim est, cur illud quisquam fugiat dicere, ut Cælius, sobolem, aut effari, aut nuncupari, & alia multa: quibus loco positis grandior atque antiquior oratio sæpe videri solet.

Poeticum aliquod verbum si raro, & in loco adhibeatur, dignitatem habet in oratione.

De verbis novis. Cap. 7.

3. De Orat.

Nouantur autem verba, quæ ab eo, qui dicit, ipso gignuntur, ac fiunt, aut similitudine, aut imitatione, aut inflexione, aut adiunctione verborum. Similitudine: ut syllaturit, à Cicerone formatum

Quatuor modis verba nouantur.

Ad Atrili. 9.
in epist. 12.

est: & ab Asinio, fimbriaturit, ad similitudinem verbi proscripserit: & à Liuiio, sobolescere, ab Horatio, iuuenescere, à Virgilio lentescere, & ignescere dictum est, ut feruescere. Imitatione facta sunt tinnio,

Syllaturit, fimbriaturit, sobolescere, iuuenescere, lentescere, & ignescere similitudine sunt nouata.

Tinnio, rugio, clangor murmur, aliaque per multa imitatione sunt nouata.

rugio

Dec. 3. lib. 9.
Lib. 4. car.
ode. 7.
Georg. 2. &
Aen. 9.

rugio, clangor, murmur, aliaq; per multa
 Inflexione, vt à bibo bibosus, inflexit La-
 berius Mimographus. Adiunctione versu-
 tilequus, & expectorare, nouauit Ennius.

Græcis ma-
 gis concetsū
 est fingere
 quā Latinis

Sed Græcis magis concessū est fingere, au-
 dendū tamen aliquādo, & si quid periculo-
 sus finxisse videbimur, quibusdā remedijs
 præmuniendū est, Vt ita dicā, Si licet dicere,

Quint. li. 8.
 cap. 3.
 Hor. in art.
 poet.

Quibus re-
 medijs præ-
 muniantur,
 quæ pericu-
 losus finxil
 se videbi-
 mur.

Quodāmodo, Permite mihi sic dicere. In
 quo non falli iudiciū nostrum, solitudine
 ipsa manifestū erit. Nūc quoniā de verbis
 inusitatis & nouis dictū est, de tropis, nam
 illis verba transferuntur, exponamus.

De tropis. Cap. 8.

Quid Tro-
 pus sit.

TRopus est verbi, vel sermonis à pro-
 pria significatione in aliā cum virtute
 mutatio: vt cū dicimus, lætas segetes, verbū,
 lætus, à propria significatione, qua lætos ho-
 mines dicimus, ad segetes cū virtute trans-
 fer-
 tur. Sunt autem tropi numero vndecim. In
 vno verbo septē, Metaphora, Synecdoche,

Quint. li. 8.
 cap. 6. & li. 2.
 9. c. 1.

Tropi nu-
 mero sunt
 vndecim, se-
 ptem in vno
 verbo, qua-
 tuor vero
 oratione.

Meto

Metonymia, Antonomasia, Onomatopœia, Catachresis, Metalepsis. In oratione verò quatuor Allegoria, Periphrasis, Hyperbaton, et Hyperbole: de quibus tametsi nondū de eo dicamus ornatu, qui ex cōiunctis cōtinuisq; verbis constat, breuiter scribemus, ne iterū de tropis differere cogamur.

De Metaphora. Cap. 9.

Arist. Rhet. lib. 3 cap. 2. Quint. li. 8. cap. 6.

Incipiamus igitur ab eo, qui cum frequentissimus est, tū longè pulcherrimus, trāslatione dico, quæ Metaphora Græcè vocatur.

3. De orat. autor ad Her. li. 4.

Latissimè enī patet. Eam necessitas genuit inopia coacta, et angustijs, post autē delectatio iucūditasq; celebravit. Nam ut vestis

ad Her. li. 4.

frigoris depellēdi causa reperta primò, post adhiberi cœpta est ad ornatū etiam corporis, & dignitatem: sic verbi trāslatio instituta est inopiæ causa, frequentata delectatione.

ad Her. li. 4.

Est autē trāslatio cum verbū in quandā rē trās fertur ex alia, quod propter similitudinē rectè videtur posse trāsferri. Id facimus

Quint. li. 8. cap. 6.

μεταφο-
ρα.

Translatio cum frequentissimus tropus est, tū longè pulcherrimus.

Trāslationem genuit necessitas, iucūditas celebravit.

Quid trāslatio sit.

aut

Translato
verbo uti-
mur quia ne-
cesse est, aut
quia signifi-
cantius: aut
quia decen-
tius est.

aut quia necesse est, aut quia significatius,
aut quia decentius. Nam gemmare vites,
luxuriam esse in herbis, lætas segetes etiam
rustici necessitate dicunt. Oratores durum
hominem aut asperum. Non enim proprium
erat, quod darent his affectionibus nomen.
Iam incensum ira, inflammatum cupiditate,
& lapsum errore significandi gratia. Nihil
enim horum suis verbis, quam his accersitis
magis proprium erat. Illa ad ornatum, lu-
men orationis, & generis claritatem, & cō-
cionum procellas, & eloquentiæ flumina,
ut Cicero pro Milone Clo dium fontem
eius gloriæ vocat, & alio loco segetem, ac
materiam. Illud autem admirandum vis
datur, quid sit quòd omnes translatis, &
alienis magis delectantur verbis, quàm
proprijs & suis. Nam si res suum nomen,
& proprium vocabulum non habet, ut pes
in naui, ut in vite gemina, necessitas cogit,
quod non habeas, aliunde sumere: sed in
suorum

Mirandum
est cur ho-
mines tan-
topere dele-
ctentur tras-
latione, &
eius rei can-
sa.

Pro Mil.

3. De orat.

Arist. 6. Topi.
cap. 2. &
Rhet. 3. c. 4.
Quint. li. 8.
cap. 6. & Ci-
cer. 3. de or.

suorum verborum maxima copia, tamen homines aliena multò magis, si sunt ratione translata, delectant. Causa autem illa est, quòd translatio est similitudo ad unum verbum contracta, similitudine autem mirificè capiuntur animi. Eo tamen distat, quòd illa comparatur rei, quam volumus exprimere, hæc pro ipsa re dicitur. Comparatio est, cū dico fecisse quid hominem vt leonē. Translatio, cum dico de homine, leo est,

Translatio est similitudo ad unum verbum contracta.

Quotuplex sit translatio. Cap. 10.

Arist. 3. rhe.
c. 2. & 10. &
11.
Quint. li. 8.
cap. 6.

Dec. 4. li. 7.

Metaphoræ autem vis omnis quadruplex est. Cum in rebus animalibus aliud pro alio ponitur: vt Liuius Scipionem à Catone allatrari solitum refert. In anima pro alijs generis eiusdem sumuntur, vt, cōcentu virtutum nihil est suauius. Aut pro rebus animalibus inanima, vt.

Trāslatiōis vis est quadruplex. In rebus animalibus aliud pro alio ponitur. Inanima ponuntur pro inanimis, aut pro rebus animalibus in anima, aut contra.

Aen. 6.

Duo fulmina belli

Scipiadas

Aut contra.

Aen. 2.

Sedet inscius alto

Accipiens sonitum saxi de vertice pastor.

I Pres

In quibus
trāslationi-
bus sit mira
sublimitas.

Præcipueq; ex his oritur mira sublimitas,
quæ audaci & proximè periculū translati-
one tolluntur, cum rebus sensu carentibus
actū quendā & animos damus, qualis est.

Pontem indignatus Araxes,

Aen. 8.

& illa Ciceronis: Quid enim tuus ille Tu-
bero districtus in acie pharsalica gladius
agebat? cuius latus ille mucro petebat? qui

Pro Lig.

Quæ sint in
trāslatione
fugienda.

sensus erat armorum tuorum? In translati-
one primum fugiēda est dissimilitudo, qua-

3. de Orat.

lis est in illo Ennij, Cæli ingentes fornices.

Deinde videndū est, ne lōgè simile sit dis-
cū, Syrtim patrimonij, scopulū libētius di-
xerim: Charibdim bonorum: voraginē poti-
us. Facilius enim ad ea, quæ visa, quàm ad
illa quæ audita sunt, mentis oculi ferūtur.

Sunt quædam & humiles trāslationes, vt,

Saxca est verruca: quædā maiores, quàm
res postulat, vt, Tempesta comessationis:

Quint. 11. 3.
cap. 6.

quædam minores, vt, comessatio tempesta-
tis. Ut modicus autem atque opportunus

3. De orat.

eius

Quint. li. 8.
cap. 6.

eius usus illustrat orationem, ita frequens, & obscurat, & tædio cōplet: cōtinuus verò in allegoriam, et ænigma exit. Quòd si vereare ne paulò durior translatio esse videatur, mollièda est præposito sæpe verbo, ut, Si olim M. Catone mortuo pupillum senatum quis relictum dicat: paulò durius, sin: Ut ita dicam pupillum, aliquantò mitius est. Etenim verecunda debet esse translatio, ut deducta esse in alienum locum, non irruisse, atque ut precario, non vi venisse videatur. Diligenter etiam cavendum est, ne omnia quæ poëtis permiffa sunt, cōvenire orationi putemus: nec enim pastor rem populi, autore Homero dixerim, nec volucres pennis remigare, licèt Virgilius in apibus ac Dædalo speciosissimè sit usus. Modus autem nullus est florentior in singulis verbis, nec qui plus luminis afferat orationi, eoque in illo explicando meritò longiores fuimus.

Frequēs. v. sus transla- tionis exit allegor. & ænig. &.

Quomodo durior metaphora molliti debet.

Quint. li. 8.
cap. 6.

Multæ poëtis permiffæ sunt metaphoræ. quæ oratori nō conveniunt.

4. Georg. &
Act. 6.

De Synecdoche. Cap. II.

συνεκδο.

χῆ,

Græcè intel-
lectio dici-
tur aut. ad
Her.Quid sit sy-
necdoche.Octo modi
synecdo-
ches ab au-
thorib⁹ tra-
di. i. ad qua-
tuor reuo-
cantur.

Synecdoche tropus est, in quo ex parte totum, aut contra, aut ex antecedentibus sequentia intelliguntur. Quæ descriptio octo illos modos comprehendit, quibus fit synecdoche, quos grauiſſimi scriptores tradiderunt. Ex parte totum intelligitur, ut ex puppi nauis: ensis ex mucrone: aut ex teſto domus. Cicero: *Mucrones eorum à iugulis vestris reiccimus.* Huc pertinet, cum vel ex vno plures significatur. Liuius: *Romanus prælio victor:* & Virgilius:

Hostis habet muros.

Vel genus ex forma, id est parte illi subiecta: Virg.

Dentesq; Sabellicus exacuuit sus.

Pro quouis sue: vel ex materia res vniuersa: qua ratione & ferrum pro gladio, & pinus pro nauis, & aurum atque argentum pro aurea, & argentea pecunia sumitur, Cicero: *homines instructi & certis locis*

cum

Quint. li. 8.
cap. 6.

In cat. 3. or.

Aen. 2.

Georg. 3.

Pro Cecina.
na.

cum ferro collocati. Contra verò ex toto pars declaratur, vt in illo Virgilij.

Aen. 12.

Fontemq; ignemq; ferebant.

De quo genere est, cum aut è pluribus vnus intelligitur. Cicero ad Brutum, Populo, inquit, imposuimus, & oratores visi sumus: cum de se tantum loqueretur: Aut è genere pars illi subiecta, Virgilius.

Aen. 12.

Prædamq; ex vnguibus ales
Proiecit fluuio.

Pro aquila.

Ex antecedentibus sequentia monstrantur: vt cum ait idem poëta,

Eclog. 2.

Aspice aratra iugo referunt suspensa iuueni.

Quint. li. 8.
cap. 6.

Ut ex his perspicuum est, quæ hoc & proximo capite dicta sunt, Trāslatio ad mouēdos animos, et res penè sub oculos subijciendas præcipuè reperta est, at synecdoche ad locupletandum sermonem magis pertinet.

De Metonymia. Cap. 12.

Quint. li. 8.
cap. 6.

Metonymia est tropus, in quo causas per effecta, vel effecta per causas, vel ex eo, quod continet, id quod cōtinetur,

μετωνυ-
μία,

Græci vel.

ὑπαλλα-
γή,aut ad Her.
denomina-
tionem ap-
pellat.Metonymia
quid sit.

I iij vel

O mnes me
di quibus
fit metony-
mia, ad qua
tuor reuo-
cantur.

vel rem è signo intelligimus. Per causas ef-
fecta declaramus, cum inuentor, aut alicu-
ius rei author, pro re inuenta ponitur, Virg.

Onerantq; canistris.

Aen. 18.

Dona laboratæ Cereris.

Hoc modo Platonem, Aristotelem, De-
mosthenem frequenter pro eorum scriptis
ponimus. Cicero: Lectitasse Platonem stu-
diosè, audiuisse etiam Demosthenes dici-
tur. Ex effectis autem causa significatur, cū
sacrilegium deprehensum, & scelus dicimus
pro scelerato. Hinc mæstum timorem, tri-
stem senectutem, & pallidam mortem ele-
ganter optimi dicunt authores. Virg.

De clar. or.

Mæstumq; timorem.

Mittite.

Aen. 1.

Horatius.

Pallida mors æquo pulsat pede pauperum tabernas,
Regumq; turres.

li. 1. Carm.
od. 4.

Ex eo quod continet, id quod continetur
venustè etiam intelligitur. Sic bene moratæ
vrbes vocantur, sic seculum felix; sic Roma
pro Romanis, Athenæ pro Atheniensibus
frequenter ponuntur, Virg.

Cæle

Aen. 7. Cælo gratissimus amnis. Idest, Cælestibus.
 De orat. Cicero: *Vt omittam illas omnium doctrinarum
 inuentrices, Athenas, in quibus summa di-
 cendi vis & inuenta est et perfecta: Athenas
 dixit pro Atheniensibus. Huc referuntur etiam
 illa, cum ex possessore res, quæ possidetur: aut
 ex duce exercitus significatur, Virg.*

Aen. 2. Iam proximus ardet
 Vcalegon, Idest. Vcalegontis domus.
 Sic hominem deuorari, cuius patrimonium
 deuoratur: & ab Annibale apud Cannas
 Iu. de hac pugna. li. 2. caesa sexaginta milia dicimus, idest ab eius
 decad. 3. sed apud cum minor est
 numerus. copijs. è signo denique res monstratur: vnde
 toga, quæ pacis erat insigne & otij, pro pa-
 ce: & fasces vsurpantur pro magistratu.
 Virg.

Georg. 2. Non illum populi fasces, non purpura Regum
 Flexit.

Metonymiam, vt ait Cicero, Rhetores hy-
 pallagen vocant.

De Antonomasia. Cap. 13.

Quint. li. 8. cap. 6. **A**ntonomasia ponit aliquid pro no-
 mine, vt, Euersor Carthaginiis &

I iij Nu=

ἀντονομα-
 σία
 Græci, aut.
 ad Her. li. 4
 vocat pro-
 nominatio-
 nē Antono-
 masia quid
 sit.

Epitheton
non est tro-
pus.

Quomodo
dicitur epi-
theton ab an-
tonomasia.

Orator quā
do epithetis
vitur.

Numantia, pro Scipione, & Romanae eloquentiae princeps, pro Cicerone. Epitheton autem, siue Latine malis dicere appositum, non est tropus, quia nihil vertit. Necesse est enim semper, ut id, quod est appositum, si à proprio diuiseris, per se significet, et faciat Antonomasiam. Nam si dicas, Ille qui Carthaginem & Numantiam evertit, Antonomasia est: si adieceris, Scipio, appositum. Apposito & frequentius & liberius poëtae utuntur, namque illis satis est conuenire verbo, cui apponitur: & ita, Dentes albi, & humida vina, apud eos non reprehenduntur. Apud oratorem nisi aliquid efficitur, redūdat. Tum autem efficitur, si sine illo, quod dicitur, minus est, qualia sunt, ô scelus abominandum, ô deformem libidinem. Exornatur autem res tota maxime translationibus: Cupiditas effrenata, & insanae substructiones. Solet etiā fieri alijs adiunctis Epitheton tropis, apud

Arist. lib. 3.
rhetor. c. 3. &
Quint. li. 8.
cap. 6.

Pro Mil.

Aen. 6.

apud Virgilium: Turpis egestas, & tristis
senectus. Verum tamen talis est ratio huius
virtutis, ut sine appositis nuda sit & velut
incompta oratio, ne oneretur tamen multis.
Nam fit longa, & impedita.

Apposi orū
vius fit in o
ratione mo
deratus.

† De Onomatopœia. Cap. 14.

ὄνοματο-
ποιία

Quint. li. 8.
cap. 6.

O Nomatopœia id est fictio nominis
Græcis inter maximas habita virtutes,

Græ. aut. ad.
Her. nomi-
nationē ap-
pellat. li. 4.
Onomato-
pœia vix La-
tinis permis-
titur.

Latinis vix permittitur. Ab his tamē pluri-
ma sunt per onomatopœiā posita, qui primi
sermonē fecerūt aptantes affectibus nomen.

Nam mugitus & sibilus, & murmur, &
vagitus, aliāq; quā plurima inde venerūt.

At nūc raro & cum magno iudicio hoc ge-
nere utendū est, ne novi verbi assiduitas o-
diū pariat: sed si cōmode quis eo utatur, &
rarò, non modo non offendet nouitate, sed
etiā exornabit orationem. Cic. in Antoniū.

Tuæ coniugis bonæ fœminæ, locupletis qui-
dem certè, Bambalio quidam pater, ho-
mo nullo numero, nihil illo contemptius,

qui

qui propter hæsitantiam linguæ, stuporemq;
cordis cognomen ex contumelia traxerit.
Sed si quis tropi definitionem attentè con-
siderauerit, onomatopœiam in tropis nullo
modo numerabit.

κατάχρη-
σις.

Græ. aut. ad
Hec. est abu-
sio. Quid sit
catachresis.

De Catachresi. Cap. 15.

Catachresis, quam rectè dicimus abus-
sionem, non habentibus nomen suum,
accommodat quod in proximo est. Sic,

Quint. li. 8.
cap. 6.

Equum diuina Palladis arte Ædificant.

Aen. 2.

Et, Pyxides, cuiuscunq; materiæ sunt, &
parricida matris quoq; aut sororis interfe-
ctor dicitur. Valde similis est metaphora,
sed ab ea tamen distinguitur, quòd abusio
nomen ex vicina ac finitima re accõmodat
alteri rei, quæ sine nomine est: metaphora
verò, etiã si nomen non deest, vnde cunq; mo-
do similitudinẽ res habeat, alienũ nomẽ as-
ciscit. Quid tam propinquũ patris interfe-
ctori, quã matris aut sororis aut fratris in-
terfectori? ergo is, quia nomen Latino ser-

Quint. li. 8.
cap. 6.

Metaphora
rei nomen
asciscit vn-
decunq; si-
ue nomen
tres habeat,
si uenome
careat.

mo

mone non habet, per abusionē parricida vocatur. Quid rursus magis seiunctū, quā arbor atq̄ *R*esp. quæ florere verbo ab arbore translato dicitur? Unde apparet duos hos tropos ita similes esse, vt tamē sint diuersi.

De Metalepsi. Cap. 16.

Quint. lib.
8. cap. 6.

*S*uperest ex his, qui aliter significant, Metalepsis, idest, transumptio ex alio in aliud velut viā præstās. Tropus autē est rarissimus, & maximē improprius, Virg.

μετάλη-
χίςMetalepsis
est rarissi-
mus tropus
& maximē
improprius

Eclog. I.

Post aliquot mea regna videns mirabor aristas.

Quint. ibid.

Gradatim enim ab aristis ad spicas, à spicis ad segetes, ab his ad aestates, ab aestatibus ad annos acceditur. Idem etiam poëta in primo libro *Æneid.* sic ait.

Speluncisq; abdidit atris.

Ubi speluncæ nigrae, ac per hoc crassae. & obscuris tenebris circumfusæ, ad extremum denique infinita altitudine depressæ intelliguntur.

De

De Allegoria. Cap. 17.

α' Μηγο-
είαυ

Græ. autor
ad Her. per-
mutationē
vocat. li. 4.
Quid sit al-
legoria.

Allegoria, quam inuersionem interpre-
tamur, aliud verbis, aliud sensu ostēdit,
ac etiam interim cōtrarium: Virgilius.

Quint. lib.
8. cap. 6.

*Sed nos immensum spacijs confecimus equor:
Et iam tempus equūm spumantia soluere colla.*

Georg. 2.

Oratio re-
cipit etiam
allegoriam
sed raro to-
tam.

*Habet vsus talis allegoria frequenter or-
ratio, sed raro totius, plerunq̄ue apertis per-
mista est. Tota apud Cic. talis est: Hoc mi-
ror enim querorq̄ue quenquam hominem
ita pessundare alterum verbis velle, ut etiā
nauem perforet, qua ipse nauiget. Illud cō-
mistum frequentissimum. Equidem cæte-
ras tempestates, & procellas in illis dum-
taxat fluctibus concionum, semper Miloni
putavi esse subeūdas: nisi adiecisset, flucti-
bus concionū, esset allegoria, nunc eam mis-
cuit. Illud verò longè speciosissimum genus
orationis in quo triū permista est gratia, si-
militudinis, allegoria, et trāslationis. Quod*

Allegoria
mista in o-
ratione fre-
quas est.

Pro Mil.

Speciosissi-
mū genus o-
rationis est,
quod cōstat
allegoria,
similitudi-
ne & trans-
latione.

Pro Mur.

fretum

fretū, quem Euripum tot motus, tamq̄ va-
 rias habere creditis agitationes, cōmutatio-
 nes, fluctus, quātas perturbationes, et quā-
 tos æstus habet ratio comitiorum. Dies inter-
 missus vnus, aut nox interposita sæpe per-
 turbat omnia, & totam opinionem parua
 nōnunquam cōmutat aura rumoris. Nam
 id quoq̄ in primis est custodiendum, vt quo
 genere cæperis translationis, hoc desinas.
 Multi enim cum initium à tēpestate sum-
 pserunt, incendio, aut ruina finiunt, quæ est
 in consequentia rerum fœdissima. Cæterum
 allegoria paruis quoq̄ ingenijs, & quotidi-
 ano sermoni frequentissimè seruit, nam illa
 in agendis causis trita: Pedem conferre: et,
 iugulum petere, & Sanguinem mittere, in-
 de sunt. Allegoria quæ est obscurior, æni-
 gma dicitur, vitiū profectò, siquidem dicere
 dilucidè virtus, quo tamen & poëta vtun-
 tur, Virgilius.

Quid in al-
 legoria cu-
 stodiendum
 sit.

Allegoria i
 quotidiano
 sermone est
 frequentis-
 sima.

Ænigma
 est obscuri-
 or allego-
 ria.

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
 Tres pateat calispantium non amplius vlnas.

Et

Et oratores nonnunquam, ænigmati enim sunt illa, quæ Cic. contra Verris nequitiam, & iniquitatem in ore vulgi, atq; in cõmunibus prouerbijis dicit esse versata. Negabant (ait ille) ius tam nequam esse Verris num: & paulò post: Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequam reliquisset. Sed illud peracutum, & eruditum, quod per iocum scripsit ad Trebatium iureconsultum familiarem suum, qui ad Cæsarem imperio Gallias tenentem idcirco venerat à Cicerone cõmendatus, vt augeter facultates suas. Sic igitur ait, Treuiros vites, censeo, audio capitales esse: mallem auro, argento, ære essent. Sed aliàs iocabimur. Erant enim Romæ triumuiroi capitales, qui carceris erant custodes, & iudicia rerum capitalium exercebant, & cum supplicium de fontibus sumebatur, præsentibus aderant. Erant & triumuiroi monetales, quorum officium his ipsis Ciceronis vocabulis significas

AA. 3.

Ex ora. pro
Clu. & Sall.
in coniu.

Pomp. li. 2.
pand de o-
rig. in lib. 2.

ficabatur, ut veterum quoque nummorum
 inscriptiones declarant. Ad utrosq; autem
 respexit Cicero, cum monet Trebatium, ut
 Treuiros, qui erant feri, & bellicosi Gal
 liae populi, vitet. Nam Romani trium
 viros, tresuiros quoque dicebant, est et illud
 Plauti *enigma*.

Sic enim
 inferibit. r.
 A. A. A. f. f.
 Idest, auro,
 argēto, gre,
 flando, feri
 undo.

In A. fin.

Vbi viuos homines mortui incurfant boues.

De Ironia. Cap. 18.

Arif. rhe. ad
 Alexand. c.
 20. & Quin.
 lib. 8. cap. 6.

IRONIA, quam illusionem vocant, allego
 ria est, quæ non solum aliud sensu, aliud
 verbis ostendit, sed contrarium. Ea aut pro
 nuntiatione intelligitur, aut persona, aut
 rei natura. Nam si qua carum verbis dis
 sentit, apparet diuersam esse orationi vo
 luntatē, Cic. in Clodium: *Integritas tua te
 purgavit, mihi crede, pudor eripuit, vita an
 teacta seruauit.* & Turnus apud Virgiliū.

ελεωει αη
 Græ inuer
 sionem vo
 cant. & dis
 simulatio
 nem. lar.
 Quid iro
 nia sit, eam
 aut. ad Her.
 lib. 4. vocat
 permutati
 onem.
 Quomodo
 ironia intel
 ligatur.

Aen. 12.

Meq; timoris

Argue tu Drance, quando tot cedis aceruos

Tencrorum tua dextra dedit.

De

De Periphrasi. Cap. 19.

περ. φρα-
σις.
Quid sit pe-
riphrasis, eā
aut. a. Her.
circumlocutione
vocat, li. 4.
Periphrasis
est apud po-
etas frequē
uisima.

Cum pluribus verbis, id quod vno, aut paucioribus dici potest, explicatur, Periphrasim vocāt, circuitum loquendi, qui est apud poetas frequentissimus. Ut

Quint. li. 8.
cap. 6.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris
Incipit, & dono diuum gratissima serpit.

Aen. 2.

Et apud oratores non rarus, semper tamen astrictior, quicquid enim significari breuius potest, & ornatu latius ostenditur, periphrasis est. Verum vt cum decorem habet, periphrasis, ita cum in vitium incidit perissologia dicitur, obstat enim quicquid non adiuuat.

Periphrasi
et traria est
perissolo-
gia.

ὕπερβα-
τον.

De Hyperbato. Cap. 20.

Graeci, vel
ὕπερβα-
τον
transgressi-
one nomi-
nat aut, ad
Her. li. 4.
Hyperbatō
tropus solis
poetis con-
ceditur.

Hyperbaton, id est transgressio, tropus est solis poetis concessus, qui etiam verborum diuisionem, & transgressionem faciunt, Virgilius.

Quint. li. 8.
cap. 6.

Hyperborco septem subiecta trioni.

Georg. 3.

Quod oratio nequaquam recipiet. Est autem diligenter animaduertendum, hyperbaton,

Hyperbatō
est tropus
quando cō-
ponitur ex
duobus in-
tellectibus.

li. 9. cap. 8.

baton, ubi nihil ex significatione mutatum est, sed structura sola decoris gratia variatur, tropum non esse, id quod tropi definitio declarat. Imo, ut Quintilianus quoque fateatur, hyperbaton multi tropis omnino eximunt, quorum sententia verior est. Tropi enim definitio ad nomen ipsum, non ad eius partes accommodanda est. Nemo autem inficiabitur septentrionem in eo carmine suam significationem tueri, & conseruare.

De hyperbole. Cap. 21.

ὑπερβολή
superlatio
est, aut. ad
Her. li. 4.

Quint. li. 8.
cap. 6.

Hyperbole est ementiens superiectio, cuius virtus est ex aduerso par augendi ac minuendi, Virgilius:

Hyperbole
valet ad au-
gendum &
minuendū.

Aen. 7.

Geminique minantur In caelum scopuli.

Aen. 5.

Et, Fulminis ocyoralis

Phil. 2.

Cicero in Antonium, Quæ Charybdis tam vorax? Charybdin dico, quæ si fuit, fuit animal unum: Oceanus medius fidius vix videtur, tot res, tam dissipatas, tam distantibus locis positas, tam cito absorbere potuisse. Illud Virgilij ad minuendum.

K

Vix

Vix ossibus herent.

Eclog. 3.

Hyperbole
non debet
esse ultra
modum.

*Sed tam in augendo quam in minuendo
seruetur mensura quædam. Quauis est
enim omnis hyperbole ultra fidem, non ta-
men esse debet ultra modum.*

De ornatu qui est in verbis coniunctis.

Cap. 22.

Sequitur continuatio verborum, quæ duas ^{3. De orat.}
res maximè, collocationem primum,
deinde modum quendam formamq; deside-
rat. Tum & verbis & sententijs oratio cõ-
formanda est, de quibus post tropos aptissimè
dicemus, deinde de collocatione, postre-
mo de modo & forma, id est numeris qui
sunt adhibendi in oratione, differemus.

De figuris. Cap. 23.

Quid sit fi-
gura.

Figura (sicut nomine ipso patet) est con-
formatio quædam orationis remota
à cõmuni, & primum se offerente ratione.

Quint. lib.
9. cap. 1.quod sit dif-
crimen in-
ter tropos
& figuras.

*Differt autem à tropis figura, quia proprijs
verbis figura fieri potest, quod in tropos nõ
cadi:*

Cic. pro.
Leg. Man.

cadit: ut, Fuit hoc quondam, fuit proprium
populi Romani: figura est in verbo gemi-
nato in sua significatione permanēte. Illud
tamen notandum coire frequenter in eas-
dem sententias & tropum & figurā. Tam
enim translatis verbis quā proprijs figu-
ratur oratio, ut, Qui spem Catilinæ mollibus
sententijs aluerunt, coniurationemq̄ nas-
centē non credēdo corroborauerūt. Aluerūt,
& corroborauerunt translata sunt, & si-
militer de sinentia, similiterq̄ cadentia.

Tam verbis
pprijs quā
translatis fi-
guratur o-
ratio.

Orat. I. in
Catil.

De generibus figurarum. Cap. 24.

Sicut omnem orationem, ita figuras quo-
que necesse est versari in sensu, & in
verbis. Ut vero natura prius est concipere
animo res, quā enunciare: ita de ijs figuris
ante loquendum esset, quæ ad mentē perti-
nēt: sed facilitatem secuti, de figuris verbo-
rū prius dicemus. Est autem verborū exor-
natio, quæ ipsius sermonis insignita cōtine-
tur perpolitio. Inter confirmationē verò

Figure vel
sunt in ver-
bis vel in sē-
tentijs.

quid sit ver-
borum figu-
ra.

aut. ad Her.
li. 4.

k ij ver=

Quo pacto
verborū fi-
guræ à figu-
ris sentētia-
rum distin-
guantur.

Parum con-
uenit inter
authores de
numero &
nomibus
figurarum.

verborum & sententiarū hoc interest, quòd
verborum cōformatio tollitur, si verba mu-
taris: sententiarum permanet quibuscunq;
verbis uti velis: ut, *Nunc verò quid agat,*
quid moliatur, quid deniq; quotidie cogitet,
quē ignorare nostrum putat? Repetitio est
verborum figura, et interrogatio figura sen-
tentiarum (per sæpe enim vnus & idem lo-
cus, & verborū & sentētiarū ornamentis
illuminatur) muta verba, *Quid agat, et mo-
liatur, ac deniq; quid cogitet quem ignorare
nostrum putat?* Repetitio tollitur, interro-
gatio permanet, sēperq; permanebit quibus-
cūq; verbis uti velis. Sed quoniā parū inter
authores cōuenis de numero et noībus figu-
rarū, & in eo etiā magna discrepantia est,
quod aliquæ à quibusdā inter verborū exor-
nationes ponūtur, quæ ab alijs inter sentē-
tiarū ornamenta numerantur, nos mediam
viam secuti, ea de quibus grauissimorū scri-
ptorum maior cōsensus est, explicabimus.

Quot

3. de Orat.

Orat. 1. in
Cat.

Quot modis fiant figuræ verborum.

Cap. 25.

Quint. li. 9.
cap. 3.

Pro Mil.

Orat. 1.

Orat. 2.

In Orat.

Figuræ verborum tribus maximè fiunt modis, per adiectionem, detracti-
onem, & similitudinem. Per adiectionem, ut Cicero pro Milone: Occidi occidi non spurium Me-
lium, quo loco, verbū, occidi figuratè gemi-
natum est. Et in Catil. Fuit, fuit ista quon-
dam in hac rep. virtus. Et in eadem oratio-
ne. *Uuis, & uiuis non ad deponendam,*
sed ad confirmandā audaciā. Per detracti-
onem etiam fiunt figuræ, in quibus mul-
tum est venustatis: Cice. in eundem Ca-
tilinam: *Abijt, excessit, erupit, euasit, vbi*
coniunctiones prætermittuntur. Sed ter-
tium genus figurarum quod quandam
vocum habet similitudinem, & aures
præcipuè in se vertit, & animos excitat,
Cicero in oratore: Ita que efficis, ut cum
gratiæ causa nihil facias, omnia tamen sint
grata, quæ facis.

Figuræ ver-
borum tri-
bu. maximè
fiunt modis.Figuræ que
vocum ha-
bent simili-
tudinem au-
res in se præ-
cipuè ver-
tunt.

De figuris quæ fiunt per adiectionem.

Cap. 26.

ἀναφορὰ
vel
ἐπιβολή,
Gra.

Repetitio est cum ab eodem verbo ducitur sæpius oratio, vel ut Cicero describit, Est eiusdem verbi crebra à primo

aut. ad Her.
li. 4.
Quint lib.
9. cap. 3.
de Orat. 3.
in orat.

Acriter &
instanter ab
eodem ver-
bo ducitur
sæpius ora-
tio.

repetitio. Quod acriter & instanter fit, Cicero in Catilinam, Nihil agis, nihil mo-

Orat. 1.

liris nihil cogitas, quod ego non modo audiam, sed etiam videam, planeque sentiam.

Idem contra Rullum: Quid enim est tam

Orat. 2.

populare, quam pax? qua non modo iis, quibus natura sensum dedit, sed etiã tecta atq;

agri mihi lætari videntur. Quid tam popolare, quàm libertas? quam non solum ab

hominibus, verum etiam à bellis expeti, atq; omnibus rebus anteponi videtis. Quid

tam popolare, quàm otium? quo ita incūdam est, ut & vos, & maiores vestri, &

fortissimus quisq; vir maximos labores suscipiendos putet, ut aliquando in otio possit

esse præsertim cum imperio ac dignitate.

Con

Phil.2.

Conuersio est cum in idem verbum con-
iicitur sæpius oratio, Cicero in An-
tonium, Doletis tres exercitus populi Ro-
mani interfectos? Interfecit Antonius.
Desideratis clarissimos ciues? eos quoque
eripuit vobis Antonius. Autoritas huius
ordinis afflicta est? Afflixit Antonius.

ἐπιφορὰ.
vel.
ἀντιστοφί
Græ.

Orat.2.

Complexio est, quæ repetitione & con-
uersionem complectitur. Qui sunt, qui
fœdera sæpe ruperunt? Carthaginenses.
Qui sunt, qui crudele bellum in Italia
gesserunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui
Italiam deformauerunt? Carthaginenses.
Qui sunt qui sibi postulāt ignosci? Cartha-
ginenses. Videte ergo, quid oporteat eos
impetrare. Cicero pro lege agraria: Quis
legem tulit? Rullus. Quis maiorem popu-
li partem suffragijs priuauit? Rullus.
Quis comitijs præfuit? idem Rullus.
Quis tribus, quas voluit, vocauit, nullo

συμπλο-
κῆ,
aut. ad Her.
lib.4.

*custode sortitus? Quis decem viros, quos
voluit, renunciauit? idem Rullus.*

Conduplicatio est verborum geminatio,
quæ habet interdum vim, leporem alias.
Geminantur autem verba modis pluribus,
aut enim adiungitur idem iteratum, ut Ci-
cero in Catilinam, *Viuis & viuis non ad de-* Orat. 3.
ponendam sed ad confirmandam audaciam.
Aut & idem ad extremum refertur: Ci-
cero in Verrem, Multi & graues dolo- A. 7.
res inuenti parentibus, & propinquis mul-
ti. Aut continenter vnum verbum non in ea-
dem sententia ponitur: Cicero pro Ligario,
Principum dignitas erat penè par, non par
fortasse eorum qui sequebantur: Aut post
aliquam interiectionem repetuntur. Cicer. Phil. 2.
Bona, miserum me (consumptis enim lac-
chrymis tamen infixus animo hæret do-
lor) bona inquam (n. Pompeij acerbissi-
mæ voci subiecta præconis. Possunt quoq;
media

Aliquando
continenter
idem verbum
in diuersis
ponitur sen-
tentijs.

Media ver-
ba possunt
primis res-
pondere.

media respondere, vel primis, vt Virgil.

Aen. 7.

Te nemus Angicia, vitreare Fucinus vnda.

Aet. 7.

Vel vltimis: Cicero in Verrem, Hæc navis
onusta ex præda Siciliensi: cum ipsa quoque
esset ex præda. Interim sententia tota repetitur.
Cicero in eadem aet. Quid Cleomenes
facere potuit? non enim possum quenquam
insimulare falso. Quid inquam Cleome-
nes magnopere facere potuit? Ille verò a-
pud Ciceronem locus est pulcherrimus, in
quo & primo verbo longo interuallo red-
ditum est vltimum, & media primis &
medijs vltima congruunt. Vestrum iam hic
factum reprehenditur P. C. non meum: ac
pulcherrimum quidem factum, verum vt
dixi non meum sed vestrum.

Aliquando
sententia to-
ta repetitur

Locus apud
Ciceronem
pulcherri-
mus.

πλοῦν
Græ.

TRaductio est cum verba paululum
immutata ponuntur. Cicero, Homi-
nes prope confitentem iudicio liberauerunt:
hominibus iniuria tui stupri in ipsos dolori

πολύπλο
τοῦ

De arusp.
resp.

non

nō fuit: Homines tibi arma, alij in me, alij post in illum inuictum ciuem dederunt: hominum beneficia prorsus concedo tibi, ac maiora non esse quærenda. Et pro Archia: Pleni sunt omnes libri, plene sapientium voces, plena exemplorum vetustas.

συνωνυμια.

Synonimia est cum verba idem significantia congregantur. Quæ cum ita sint Orat. 1.
Catilina, perge quo cœpisti: egredere aliquando ex vrbe, patent portæ, proficiscere. Et

Non verba modo, sed sensus quoque idē facientes aceruantur.

alio libro: Abijt, excessit, erupit, euasit. Orat. 2.
Nec verba modo, sed sensus quoque idem facientes aceruantur, Perturbatio istum Pro Mil.
mentis & quædam scelerum offusa caligo, & ardentes furiarum faces excitarunt.

πολυσύνδετον.

Polysyndeton est schema quod coniunctionionibus abundat.

Tectamq; laremq;
Armaq; Aminiculumq; canem, cressamq; pharetrā. Georg. 3.
Cic.

In Catil.

Cic. Atq; idem tamen stuprorum, & scelerum exercitatione assuefactus, frigore, & fame, ac siti, & vigilijs perferendis, fortis ab ijs istis suis scijs prædicabatur. Idem.

Pro domo sua.

Senatus est summum populi Romani populorumq; & gentium omnium, ac regum concilium. Et alibi. Virtus hominibus instituendo, & persuadendo, non minis,

De orat.

& vi, ac metu traditur.

GRadatio repetit quæ dicta sunt, & ^{κλιμαξ} priusquam ad aliud descendat in pluribus resistit. Vel ut cum Cicerone definiamus, Gradatio est cum gradatim sursum versus editur. Africano virtutem industria virtus gloria n, gloria æmulos cōparavit. Cicero pro Milone: Neq; verò se populo solum, sed etiã senatui tradidit: nec senatui modo, sed publicis præsi ijs & armis, neq; his tantu, verum etiã eius potestati, cui senatus totam Reip. omnẽ Italiæ pubem,

pubem, cuncta populi Romani arma com-
miserat. In tertio loco, cum dicendum fuisset:
nec publicis praesidijs & armis tantum: con-
sulto, quoniam id longum erat & in suaue,
pro eo dixit: neq; his tantum. Idem pro Sex.
Roscio Amerino. In urbe luxuries creatur
ex luxuria auaritia existat, necesse est, ex
auaritia erumpit audacia. Haec figura aper-
tiores habet artes & magis affectatam,
ideoque esse rarior debet.

De figuris verborum, quae fiunt per
detractionem. Cap. 27.

Figurae quae
per detra-
ctionem fi-
unt nouita-
tis breuita-
tisq; gratia
maxime pe-
tuntur.

Sequuntur figurae, quae per detractionem
fiunt, quae breuitatis nouitatisq; maxi-
me gratia petuntur.

Quint. li. 9.
ca. 3. Cice. 3.
de orat. in
orat. aut. ad
Her. li. 4.

Διάλυτον
αὐτὸ ἄσυν-
δέτον.

Dissolutio, quam articulum alij vocant,
est cum demptis coniunctionibus dis-
solutè plura dicuntur. Cice. Sit in eius tutela
Gallia, cuius virtuti, si dei, felicitati comen-
data est. Aptae est haec figura non in singu-
lis

De prou.
conf.

lis modo verbis, sed sententijs etiã, vt Cicero
 pro Archia: Hæc studia adolescentiã alũt,
 senectutem oblectant, secundas res ornãt,
 aduersis per fugium præbêt, delectãt domi,
 non impediunt foris, pernoctant nobiscum,
 peregrinantur, rusticantur. Dissolutionis
 autem, & polysyndeti fons vnus est,
 quia acriora faciunt, quæ dicuntur, & vim
 quandam per se ferentia velut sæpius
 erumpentis affectus,

Pro Archia.

de poly syn
deto dictũ
est cap. supe
riori.Arist. 3. rhe.
cap. 12.Dissolutio
non in sin-
gulis modo
verbis fit.
sed senten-
tijs etiam.Dissolutio-
nis & poly
syndeti v-
nus est fons.πρωτόθεν
μα & ὑπὸ
ζευγμα
comprehen-
dit adiunctioTribus mo-
di, adiunctio
fit.

Pro Cluent.

Orat. I.

ADiunctio est in qua vnum ad verbum,
 quod primum aut postremũ collocatur
 plures sententia referuntur, quarum vnã
 quæq; desideraret illud, si sola poneretur.
 Fit autem præposito verbo ad quod reliqua
 respiciant, hoc modo: Vicit pudorem libi-
 do, timorem audacia, rationem amētia: aut
 illato, quo plura clauduntur. Nec enim
 is es Catili. vt te, aut pudor vnquam à tur-
 pitudine, aut metus à periculo, aut ratio
 à fu-

à furore reuocauerit. Medium quoq̄ potest esse quod & prioribus, & sequentibus sufficiat, vt formæ dignitas, aut morbo deflorescit, aut vetustate. Quod cum fit, Coniunctio figura est.

ἀλυτερ. 1.
ὁ ἀσξενυ-
μενον.

Disunctio (quam perspicuitatis gratia, quoniam superioribus cōtraria est, hoc loco tradimus) est cum eorū, de quibus dicimus vnum quodq̄ certo cōcluditur verbo. Cicero pro Archia: Me autem quid pudeat, qui tot annos ita viuo, ludices, vt ab illis nullo me vnquam tēpore, aut cōmodū, aut ocium meum abstraxerit, aut voluptas auocarit, aut deniq̄ue somnus retardarit.

Homerum
multę cini-
tates suum
ciuem esse
dicunt.

Et in eadem oratione. Homerum Colophonij ciuem esse dicunt suum, Chij suum vendicant, Salaminij repetunt, Smyrnæi verò esse suum confirmant.

συνεκδο-
χή. vel
ἐ' μείχης
Græ. aut. ad
Her. cit præ-
cisio.

Synecdoche, cuius & Cicero & Quintilianus meminere, non tropus modò

In orat.

de

de quo antedictum est, sed verborum etiam est exornatio. Ea fit cum subtractum aliquod verbum satis ex cæteris intelligitur: Præcisionem vocat author ad Her. Cicero ad Brutum: Sermo nullus scilicet nisi de te. Quid enim potius? Simul enim intelligitur in priori quidem parte, est, in posteriori verò, faciamus, aut aliquid simile. Differt ab Aposiopesi, quæ sententiarum est exornatio, quod in ea unum verbum, & manifestum quidem desideretur, ut in superiori exemplo, & in illo etiam Ciceronis: Data Lupercalibus, quo die Antonius Cæsari: ubi nihil aliud intelligi potest quàm hoc, diadema imposuit. At in Aposiopesi aut incertum est, quod tacetur, aut certè longiore sermone explicandum. Synœciosis est quæ duas res diuersas colligat, hoc modo: Tam deest avaro, quod habet, quàm quod non habet.

Synecdoche differt ab aposiopesi.

De aposiopesi dicitur c. proximo.

συνœκίωσις

De

De figuris verborum tertij generis.

Cap. 28.

Tertium est genus figurarum, quæ aut similitudine vocū, aut paribus, aut contrarijs, vertunt in se aures, et animos excitant.

Cicer. 3. de
orat. & i or.
Quint. li. 9.
ca. 3. aut. ad
Her. li. 4.

παρωνο-
μασία

Græ. aut. ad
Her. tradu-
tio dicitur

Multis & va-
rijs rationi-
bus fit paro-
nomasia.

Anominatio, quam Græci Paronomasiam vocant, est cum paululum immutata verba, atq; deflexa, in oratione ponuntur. Ea multis & varijs rationibus conficitur: Adiectione hoc modo, Cicero pro Cluentio: Si in hac calamitosa fama, quasi in aliqua perniciosissima flamma. Et, Emitte morte immortalitatem. Detractione sic, contra eum, qui se legationi immoriturum dixerat, pater Quintiliani: non exigo ut immoriaris legationi, immorare. Commutatione, hoc modo: Cicero in Catilinam, Hanc reipublicæ pestem paulisper reprimi, non in perpetuum cōprimi posse. Et in M. Antonium. Hem cur magister eius ex

Pro Cluentio

Quint. li. 9.
cap. 3.

Orat. 1.

Phil. 3.

ora

oratore arator factus sit. *Trāslatione: Vide-
te Iudices utrū homini nauo, an vano cre-
dere malitis, Hæc figura leuis alioqui sentē-
tiarum pondere implenda est. Merito igitur illa exempla vitandi potius, quam imi-
tandi gratia ponit Quintilianus: Auium
dulcedo ducit ad auiū, & non Pisonum,
sed pistorum: pessimum verò, Ne patres
Conscripti, circūscripti videātur: et, Raro
euenit, sed vehementer venit: aliaq̄ similia.*

Paronomasia
pondere
sententiarū
implēda est

*S*imiliter cadens exornatio est, cum in ^{ὁμοιοπτοτον} eosdem casus verba cadunt. Græci Ho-
moioptoton appellant. Cicero, Ac primum
quanta innocētia debent esse imperatores?
Quanta deinde omnibus in rebus tēperan-
tia? Quanta felicitate? Quanto ingenio?
Quanta humanitate? Et alibi: Hunc ego
non diligam? non admirer? non omni rati-
one defendendum putem? Similiter cadens
est in illis verbis, Diligam, admirer, putē.

Similiter ca-
dens non so-
lum est in
nominibus,
sed etiā in
verbis.

Pro lege
Mau.

Pro Archia.

L Nam

Nam & verborum ut nominum sui etiã sunt casus.

ὁμοιωτέ-
λευτοῦ.

Similiter desinens est cū siue casus sit in verbis, siue non, tamen similes exitus sunt: Cicero: Itaq; non sum prædicaturus, Quirites, quantas ille res domi, militiaq; terra, mariq; quantaq; felicitate gesserit, ut eius semper volūtatibus non modo ciues assenserint, socij obtemperarint, hostes obedi-erint, sed etiã venti, tēpestatesq; obsecundarint. Et pro Milone, Non modo ad salutē eius extinguedā, sed etiã gloriā pertales viros infringendā. Differt hæc figura à superiori, est enim similiter cadēs, tātū casus similis, etiã si dissimilia sint, quæ declinētur: at similiter desinēs in eosdē exitus cadit, ut, Audacter territas, humiliter placas. Atq; eò fit, ut similiter cadēs in verbis & noībus tātū esse possit, cū similiter desinēs nō modo in his, sed in illis etiã, quæ declinari nō possūt,

Pro lege,
Manil.

Pro Mil.

Similiter
cadens, & si-
militer de-
sinens quo-
modo diffe-
rant.

repe-

reperiatur, ut proximū declarat exēplum.

Compar Græci vocāt Isocolon, habet ^{ισοκαλον} membra orationis, quæ constāt ex pari ferè numero syllabarum. Hoc non de enumeratione nostra fiet, nam id quidē puerile est: sed tantū affert vsus, & exercitatio facultatis: ut animi quodā sensu par membrū superiori referre possimus. Cicero pro lege Manilia: Ita tantū bellū, tam diuturnū, tā lōge, lateq; dispersum, quo bello omnes gētes tenebantur, Cn. Pompeius extrema hyeme apparauit ineunte vere suscepit: media aestate confecit. Loquitur autem de bello, quod Pompeius gessit contra Piratas.

Animi quodam sensu sine nostra enumeratione compar fit.

Pro Leg.
Manil.

Contra positum, autem vel, ut quidam ^{αντιθετον} vocant, Contētio (antitheton Græcis dicitur) non uno fit modo. Nam & fit, si ^{Singula singulis opponuntur per contentionem.} singula singulis opponuntur, ut, Vicit pudorē rē libido, timorē audacia, rationem amētia.

Cice. pro
Cluent.

Ibidem.

Et bina binis: Non nostri ingenij, vestri

L ij auxili

Bina binis
opponuntur
per conten-
tionem

auxilij est. Et sententiæ sententijs: Odit po-
pulus Romanus priuatam luxuriam, pu-
blicam magnificentiã diligit. Nec semper
contrapositũ subiungitur, vt in hoc Ciceronis
pro Milone, Est enim hæc Iudices non
scripta, sed nata lex. Sed crebra etiam
crebris opponuntur, vt in eo, quod sequitur,
quam non didicimus accepimus, legimus,
verum ex natura ipsa arripuimus, hausi-
mus, expressimus. Sũt quidã authores, qui
duplicem faciunt contentionem, vnã ver-
borum quam Antithesin appellant: senten-
tiarum alteram, quam Antitheton vo-
cant. Eas autem ita discernunt, vt con-
tentionem verborum figuram esse dicant,
cum ex verbis contrarijs conficitur oratio,
vt, Inimicis te placabilem, amicis inexo-
rabilem præbes. Et quod Cæcil. Metellus
dicit apud Liuium: amicitias immortales,
inimicitias mortales debere esse: senten-
tiarum, verò cum sententiæ contrariæ ex

Pro Mur.

Crebra cre-
bris per an-
tithesin op-
ponuntur.

Li. 10. dec. 4

compa

comparatione referuntur. Sed cum Quintilianus Ciceronem secutus Antitheton inter verborum numeret exornationes, & discrimen illud tenue sit, et exile, satis esse debet, quod de contentione dictum est. Magnae veteribus curae fuit, gratiam dicendi è quatuor his proximis figuris acquirere. Gorgias in hoc immodicus, copiosus utique prima aetate Isocrates fuit. Delectatus est his etiam Marcus Tullius, verum, & modum adhibuit non ingratae (nisi copia redundet) voluptati, & rem alioqui leuem sententiarum pondere implevit. Nam per se frigida, et inanis affectatio, cum in acris incidit sensus, innata videtur esse, non accersita. Et quoniam contrapositum saepe fit assumpta pariter commutatione, de ea hoc loco dicamus.

Vereres ex quatuor proximis figuris sunt occupati gratiam dicendi

Cicero optimè usus est his figuris.

Commutatio est, cum duae sententiae inter se discrepantes ita efferuntur, ut à priorum posterior contraria priori proficiscatur:

ἀντιμεταβολή vel μεταθεσις.

L iij Non

Poema est
loquens pi-
ctura.

Non ut edā viuo, sed ut viuam edo. Item,
si poëma loquēs pictura est, pictura tacitum
poëma debet esse. Et apud Ciceronem: Ut Pro Cluēt.

& sine inuidia culpa plectatur, & sine cul-
pa inuidia ponatur. Hæc de verborum
figuris dicta sint, in quibus illud notandum
est, multas earum cadere frequenter in eas-
dem sentētias, idq̄ cum magna venustate.

Multæ ver-
borum figu-
ræ in eandē
sententiam
sæpe cadūt.

Cicero: Si quantum in agro locisq̄ desertis Pro Cec.

audacia potest, tantum in foro ac iudicijs
impudentia valeret. Compar est, & simi-
liter cadens: Non minus nunc in causa ces-
deret Aulus Cecinna Sexti Ebutij impu-
dentia, quàm tunc in vi facienda cessit au-
dacia. Compar similiter cadens, similiter
desinens. Accedit & ex illa figura gratia,
qua mutatis casibus verba repetuntur.

Figura illa
est tradu-
tio.

Non minus cederet, quam cessit.

Quid verborum figuræ orationi conferant,
& quid in eis cauendum sit. Cap. 29.

SI quis autem parce, & cum res poscit, Quint. lib.
9. cap. 3.

vers

verborum figuris utatur, iucundiores faciet orationem. Qui vero immodicè & sine iudicio eas adhibuerit, ipsam illam gratiam varietatis amittet. Danda igitur opera est, ut nec multæ sint supra modum, nec eiusdem generis, aut iunctæ, aut frequenter: quia satietas ut paucitate earum, ita varietate quoque vitatur. Quod de his verborum figuris, quæ nobiles sunt, atq; insignes intelligendum est, non de illis quæ valde sunt usitatae, ac vulgares, quæ etiam si sunt crebriores, consuetas aures minus feriunt. Ridiculum etiam est neglecto rerum pondere, & viribus sententiarum, inania verba in hos modos depravari. Cum enim figuræ sint quasi quidam gestus orationis, eas sine sententiâ sectari tam est ridiculû, quam quærere habitum, gestumq; sine corpore. Non sunt etiam nimis densandæ. Sciendum vero imprimis, quid quisq; in orando postulet locus, quid persona, quid tempus.

L iij enim

Figuræ verborum immodicè adhibedæ non sunt.

Figuræ verborum non sint multæ, non iunctæ, non frequenter.

Cicero de
 oratore
 lib. III. c. 20.
 et de
 officiis
 lib. I. c. 12.
 et de
 re publica
 lib. I. c. 12.
 et de
 senectute
 lib. I. c. 12.
 et de
 legibus
 lib. I. c. 12.

enim pars harū figurarum posita est in delectatione: ubi vero atrocitate, inuidia, miseratione pugnandum est, quis feret cōtra positos, & pariter cadentibus, & consimilibus irascentem, flentem, rogantem? Cum in his rebus cura verborum denoget affectibus fidem, & ubicunq; ars ostentatur, veritas abesse videatur.

De figuris sententiarum. Cap. 30.

Quid sit sententiarū figura.

Nunc res ipsa monet, ut deinceps ad sententiarū exornationes transeamus.

Cicer. 3. de orat. & in orat. Quin. li. 9. cap 2. aut. ad Her. li. 4. Rufin. anas: Aquila & Rutilius.

Maiora sūt sententiarū ornamenta quam verborum. Demosthenes cur oratorum princeps iudicatur.

Est autem sententiarum exornatio, quæ non in verbis, sed in ipsis rebus quandam habet dignitatem. Atq; ea de causa sententiarum ornamenta maiora sunt. Quo genere, quia præstat omnibus Demosthenes, id circo à doctis oratorum est princeps iudicatus. Schemata ea vocant Græci, quæ maximè ornent orationem, eaque, ut definitio demonstrat, non tam in verbis pingēdis pondus habent, quàm in illuminandis.

Senten

sententijs. Nec aliud quicquam est dicere, nisi omnes aut certè plerasq; aliqua specie illuminare sententias.

Orat. 1.

In interrogatio figura est quoties non scis citandi gratia assumitur, sed instādi: Quo usq; tandem abutere Catilina patientia nostra? & Patere tua consilia non sentis? Et totus deniq; hic locus. Quanto enim magis ardet, quam si diceretur? Diu abuteris patientia nostra: & patet tua consilia. Interrogamus etiam, quod negari non possit. Cicerone pro Cluentio: Dixit ne tandē causam C. Fidiculanus falcula? Aut ubi respondēdi difficilis est ratio, ut vulgo uti solemus: Quomodo? Qui feri potest? aut inuidiæ aut miserationis, ut Sinon apud Virgil.

Varijs de causis interrogazione, que sententiarum est figura, vti mur.

Aen. 2.

Heu que nunc tellus, inquit, que me equora possunt
Accipere?

Conuenit etiam indignationi.

Aen. 1.

Et quisquam numen Iunonis adoret?

Et admirationi.

Quid

*Quid non mortalia pectora cogis
Aurifera fames?*

Aca. 21

Est interim acrius imperandi genus.

Non arma expedient, tota quae ex urbe sequentur?

cap. 42

*Et ipsi nosmet rogamus: Quale est illud
Turni apud Virgilium:*

*Quid agam: aut quae iam satis ima dehiscat
Terra mihi?*

Aca. 74

Responsio figura est cum aliud interro-
ganti ad aliud, quia sic utilius sit, oc-
curritur, tum augendi criminis gratia: Ut
testis in reum rogatus an à reo fustibus va-
pulasset? Et innocēs, inquit: Tum declinādi,
quod est frequentissimum. Quæro an occi-
deris hominem? respondetur latronem.

ἀντιλογία
γία

Subiectio est, cū orator vel interrogat se-
ipsum, & respondet sibi: vel cum alium
rogauerit, non expectat respōsum, ut Cicero
pro Ligario: Apud quem igitur hoc dico?
nempe apud eum, qui cum hoc sciret, tamen
me antequā vidit, reipublicæ reddidit. Et,
donus

Pro Lig.

In Orat.

domus tibi deerat? at habebas: pecunia superabat? at egebas. Sunt autē interrogādi, & respondendi sibi non ingratae vices.

In diuin.

Occupatio, quam Quintilianus Praesumptionem, Graeci Prolepsin dicunt, est cum id quod obijci potest, occupamus. Huc pertinet illa Ciceronis praemunitio contra Quint. Cæcilium, quod ad accusandū descendat, qui semper defenderit. Verborū quoq; vis, ac proprietates confirmatur, vel praesumptione: Quāquam illa non poena, sed prohibitio sceleris fuit, vel reprehensione, quam alij correctionem appellant.

Reprehensio, quā alij correctione vocant, est occupationis genus quoddam.

Off. 2.

Correctio est quae tollit sententiam aliquam, & eam alia, quae magis idonea videtur, emendat & corrigit, Cicero: Italiam ornare, quam domum suam maluit: quanquam Italia ornata, domus ipsa mihi videtur ornatio: loquitur autem de L. Mummiō. Est etiam correctio

in

Correctio
est verborū
& sententiarū
figura.

in verborum exornationibus, quæ tollit verbum, quod dictum est, & pro eo, id, quod magis idoneum videtur, reponit, hoc modo:

O virtutis comes invidia, quæ bonos insequeris, atq; adeo insectaris. Et illud: Atq; hac ciues, ciues inquam, si hoc eos appellari nomine fas est, de patria sua, & cogitāt, et cogitauerunt. Praclarū illud Cic. in Verrē:

Non enim furem, sed reptorem: non adulterum, sed expugnatorem pudicitiae: non sacrilegum, sed hostem sacrorum, religionumq;: non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumque in vestrū iudicium adduximus.

ant. ad Her.
lib. 4.

Pro Mur.

Act. 1.

Διαπόρις
σ 151

Dubitatio est, cum quærimus vnde incipiendum, ubi desinendū, quid potissimum dicendum, an omnino dicendum sit.

Cicero pro Cluentio: Equidem, quod ad me attinet, quò me veritā, nescio. Ne egē fuisse infamiā, iudicij corrupti: et quæ sequuntur.

Pro Cluent.

Coma

Li. 8. dec. 3.

*Est egregium tum subiectionis, tum huius
figuræ exemplum apud Liuium in P. Scipionis ad milites concione: apud vos quæ ad
modum loquar, nec cōsiliū, nec oratio sup-
peditat: quos nequo nomine quidē appellare
debeam, scio: ciues? qui à patria vestra des-
ciuiſtis. An milites? qui imperium, auspi-
ciumq; abnuistis, sacramenti religionem ru-
pistis. Hostes? corpora, ora, vestitum, habi-
tum ciuium agnosco: facta, dicta, consilia,
animos hostium video.*

Pro Rab.

Communicatio non procul abest à du-
bitatione, cū aut ipsos aduersarios con-
sulimus. Cicero: Tu denique Labiene quid
faceres tali in re ac tempore? cum ignauie
ratio te in fugā atq; in latebras impelleret,
improbitas & furor L. Saturnini in Capi-
tolium arcesseret, consules ad patriæ salutē,
ac libertatem vocarent, quam tandē autho-
ritatem, quam vocē, cuius sectā sequi, cuius
impe-

ἀνακοίνωσις

imperio parère potissimum velles? Aut cum Iudicibus deliberamus, ut Cato, Si vos in eo loco essetis, quid aliud fecissetis?

περὶ τὴν
πολιτείαν.

Prosopopœia est personarum ficta inductio, vel grauisimum lumen augēdi, hac & aduersariorum, & nostros cū alijs, sermones, & aliorum inter se credibiliter introducimus: & suadendo, obiurgando, quærendo, laudando, miserando personas idoneas damus. Quin mortuos excitare in

Vrbes etiā
& populi vo-
cē accipiūt
per prosopopœiam.

hoc genere dicendi concessū est. Vrbes etiā, populiq; vocē accipiunt: in quibus hoc modo mollior fit figura: Etenim se mecū patria, quæ mihi vita mea multò est charior, si cū

Orat. I.
in Cato.

Ita Italia, si omnis respub. sic loqueretur.

M. Tulli quid agis? & quæ sequuntur. Sed magna quædam vis eloquentiæ desideratur. Falsa enim et incredibilia natura necesse est, aut magis moueāt, quia supra vera sunt, aut pro vanis accipiātur quia vera nō

Magna vis
eloquentiæ
desideratur
in hac figu-
ra.

Sunt.

*sunt formas quoq; fingimus saepe, ut famæ
Virgilius: ut voluptatis ac virtutis (quæ ad
modum à Xenophōte traditur) Prodicus,
ut multarum aliarum rerum Ovidius.*

Formæ re-
rū quæ cor-
poris exper-
tes sunt per
protopope-
iam fingun-
tur.

Acn. 4.
ὀπομνημα
τορ β.

A Postrophe est auersus à iudice sermo:
nure autē valet, siue aduersarios inua-
dimus: Quid enim Tubero, tuus ille distri-
ctus in acie pharsalica gladius agebat? Cu-
ius latus ille mucro petebat? Qui sensus
erat armorum tuorum? Quæ tua mens?
oculi? manus? ardor animi? Quid cupie-
bas? Quid optabas? Siue ad inuocationē
aliquam conuertimur, Vos enim iam Al-
bani tumuli atq; Luci: Siue ad inuidiosam
implorationem, O leges Porciæ, legesque
Sempronæ.

ἀποστροφῆ
Græ. auer-
sio Lat.

Cicer. pro
Lig.

Pro Mil.

Hypotyposis, quam illustrem explana-
tionem Cicero appellat, est proposita
quædam forma rerum ita expressa verbis,
ut cerni potius videatur, quam audiri:

ὑποτύπωσις
Græ.
ant. ad Her.
est demon-
stratio.

De orat. 3.

vel

Hypotyposis res penè sub aspectu subiicit.

vel, *Est rerum quasi gerantur, sub aspectu penè subiectio, ut actione in Verrem septima: Ipse inflammatus scelere, ac furore in forū venit, ardebāt oculi: toto ex ore crudelitas emicabat. Nec solum quæ facta sint, aut fiant, sed etiam quæ futura sint, aut futura fuerint dicendo exprimimus. Mire tractat hæc Cicero pro Milone, Quæ facturus fuerit Clodius, si præturam inuasisset. Hæc translatio temporum, erit verecundior, si proponamus talia: Credite vos inuenturi: ut Cicero: Hæc, quæ non vidistis oculis, animis cernere potestis.*

Cice. a. 7. in Ver.

Cicer. pro Mil.

ἀποσιώπησις

APosiopesis, quam Cicero reticentiam nonnulli interruptionem appellant, & ipsa ostendit affectus, vel iræ, ut Virg.

De Orat. 3.

Reticentia ostendit affectus iræ, vel sollicitudinis.

Quos ego: sed motos præstat componere fluctus.

Aen. 1.

vel sollicitudinis, & quasi religionis: An huius ille legis, quam Clodius à se inuentam gloriatur, mentionē facere ausus esset, viuo Milo

Cicer. pro Mil.

Milo

Milone, ne dicam consule? de nostrum enim omnium, non audeo totum dicere.

E *Thopœia est imitatio vitæ, ac morum alienorum, magnū quoddam ornamentum orationis, & aptum ad animos conciliādos vel maximè sæpe autem ad permouendos: Cicero cōtra Rullum: Ineunt tandem magistratus tribuni plebis, concio tandem expectata P. Rulli, quod & princeps erat Agrariæ legis, & truculentius se gerebat, quàm cæteri. Iam designatus alio vultu, alio vccis sono, alio incessu esse meditabatur, vestitu obsoletiore, corpore inculto et horrido, capillatior quàm ante, barbaq; maiore, vt oculis et aspectu denūtiare vim Tribunitiam, & minitari Reip. videretur.*

*ἰσοποιία,
vel
μίμωσις
Græ. aut. ad
Her. est effi-
ctio & uoba-
tio.*

Orat. 2.

E *Mphasis est, cum ex aliquo dicto latēs aliquid eruitur: vel, vt Cicero definit, quæ plus ad intelligendum, quàm dicitur, relinquit, Virgilius:*

*ἑμφασίς
aut. ad Her.
est significa-
tio.*

M De nis

Demissum lapsi per funem.

Aen. li. 2.

Idem de Cyclope:

Iacuitq; per antrum.

Immensum.

Aen. li. 3.

Ubi prodigiosam illam corporis magnitudinem é loci spatium intelligimus.

ἡπομισυ
vel
πρὸς ἄλλο
ἰσῶ.

S *Stentatio est figura, qua diu suspenditur auditorum animi, atq; aliquid deinde inexpectatum subiungitur, ut in Verre Cicero:*

Aen. 7.

Quid deinde? quid censesis? furtum fortasse, aut praedam aliquam? Deinde cum diu suspendisset iudicum animos, subiecit, quod multo esset improbrius. Aliquando etiam cum expectatione alicuius rei gravissimae orator concitauerit, ad aliquid, quod leue sit, aut nullo modo criminiosum, descendit.

παράλει-
ψιε, vel
ἀπίστας
Gra. aut ad
Her. occupa-
tio est

P *Rætermisio, vel præteritio est, cum dicimus nos præterire, aut non scire, aut nolle dicere id, quod tunc maxime dicimus, Cicero in Rullum: Non queror diminutionem vectigalium, non flagitium huius iacturae*
atque

Orat. 2.

atque damni. Prætermitto illa, quæ nemo est, quin grauissimè, et verissimè cõqueri possit, nos caput patrimonij publici, pulcherri-
 mam populi Romani possessionem, subsidiũ
 annonæ, horreum belli, sub signo claustrisq;
 Reip. positum vectigal seruare non potuisse:
 eum deniq; nos agrum P. Rullo concessis-
 se, qui ager ipse per se se & Syllanæ domi-
 nationi, et Gracchorum largitioni restituis-
 set: nō dico hoc solum in Rep. vectigal esse,
 quod amissis alijs remaneat, intermissis nũ-
 quam quiescat, in pace niteat, in bello non
 obsolescat, militẽ sustentet, hostem non per-
 timescat: prætermitto omnẽ hanc orationẽ
 & concioni reseruo. De periculo salutis, ac
 libertate loquor. Et in alia oratione. Omit-
 to iurisdictionem in libera ciuitate cõtra le-
 ges, senatusq; consulta: cædes relinquo, libi-
 dines prætereo.

De prou.
 conf.

De prou. **L**icentia est, cum apud eos, quos aut ve-
 M ij reri

rerum, aut metuere debet orator, tamē aliquid pro iure suo dicit, quod eos minimē offendat.

Cicero pro Ligario: Vide, quā non reformidem: vide, quāta lux liberalitatis, & sapientiae tuae mihi apud te dicenti oboriatur: quantum potero voce contendā, ut hoc populus Romanus exaudiat. Suscepto bello Caesar, gesto etiā magna ex parte, nulla vi coactus, iudicio meo ac volūtate ad ea arma profectus sum, quae erant sumpta cōtra te.

Concessio est, cū aliquid etiam iniquū videtur orator pati atq; concedere, ut quae deinde dicturus est, grauiora videātur.

Cicero in Verrē. Leuia sunt haec in hoc reo crimina: metum virgarum Nauarchus nobilissimae ciuitatis pretio redemit: humanū.

Alius ne condemnaretur pecuniam dedit: vsitatum est. Non vult Pop. Rom. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat, inaudita desiderat: non de Praetore

Siciliae

καρτέ-
σις.

Siciliæ, sed de crudelissimo tyranno fieri iudiciū arbitratur. Interruptio est brevis declinatio à proposito. Nam longior illa digressio, quæ multis pars causæ videtur, inter figuras numeranda non est, Virg.

Vare tuum nomen (superet modo Mantua nobis
Mantua, uæ misera nixium vicina Cremonæ)
Cantantes sublime ferent ad sidera cygni.

Hæc breuior à re digressio plurimis fit modis. Sed hoc exempli gratia sufficiat.

ἀρετὰ.

Ronia & à Quintiliano & à Cicerone inter sententiarum exornationes numeratur. Differt autem ab illa, quæ tropus est, quòd tropus breuior sit & apertior. Ac in figura totius voluntatis fictio est. Cicero pro Ligario, Nouū crimen. C. Cæsar & ante hunc diem inauditum propinquus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse: idque C. Pansa Præstanti vir ingenio, fretus fortasse ea familiaritate, quæ est ei tecum, ausus est confiteri. Itaque;

pro Lig.

M iij quo

quo me verā, nescio. Paratus enim venerā,
cum tu id neq̄ per te scire, neq̄ audire ali-
unde potuisses, ut ignoratione tua ad homi-
nis miseri salutem abuterer.

Distributio, quæ ad sententiæ exor-
nationes pertinet, est, cum aliquid in
partes plures tribuitur, quarum unicuique
ratio deinde sua subiungitur, ut, *Alexā-
dro Macedoni neque in deliberando cō-
siliū, neq̄ in præliando virtus, neq̄ in be-
neficio benignitas deerat. Nam quum alia
qua res dubia accidisset, apparebat sapien-
tissimus: quum autem confligendum esset
cum hostibus, fortissimus: quum vero præ-
mium dignis tribuendum, liberalissimus,*

Rutilius ex
Arist.

Permisio est, cum alicui rei vehementer
confidimus, & ostendimus nos eam
tradere atq̄ concedere alicuius voluntati,
hoc modo: Sed ego iam iudices summum ac
legitimū meæ causæ ius omitto: vobis quod
æquis

Rutilius ex
Hyperide,

Orat. 1.

æquissimum videatur, ut constituatis, per-
mitto. Non enim vereor quin etiam si no-
uum sit vobis instituendum, libèter id quod
postulo, propter utilitatem communis cõsue-
tudinis sequamini. Cicero in Catilinam,
Quid expectas? proficiscere, nimmũ iã diu te
imperatorẽ illa tua Manliana castra desi-
derãt. Et in eadẽ oratione: Egredere cũ im-
portuna sceleratorũ manu: cõfer te ad Mã-
liũ, cõcita perditos ciues, secerne te à bonis,
infer patriã bellũ, exulta impio latrocinio.

Deuotio.

DEprecatio, quam vel obsecrationem,
vel obstentationem alij appellant, est
cum opem alicuius imploramus, Cicero pro
Deiotaro: Quamobrem hoc nos primum
metu C. Cæsar per fidem, & constantiam,
& clementiam tuam libera, ne residere in
te vllam partem iracundiã suspicemur.
Per dexteram te istam oro, quã Regi De-
iotaro hospes hospitiporrexisti: istam, inquã,

M iij dex

dexteram non tam in bellis & in praelijs,
quàm in promissis & fide firmiorem.

EXecratio est, qua malum alicui precamur. Cicero pro Deiotaro: Dij te perdant fugitiue, ita non modo nequam & improbus, sed fatuus & amens es. ἀπειρά.

EPiphonema est rei narratae vel probatae summa acclamatio, Virgilius: ἐπιφώνημα.
Tantæ molis erat Romanam condere gentem. Aen. 1.

EXclamatio est quæ cōfecit significationem doloris, aut indignationis alicuius per hominis aut rei cuiuspiam compellationem: Cic. in Antonium: O miserum me cōsumptis enim lacrymis, infixus tamen perflori hæret dolor. Et in eundem. O ciuem natum Reip. memorẽ sui nominis, imitatoremq̃ maiorũ loquitur autem de D. Bruto. Et paulo post in eadem orat. O admirabilem impudentiam, audaciam, temeritatẽ. Idem contra Rullum: O perturbatam rationem, Phil. 2.

tionem, ô libidinem refrenandam, ô consilia dissoluta atq; perdita. Et in Catilinam, ô tempora, ô mores, Senatus hoc intelligit Consul videt, hic tamen vivit.

Sunt & illa iucunda, & ad cōmendationem cum varietate tum etiam ipsa natura plurimū valent, quæ simplicē quādam & non preparatam ostendunt orationem. Quæ quoniam nullum habent latino sermone nomen, breviter hoc loco explicabuntur. In primis quasi pœnitentia dicti, ut Cicero pro Cælio. Sed quid ego ita gravē personam induxi? introduxerat autem Appium illum cæcum, qui pacem Pyrrhi quondam diremerat, cum muliere suæ familiae parum pudica gravius expostulantē. Et quibus utimur vulgo, Imprudēs incidi. Vel cum quaerimus, quid dicamus, Quid reliquū est? et, Nūquid omisi? Et cū aliqua velut ignoramus: Cicero in Verrē: Sed earum

earum rerum artificem quem? quem nani?
recte admones. Polycletū esse dicebant. Et
cum deponimus apud memoriam auditoris
aliqua, & reposcimus quæ deposuerimus.
Hæc omnia dāt orationi varios velut vul-
tus. Gaudent enim res varietate, & sicut
oculi diuersarum aspectu rerum magis des-
tinentur, ita semper animis præstant ali-
quid, in quod se velut nouum conuertant.

HÆc de tropis & ornāmētis cum ver-
borum tum sententiarum dicta sint, in
quorum numero, nominibus, vi & natura
explicāda vsq̄ adeo dissentiūt authores vel
Græci vel Latini, vt non modo inter se dis-
sentiāt, sed, quod maius est, Cicero qui vt
ornatissimus in dicendo, sic in præcipien-
do fuit diligentissimus, ipse sibi discrepet.
Nam vt Quintilianus animaduertit, mul-
tas figuras in tertio de Oratore libro posuit,
quas in Oratore postea scripto, quoniam de
illis

illis mentionem non fecit, videtur repudiasse. Quasdam posuit inter verborum exornationes, quæ sententiarum sunt lumina. Quaedam ne figuræ quidem sunt. Non tamen est cur quisquam vel illum vel alios authores hac de causa temere reprehēdat. Ea enim quæ de tropis et figuris præcipi possunt, valde minuta sunt et exilia: ideoq; nō multū interest, hoc ne an illo modo sentias. Quā ego causam fuisse puto, cur idē Cicero strictim semper & cursim illas attigerit, et nullis nec definitionibus explicatas, nec exemplis illustratas quasi per transennam ostenderit. Iam numerus illarum nec fuit olim certus, nec verò vnquam esse poterit. Cuius rei duas ego reperio causas. Altera est, quòd novæ figuræ Quintiliano etiam auctore fieri adhuc & excogitari possunt. Altera, quòd tam verborum quàm sententiariū figuræ non in formas quarum certus, sed in partes & quasi mēbra, quorū infinitior est numerus,

numerus, distribuuntur. Quod optime vidit
 Cicero: in Topicis enim cum aliud diuisionem
 aliud partitionem esse docuisset, dixisset
 que non esse vitiosum in partitione, si
 partem aliquam prætermittas, quod idem
 in diuisione vitiosum est. Sic deinde causam
 eius rei addit. Formarum enim certus
 est numerus, quæ cuique generi subiiciantur:
 partium distributio sæpe est infinitior,
 tanquam riuorum à fonte deductio. Itaque in
 oratorijs artibus quæstionis genere proposito,
 quot eius formæ sint, subiungitur absolute:
 at cum de ornamentis verborum sententiarumque
 præcipitur, quæ vocantur
 οὐκ ἔχοντα, non fit idem. Res enim est infinitior
 hæc esse in causa puto vt omnis hæc de
 tropis & figuris disputatio, non solū dubia
 & incerta, sed controuersa etiam plenaque
 dissensionis semper fuerit. In qua ego quod
 simillimum veri visum est, sum secutus.

De

De collocatione. Cap. 31.

Cicer. 3. de
Orat.

Sequitur collocatio, quæ erit optima, si
vincat orationem efficiet, si coherere ut, si
lenem, si æquabiliter fluentem. In ea
necessaria sunt ordo, & iunctura: primum
igitur de ordine. Sed illud prius dicam, studi-
osis dicendi imprimis esse necessaria ea, quæ
deinceps de ordine iuncturaq; tradetur. Val-
de enim conducunt ad formandum stylum,
qui dicendi perfectior est, & magister.

De ordine. Cap. 32.

Quint. li. 9.
cap. 4.

Ordinis observatio est in verbis sin-
gulis & contextis: in singulis cauē-
dū est ne decreseat oratio, & fortiori sub-
iungatur aliquid infirmius, ut sacrilego fur,
aut latroni petulās. Augeri. n. debent sentē-
tiæ & insurgere, ut optime Cicero, Tu, in-
quit, istis faucibus, istis lateribus, ista gla-
diatori totius corporis firmitate: aliud enim
alio maius superuenit: At si cæpisset à toto
corpore, non bene ad latera, faucesq; descē-
deret.

Oratio nō
debet decre-
scere.

Phil. 2.

deret. Est & alius naturalis ordo, ut diē ac noctē, ortum et occasum dicas, potius quā retrosum. Quaedam ordine permutato fiunt supervacua, ut fratres gemini: nam si præcesserint gemini, fratres addere non est necesse. Verbo sensum claudere, si cōpositio patiatur, longē optimū est, Cicero in Verre: Itaq̄ ille M. Cato sapiēs, cellam penariam AG. 4. Reip. nostræ, nutricē plebis Romanæ Siciliam nominavit. At si id asperum erit, decori potius orationis erit consulendū, ut fit apud summos Græcos Latinosque oratores frequentissime: Cicero in actione eadem: Nam cum omnium sociorum, prouinciarum rationem diligenter habere debetis, tum præcipuē Sicilia, Iudices, plurimis, iustissimisq̄ de causis. In oratione non sunt ad pedes verba dimensa ut in carmine, ideoq̄ ex loco transferūtur in locum, quo maximē congruunt, sicut in rudium structura saxorum fieri consuevit.

Verbo sensum claudere optimū est.

In oratione non sunt ad pedes verba dimensa.

De

De iunctura. Cap. 33.

De orat. 3.

Iunctura verò vt concinna, et elegans sit assequemur, si verba extrema cum consequentibus primis ita iungemus, vt neue aspere concurrant, neue vastius diducatur.

Quint. lib. 9. cap. 4.

Asperum concursum efficiunt consonantes illæ, quæ sunt asperiores, vt, S. vltima cum

Quæ consonantes asperum cōcursum efficiant

V. proxima, vt exercitus Xerxis: quarum tristior, etiam si vna collidatur, stridor est:

vt, Ars studiorum, Rex Xerxes. Hiulcā verò vitia orationem vocalium concursus.

Pessimè vitia quæ easdem inter se literas committunt, sonabunt, vt, Viro optimo

Quæ vocales pessimè cōcurrant.

obtemperare. Præcipuus tamen erit hiatus earum, quæ cauo, aut patulo maximè ore

proferuntur, vt, Sensu humanitatis. E plænior litera est, Iangustior: ideoq; obscurius

in his vitium. Minus peccabit, qui longis breues subiiciet: et adhuc, qui præponet

Concursus vocalium nõ est nimis timendus.

longæ breuem non tamen id, vt crimen ingens expauescendum est. In quo nescias

negli-

negligentia ne an sollicitudo sit peior. Necessesse enim est, ut hic metus impetum dicendi retardet, & ab his, quæ potiora sunt, auertat. Quare ut negligentis est oratoris hiulca subinde oratione uti: ita humilis est animi, atq; demissi ubiq; hoc perhorrescere. In quo merito quidam Isocratem, & eius discipulos, atq; præcipue Theopompum reprehendunt, quod eas literas tantopere fugerint. At Plato in populari etiam oratione crebra habet vocalium cõursionem. Cicero certe & Demosthenes modice respexerunt ad hanc partem. Nam hiulca nonnunquam etiam decet, faciuntq; amplicra quædam. Habet enim ille tanquam hiatus & concursus vocalium molle quiddam, quod indicet non ingrati negligentiam, ac re hominis magis, quàm de verbis laborantis. Itaq; ille in oratione pro Marcelio sic ait: Dolebam enim P. C. ac vehementer angebar, cum viderem virum talem, qui in eadem

Isocrates & eius discipuli reprehenduntur, quod tantopere vocalium concursum fugerint.

Hiulca non nunquam decet.

In orat.

In apologia
a Socrate.

Quint. li. 9.
cap. 4.

In orat.

Pro M. Marcelio

eadem causa, in qua ego fuisset, non in eadem esse fortuna, nec mihi persuadere poteram, nec fas esse ducebam, versari me in vestro veteri curriculo, illo æmulo atq; imitatore studiorum, ac laborū meorum, quasi quodam socio à me & comite distracto.

Unde aperte intelligimus crebram & nimiam vocalium concursionem esse quidem vitandam, modicam vero & quæ in loco fit, non esse reprehendendam. Videndum

Syllabæ verbi prioris ultimæ non sint primæ sequentis.

Quint. l. 9.
cap. 4.

etiam est, ne syllabæ verbi prioris ultimæ, sint primæ sequentis, quod Ciceroni in epistolis excidit: Res mihi inuisæ, visæ sunt Brute. Et in carmine: O fortunatam natam me consule Romam. Etiam monosyllaba, si multa sint, male continuabuntur. Breuium præterea verborum ac nominum vitanda cōtinuatio est, ne compositio minuta sit atque concisa: Et ex diue so, longorum, afferunt enim tarditatē. Illa quoque vitia sunt, sic adentia similiter & similiter de-

Monosyllaba multa nō sunt continuanda. Verborum breuium & longorum vitanda est cōtinuatio.

N sinens

Nec verba
verbis, nec
nomina no-
minibus con-
iungi de-
bet.

sinentia, & eodem modo declinata multa
coniungantur. Nec verba quidem verbis,
aut nomina nominibus, similiaq; his conti-
nuari debent. Cum virtutes etiam ipsæ tæ-
dium pariant, nisi gratia varietatis adiutæ.
Illud postremo addamus hanc orationis quasi
structuram, quæ ordine, iuncturaq; constat,
maximam quidem desiderare diligentiam, ea
lege tamen ne fiat operosè. Nam esset cum
infinitus, tum puerilis labor. Stylus enim
exercitatus efficit facilem hanc viam com-
ponendi. Nam ut in legendo oculus, sic a-
nimus indicendo prospiciet, quid sequatur:
ne in conditis verbis, & male coagmenta-
tis offendantur aures, quarum est iudicium
superbissimum.

Cic. in erat.

Aurium indi-
cium est li-
perbissimum.

De modo & forma verborum.

Cap. 34.

Non est ex multis res una, quæ ma-
gis oratorem ab imperito dicēdi igna-

Arist. lib. 3.
rhetor. c. 8.
De orat. 3.
in part.
Quint. lib.
9. cap. 4.

100
B

roq; d' distinguat, quam quod ille rudis incō-
dite fundit, quantum potest, & id, quod di-
cit, spiritu non arte determinat. Orator au-
tem sic illigat sententiā verbis, vt nihil ina-
ne, nihil incōditum, nihil curtū, nihil clau-
dicans, nihil in oratione sit redundans. Hoc
oratorio fit numero, qui aptam & concin-
nam, & suauem efficit orationem. Bre-
uiter igitur origo, deinde causa, post natu-
ra, tum ad extremum vsus ipse explicetur
orationis aptæ, ac numerosæ.

Oratorij
numeri vti-
litates.

De origine orationis numerosæ.

Cap. 35.

Aris. 3. rhet.
cap. 8.
In orat.
Quint. li. 9.
cap. 4.

PRinceps inueniendi aptam verborum,
& numerosam conclusionem fuit
Thrasymachus: cuius omnia nimis e-
tiam erant scripta numerosè. Isocrates au-
tem ita scienter moderateque rem totam tē-
perauit, vt multi existimarint illum huius
concinnitatis authorem & principem exti-
tisse. Vbi verò hæc formā dæ orationis ratio

Thrasyma-
chus nume-
rosæ orati-
onis inuen-
tor fuit, quē
ponit Quint.
inter sciip-
ores artis
rhet. li. 9. c. 1

Nij cognita

Arist. verſu
in oratione
vetat eſſe,
numerū iu-
bet.

cognita, & inuenta eſt, ſic omnibus placuit
oratoribus vt Aristoteles quo nemo nec do-
ctior, nec acutior, nec in rebus vel inuenien-
dis, vel iudicādis acrior vnquā fuit, verſum
in oratione vetet eſſe, numerū iubeat. Eius
auditor Theodectes in primis, vt Aristote-
les ſæpe ſignificat, politus ſcriptor, atq; arti-
fex hoc idem & ſentit & præcipit. Theo-
phraſtus verò iſdem de rebus etiam accu-
ratius. Romani Ciceronis ferè tempore
agnouerunt, cum iam anni prope quadrin-
genti eſſent apud Græcos, cum hoc proba-
retur. Uſq; adeo autem hanc orationis con-
formandæ rationem ipſe Cicero probauit,
vt non ſolum eius hoc modo faciendæ et ora-
nandæ ſummus ipſe artifex fuerit ſed di-
ligentiſſimè etiam de tota ea re præceperit.

Ciceronis
tempore ag-
nouerūt Ro-
mani cra-
ticis nu-
merum, an-
nis quadrin-
gentis poſt
Græcos.

Cur numeroſa oratio inuenta ſit.

Cap. 36.

Quoniā igitur habemus aptæ oratio-
nis eos principes authoresq; quos
diximus,

In Orat.

diximus, & origo inuenta est, causa quæ ratur, quæ facilis, & aperta est. Aures enī, vel animus potius aurium nuncio naturalē quandam in se continet vocum omnium mentionem. Itaque, & longiora et breuiora iudicat, & perfecta ac moderata semper expectat, mutila sentit quædam & quasi decurtata, quibus tāquam debito fraudetur, offenditur, productiora alia et quasi immoderatius excurrentia: quæ magis etiam aspernantur aures. Cum igitur fortuito sæpe, vt fit, aliquid conclusè aptèq; initio diceretur, animos hominum auresq; pellebat, vt intelligi posset id, quod casus effudisset cecidisse iucunde: tūc notatū genus est. **N**otatio aut et animaduersio peperit artē. Itaq; vt poëtica et versus inuētus est terminatiōe aurium, obseruatione prudētium: sic in oratione animaduersū est multo illud quidē serius sed eadem natura admonēte, esse quosdam certos cursus cōclusionesq; verborum. Itaq;

Animus naturalē quādam continet in se vocum omnium mentionem.

Nonatio & animaduersio peperit artē numerosæ orationis.

N iij cum

cum ea, quæ apte, conclusæq; diceretur, magis
 novere auditores teneret, ob eam causam apte
 numerosæq; dicendi præcepta quoq; sunt in-
 uenta. De quorum natura ut disserere pos-
 sumus necesse est, ut de incisive membris &
 periodo prius dicamus.

Incisa Græc.

μέμματα

membra

καὶ λέγονται

vocant.

Quid sit in-

cisum.

De incisive membris, & periodis.

Cap. 37.

Incisum est sensus non expleto numero
 conclusus: plerisq; pars membri. Tale est
 quo Cicero utitur, Domus tibi deerat? at
 habebas: Pecunia superabat? at egebas:
 ubi incisa sunt quatuor. Fiunt & singulis
 verbis incisa, ut, Diximus, testes dare vo-
 lumus. Incisum est, diximus: Membrum
 autem est sensus numeris conclusus, sed à toto
 corpore abruptus, et per se nihil efficiens, ut,
 O callidos homines: Orem excogitatam: o
 ingenia metuenda: quem quæso nostrum
 fefellit, id vos ita esse facturos. O calli-
 dos homines: perfectum est, at remotum

Arist. 3 rhe.

cap. 9. Cice.

de Orat.

Quint. li. 9,

cap. 4.

Quid mem-

brum sit.

In cornel. 2.

quæ non ex-

tat.

à cæ-

à ceteris vim non habet, ut per se manus,
 & pes, & caput: et o rem excogitatã: o in-
 genia metuẽda. Quãdo ergo incipit corpus
 esse? cum venit extrema conclusio: Quem
 quæso nostrũ fefellit, id vos ita esse factu-
 ros? Periodum Cicero tum ambitum, tũ
 circuitum, tum cõprehensionem, aut conti-
 nuationem, aut circumscriptionẽ dicit. Cũ
 temperetur autem membris omnis paulo
 longior circuitus, tamen aliud est cæsim et
 membratim, aliud circũscriptẽ dicere. Cir-
 cumscriptio enim est, cum ab initio ad fia-
 nem vsq; quasi in orbem inclusa fertur ora-
 tio, donec consistat in singulis perfectis ab-
 solutisq; sententijs, Cicero pro leg. Man.
 Quanquam mihi semper frequens conspe-
 ctus vester multò iucundissimus, hic autem
 locus ad agendũ amplissimus, ad dicendũ
 ornatissimus est visus, Quirites, tamen hoc
 aditu laudis, qui optimo cuiq; semper ma-
 xime patuit, nõ meame voluntas, sed vitæ

N iij meæ

In Orat.

Periodum
 multis no-
 minibus ap-
 pellat Cic.

Arist. rhet.
 cap. 4.
 Cic. in orat.

Cicer. pro
 Man.

meæ rationes ab ineunte ætate susceptæ prohibuerunt. Membratim verò dicimus, cum in singulis membris liberior insistit oratio.

Cicero pro Milone: Itaq; quando illius postea sica illa, quam à Catilina acceperat, conquieuit? Hæc intentata nobis est: huic

ego vos obijci pro me non sum passus: hæc insidiata Pompeio est: Hæc istam Appianam viam monumentum sui nominis nec Papirij cruentavit.

Incisim verò dicimus, cum in singulis incisim insistit oratio, Cicero in Catilinam. Tenentur literæ, signa, manus, deniq; vnius cuiusq; confessio. Quomodo autem cū in incisim et membris, tū in circuitu numerus sit adhibendus paulò post dicetur.

Sed quia nullus extrà poëticos numerus esse potest, pedes, quibus & poëma fit, & oratio numerosa temperatur, ponamus, mox enim intelligetur inter versum, & orationem numerosam permagnum esse discrimen.

Quid sit
membratim
dicere.

Quid sit in
cicisim dicere

Cic. pro.
Mil.

Cic. in Cat.
4. Orat.

Eisdem pedibus poema & oratio numerosa temperatur.

De

De pedibus. Cap. 38.

Quint. li. 9.
cap. 4.

PEDES, qui duas habent syllabas numero sunt quatuor, Spondeus, Pyrrhichius, Choreus, & Iambus. Spondeus est è longis duabus, ut, dicunt, mōrēs: illi contrarius est Pyrrichius, ut, nōuūs, tūlit. Choreus est è longa & breui, ut, scribit, sēpēr. Huic Iambus est contrarius, ut, lēgūnt, rēōs. Triū verò syllabarū pedes sunt octo, Molossus ex tribus longis, ut, dicēdi, cōseruānt, Trochæus, quem Tribrachym alij appellant, è tribus breuibus, ut, faciūūs. Dactylus ex longa & duabus breuibus, ut, littōrā. Anapæstus ex duabus breuibus et longa, ut, piētās pērāgūnt. Bacchius ex breui & duabus longis, ut, amōrēs. Antibacchius ex duabus longis & breui, ut, aūdīsse. Creticus, quem alij Amphimacrum vocant, ex longa, breui, et longa, ut, pōssidēt. Amphibrachys ex breui, longa, & breui: ut, pētēbāt. Cicero ex alijs pedibus tres tantum ponit, nec

Duum
syllabarum
pedes sunt
quatuor.Trium syl.
labarum
pedes sunt
octo.

In Orat.

nit, nec

nit, nec tamen ipse dissimulat, quibusdam
 numeros videri, non pedes: nec immerito
 (quicquid enim supra tres syllabas habet,
 id ex pluribus est pedibus) Pæonas duos,
 & Dochimum, quibus & nos erimus cō-
 tenti. Est igitur Pæon primus ex longa &
 tribus breuibus, ut *āssicitē*. Pæon ultimus
 ex tribus breuibus & longa, ut, *fācilitās*.
 Dochimus vero ex Bacchio constat, &
 Iambo, ut, *perhorrescerent*.

Quicquid
 supra tres
 syllabas ha-
 bet, id ex
 pluribus est
 pedibus.

De numero oratorio. Cap. 39.

Quid intersit inter oratoriū numerum
 atq; poëticū, itemq; inter orationē
 & poëma diligenter nūc attendendum est.

Arist. 3. rhe.
 cap. 8. Cic.
 in orat.
 Quint. li. 9.
 cap. 4.

Numerus
 oratorius
 Græ. est.
 ῥυθμὸς,

Rhythmi
 cōstā. spa-
 tio tempo-
 rum, pedes
 etiā ordine

Numerum oratoriū Græci Rhythmum,
 poëticum Metrū vocāt. Quod etiā si cōstat
 utrunq; pedibus, habet tamen non simplicē
 differentiā. Nam Rhythmi spatium tēporū
 constat, pedes etiā ordine. In Rhythmo. n.
 nihil refert Dactylus ne sit an Anapæstus,
 cum eodē temporū spatium uterq; constet, in
 versu

versu pro Dactylo poni non potest Anapaestus. Est & illud discrimen, quod metri semper idem est cursus, ut in Heroico carmine, Dactyli, & spondei. In oratione alius atq; alius numerus est adhibendus, ita ut nullus sit, qui non aliquo loco adhiberi possit. Ex his facile est intelligere, quam multum inter orationem numerosam, & poëma inter sit. Versus certis legibus astrictus est, ut nihil fiat extra praescriptum: at in oratione nihil est certum, nisi ut apte verbis comprehendatur sententia. Itaque omnis, nec claudicans, nec quasi fluctuans, & aequaliter, constanterq; ingrediens numerosa habetur oratio. Atque id in dicendo numerosum putatur: non quod constat totum esse numeris, sed quod ad numeros proximè accedit. Quò etià difficilias est oratione uti, quàm versibus, quòd in illis certa quaedam, et definita lex est, quàm sequi sit necesse: in dicendo autem nihil est propositum, nisi aut ne immoderata, aut angusta,

Nullus est numerus qui non aliquo loco in oratione adhibeatur.

Multum interest inter poëma & orationem numerosam.

Difficilias est oratione numerosa uti quàm versibus.

In Orat.

101110

aut

Versus in
oratione si
efficitur v-
tium est.

aut dissoluta, aut fluēs sit oratio. In quo illud
est vel maximū, quod versus in oratione si
efficitur coniūctione verborum, vitium est,
& quidem grave, ac longa animi provisio-
ne fugiendum, & tamen eam coniunctionē
sicuti versus numerosē cadere, & quadra-
re, & perficere volumus. Quod quomodo
faciendum sit, deinceps explicemus.

In qua parte ambitus debeat inesse
numerus. Cap. 40.

Est igitur intelligendum in toto verborū
ambitu numeros tenēdos esse: Falluntur
enim qui censent cadere tantū numerosē o-
portere, terminariq; sententiā. Et si enim id
maximè decet, quoniā aures semper extre-
mum expectāt, in eoq; acquiescunt: ad hunc
exitū tamen à principio ferri debet verbo-
rum illa comprehensio, & tota à capite ita
fluere, vt ad extremum veniēs ipsi cōsistat.
Cum autē oēs in oratione sint quasi permis-
sti, et cōfusi pedes, nec enim effugere posset

orator

Tota peri-
odus vni-
versa esse de-
bet.

Arist. 3. rhe.
cap. 9. Cic.
in orat.
Quint. li. 9.
cap. 4.

orator animadversionem, si semper eisdem
 uteretur: qui numeri & ad principium, &
 ad medium, & ad extremum periodi sint
 magis accommodati, explicandum est.

De initio periodi. Cap. 41.

Arist. 3. rhe.
 cap. 8. Cic.
 in orat.
 Quint. li. 9.
 cap. 4.

Clausulas diligētius, quā cætera omnia,
 seruandas esse inter omnes conuenit,
 quod in his maximè perfectio, atq; ab-
 solutio iudicatur. Proximam autem clau-
 sulis diligentiam initia postulant. Nam

Clausula
 max me co-
 guntatem
 desiderant.

Proximam
 clausulis di-
 ligentiam i-
 nitia postu-
 lant.

& ad hæc intētus est auditor. Optime hæc
 nascūtur à proceris numeris, ac liberis, ma-
 ximè Dactylo, quem Heroum vocat Ari-
 stoteles, et pæone priore quem idem author
 vt optimum probat. Cicero mollissimum
 quidem numerum, eundemque amplissimū
 esse fatetur, sed Creticum antepōnit. Ana-
 pæstus etiam qui Dactylo est spatium par, or-
 dine contrarius, rectè orationem incipit,

Rhet. 3. c. 8.
 Cic. in or.

p leg. Ma.

Cicero pro lege Manilia: Quanquā mi-
 hi semper frequēs cōspectus vester: Exorsus
 est à

est à spondeo, Anapæsto & Cretico: Et in eadem oratione. Testis est Italia: à Cretico, & Ita tantum bellū: ab Anapæsto & spondeo, et, Qui Siciliam adiit: à Pæone priorē. Initia verū suum initijs orationis non conveniunt, & si Titus Livius hexametri exordio cœpit: Facturus ne operæ precium sim. Dochimus quovis loco aptus est, dum semel ponatur: iteratus aut continuatus numerū apertum & nimis insignem facit, Cicero de lege Agraria: Est illud amplissimū quod paulò ante commemoravi, Quirites. Ubi à spondeo & Dochimo ducitur initium.

De fine periodi. Cap. 42.

Qui pedes in extremo circuitu sint servandi.

In extremo autē circuitu duo aut tres sunt ferè servandi & notandi pedes: quos aut Choreos, aut spondeos, aut alternos esse oportebit. Asia geminatum Choreum, qui dichoreus vocatur, maxime secuta est. Cadit autem ille præclare: sed in orationis numero nihil est tam vitiosum quam

Nihil tam vitiosum est in orationis numero quam si semper est d:m.

Art. 4. sic.
cap. 8. Cic.
in ora.
Quint. li. 9.
cap. 4.

de leg. Agr.

Rhet. c. 8.
Cic. in ora.

Cic. in ora.
Quint. li. 9.
cap. 4.

de leg. Agr.

quàm si semper est idem. Spōdeus est in clau-
 fulis firmus & stabilis, quo plurimum est
 vsus Demosthenes. Pœona alterū orationi
 cadenti aptissimum putat Aristoteles, quē
 Cicero non rejicit, sed aptiorem eo loco iu-
 dicat Creticum. Qui siue geminetur, siue
 spondeum præcedat, multum decoris habet
 in clausulis, Cicero pro Mar. Pristino mo-
 re dicēdi. Creticus est geminatus, et spōdeus,
 & cōseruatam ac restitutam putat spōdeus
 & duo Cretici. Et Nec ulla unquam ætas
 de tuis laudibus cōticescet. Duo Cretici et
 dichoreus. Nihil habet nec fortuna tua
 maius, quàm ut possis: nec natura tua me-
 lius, quàm ut velis cōseruare quā plurimos.
 Duo itē Cretici. Optimè etiam est sibi iun-
 ctus Anapestus. Nam ubi libido domina-
 tur, innocētiae leuè præsidium est, Nā Syna-
 læphe facit, ut ultime syllabæ pro una so-
 nent. Est et Dochimus stabilis in clausulis,
 et seuerus, Cicero in Antonium, Teuixor

Arist. pœo-
 na vltimum
 Cic. creticū
 aptissimum
 iudicat in
 clausulis.

Optimè sibi
 iungitur cre-
 ticus in clau-
 sulis.

Optimè sibi
 iungitur cre-
 ticus in clau-
 sulis.

Dochimus
 in clausulis
 stabilis est,
 & seuerus.

Anto

a. lidg

JIM OF

pro Lig.

pro Lig.

a. lidg

Crassus.

Anto

Antoni quorum facta imitere, eorum exis- Phil. 2.
 tus non perhorrescere. Sed tuas Cn. Pom- Pro Mil.
 pei, (te enim iam appello ea voce, ut me au-
 dire possis) tuas inquam suspitiones perhor-
 rescimus. Quia post e na syllaba brevis an-
 longa sit, ne in versu quidem refert. Multae
 sunt aliae clausulae, quae numerosè & incū-
 de cadūt, quas diligentissimè ostendit Quin- Lib. 9. ca. 4.
 tilianus. Etiam intelligendum est clausulas
 versuum non convenire clausulis orationis,
 quod Bruto excidit: Quamquam sciūt pla-
 cuisse Catoni, & vitandum esse plurimum
 syllabarū verbis utamur saepe in fine, quod lib. 10.
 etiā in carminibus est permolle. Non de-
 sunt enim qui Ciceronem vituperent in his: Phil. 3.
 Familiaris coeperat esse balneatori. Et pro causa
 Caelio, Non minus dura Archipirata.
 Nec illud quidem praeterendum est clau-
 sulas maximè apparere, & intelligi, quòd
 aures continuam vocem secuta, ducta q̄ ve-
 lut pronò decurrentis orationis flumine, tū
 magis

Clausulae
 versuum non
 conveniunt
 clausulis o-
 rationis.

magis iudicēt, cū ille impetus stetit et intus
 endi tēpus dedit. Variandæ sunt igitur, ne
 aut animorū iudicio repudientur, aut aurium
 satietate. Hoc vicissitudines numerorū effi-
 cient, qui præstabūt, vt neq; ij satientur, qui
 audient, fastidio similitudinis, nec orator, id
 quod faciet, opera dedita facere videatur.

Cur clausu-
 læ sint vari-
 andæ.

De media periodo. Cap. 43.

In orat.
 Quint lib.
 9. cap. 4.

Cum verborum comprehensio à princi-
 pio ferri debeat, et tota à capite ita flus-
 ere, vt ad extremum veniens ipsa consistat,
 dicendum est nunc, qui maximè cadant in
 orationem aptam numeri: Et Aristote-
 les quidem spondeum numerum grandio-
 rem iudicat, quàm desideret soluta oratio,
 Iambum autem nimis è vulgari esse ser-
 mone. Ita neque humilem & abiectam
 orationem, nec nimis altam & exaggera-
 tam probat, plenā tamen eam vult esse gra-
 uitatis, vt eos, qui audient, ad maiorē admi-
 rationē possit traducere. Trochæum autem,

Quos nu-
 meros ab o-
 ratione fe-
 greget, quos
 maximè p-
 bet Arist.

Lib. 3. rhet.
 cap. 8.

O quem

Cicero sentit
omnes in o
ratione esse
permistos
numeros.

quem alij Tribrachym appellat, ab oratione
segregat, quia contractio & breuitas digni-
tatem non habent. Ita Pœona probat, quæ
orationi vel orienti, vel mediæ, vel cadenti
aptissimum iudicat. Cicero autem sentit
omnes in oratione esse permistos et quasi cõ-
fusus pedes. Nec enim effugere posset ani-
maduersionem orator, si semper iisdem ute-
retur. Cum igitur (vt supra etiam dictum
est) permista et temperata numeris, nec dis-
soluta, nec tota numerosa oratio esse debeat,
Pœone maximè, quoniam optimus autor
ita censet, sed etiam reliquis numeris, quos
ille præterit, tẽperanda est. In his quæ de-
missio atq; humili sermone dicẽtur Iambus
erit frequẽtissimus, Pœon in amplioribus,
in utroq; Dactylus. Ita varia & perpetua
oratione hi sunt inter se miscendi & tẽpe-
randi: sic minimè animaduertetur delecta-
tionis aucupiũ, et quadrada orationis indu-
stria. Nec verò nimius is cursus numerorũ
esse

In humili
oratione iam
bus in am-
pliori Pœo,
in utraque
dactylus est
frequẽtis-
simus.

esse debet, id enim in dicendo numerosum
putatur, non quod totum constat è numeris,
sed quod ad numeros proximè accedit.

Nullus enim pes est, qui non aliquādo ve-
niat in orationem. Miscēdi ergo sunt, cur-
randumq̄, ut sint plures, qui placeāt, et cir-
confusi bonis deteriores lateāt. Dochimus
quouis loco est aptus, dūmodo non iteretur.

Dochimus
quouis lo-
co aptus, dū
modo non
iteretur.

Pro Mar.

Plurimum etiam venustatis habet Creti-
cus, Cicero pro Mar. Nullius est tantum
flumen ingenij, nulla dicendi, aut scribendi
tanta vis, tantaq̄ copia, quæ non dicam ex-
ornare, sed enarrare C. Caesar res tuas gestas
possit: tamen hoc affirmo, & hoc pace dicā
tua, nullam in his laudem esse ampliorem,
quàm eam, quam hodierno die cōsecutus es:
in hac periodo sunt quidē alij pedes, sed qui
eam iucundissimam efficiunt, sunt Cretici,
Dochimus, Pæon, Dactyli & spondei.

De his quæ suapte natura numerosa sunt.

Cap. 44.

O ij Ali-

Cum paria
paribus re-
feruntur aut
casus inxi-
tu sunt simi-
les, oratio
sua sponte
numerosa ef-
ficatur.

Aliquando suapte natura numerosa
sunt, quæ dicuntur, etiam si nihil factum
est de industria. Cum enim sunt casus in ex-
xitu similes, aut paribus paria referuntur,
quasi sua sponte concinnitatem habet oratio,
ut in illo Ciceronis pro Milone, Est enim.
Iudices hæc non scripta, sed nata lex, quam
non didicimus, accepimus, legimus, verum ex
natura ipsa arripuimus, expressimus, hau-
simus: ad quam non docti, sed facti, non insti-
tuti sed imbuti sumus. Hæc enim talia sunt,
ut quia referuntur ad ea, ad quæ debet refer-
ri, intelligamus non quæsitum esse numerum,
sed secutum. Quod fit item referendis contra-
rijs. In hoc genere Cicero frequens est, ut illa
sunt in quarto accusationis: Conferre hæc pa-
cem cum illo bello: huius Prætoris aduentum
cum illius Imperatoris victoria: huius cohor-
tem impuram, cum illius exercitu in victo: hu-
ius libidines cum illius continentia: ab illo, qui
cepit conditas, ab hoc qui constitutas accepit,
captas

Arist. 3. rhe.
c. 9. in orat
Quint. li. 9.
cap. 4.

Pro Mil.

Cum contra-
ria referun-
tur nume-
rus sponte
sequitur.

Act. 4. in
Ver.

captas dicetis Syracusas. quæ sunt venustissima. Sæper enim hæc, quæ à Grecis antitheta nominari supra diximus, cū de figuris ageremus, numerū oratoriū necessitate ipsa efficiunt, & eum sine industria.

Quæ vitia sint vitanda in oratione numerosa. Cap. 45.

Quint. lib.
9. cap. 4.

HÆc tamen vitia in tota hac re diligentissime sunt vitanda, in primis ne aperte verba traiciantur, quo melius aut cadat, aut voluatur oratio: deinde ne inania quædam verba, quasi complementa numerorū inculcentur: tertio ne minutis concidatur, infringaturque sententia. Sed verba iam probata et electa concinnè coagmententur. Nā vel dura inter se cōmixta potiora sunt inutilibus. Multa sunt autē, quæ ijs vitijs declinatis, numerosè cōponendi laborē minuāt. Sunt. n. multæ figuræ, quibus et casus et numeri possint variari. Sunt multa etiā, quæ idem valent atq; significant, ex quibus

Quæ vitia vitanda sint in hac re.

Multa minuant laborem componendi numerosè.

O iij exer

M. S. B.

exercitati facile illud eligunt, quod institutæ
verborum comprehensioni maxime quadrat.

De magnitudine ambitus. Cap. 46.

periodus ha-
bet membra
minimum
duo sæpè
tria.

Habet autem periodus membra minimum
duo, sæpè etiam et tria: Cicero pro lege

Cic. in ora.
Quint. li. 9.
cap. 4.

Man. Nam cum antea per ætatem non-
dum huius auctoritatem loci contingere
auderem, statueremque nihil huc, nisi perfe-
ctum ingenio, elaboratum industria afferri
oportere: omne meum tempus amicorum
temporibus transmittendum putavi. Cicero
eum ambitum mediocritatem habere ait,

Ambitus
mediocris
quatuor te-
te membris
constat.

qui quatuor ferè membris constat: Nam
& aures implet, & nec breuior est, quàm
satis sit, nec longior. Vult autem, ut è qua-
tuor, quasi hexametrorum versuum instar
quod sit, constet ferè plena comprehensio.

Eius generis est illud pro Milone, Ego cum
tribunus plebis Republica oppressa me sen-
natui dedissem, quem extinctum acceperam:
equitibus Romanis, quorum vires erant de-
biles:

Pro Milo

biles: bonis viris, qui omnem auctoritatem
Clodianis armis abiecerant: mihi unquam
bonorum praesidium de futurum putarem?
Debet autem periodus sensum concludere:
sit etiam aperta, ut intelligi possit, & non
immodica, ut memoria contineri possit.

Quint. li. 9.
cap. 4.

Quid praestare debeat
periodus.

De numero, qui est in membris, & cuius-
modi ea esse debeant. Cap. 47.

Cic. in ora.
Quint. li. 9.
cap. 4.

Quid sit membrum, quid incisum, quid
ambitus antea dictum est. Illud
etiam est explicatum, aliud esse circumscripte,
aliud membratim dicere. Illic enim circumscribitur
verborum comprehensio, donec in clausula
semel consistat: hic in singulis membris
oratio insistit. Quod in pronuntiando magno-
perè reficit spiritum, unde fit, ut oratio, quam
membris carpimus, longior multo esse possit,
quam ea, quae constat circuitu. Ita ut ali-
quando ad quindecim, aliquando ad vigin-
ti membra excurret, cuiusmodi est locus
ille elegantissimus in oratione Ciceronis

Oratio quae
membris com-
pletur, valde
reficit spiri-
tum.

Oratio quae
membris car-
pitur longius
sine aliquo
do excurret

O iij pro

pro Milone, Occidi, occidi non spurium Mes-
lium, qui annona leuanda, iacturisq; rei fami-
liaris, quia nimis amplecti plebem videbatur,
in suspicionem incidit regni appetendi: non
T. Gracchum, & quae sequuntur. Nihil
autem tam debet esse numerosum, quam
hoc, quod minimè apparet. Sed non tam as-
pertè & palam in incisionibus & membris
numerus est adhibendus, quam apertè &
palam in ambitu adhibetur.

In quo scribendi genere circumscripse, in quo
sit membratim dicendum. Cap 48.

In epidi-
ctico genere
omnia sūt
circumsc-
ripte dicendi.

In historia, laudationibus, totoq; eo ge-
nere, quod Graeci epidiecticon nominant,
quod quasi ad inspiciendum delectationis
causa comparatum sit, omnia Isocrateo, Theopompeoq; more illa circumscriptione & am-
bitu dicenda sunt, ut tanquam in orbe in-
clusa currat oratio. Itaq; posteaquam est co-
gnita haec vel circumscriptio, vel comprehensio,
nemo qui aliquo esset in numero, scripsit
oratio

Aris. 3. rhet.
cap. 12.
Cic. in orat.
Quint. li. 9.
cap. 4.

orationem eius generis, quod esset ad delectationem comparatum, remotumque à iudicij forensique certamine, quin redigeret omnes in quadrum numerumque sententias. Genus autem hoc orationis nec totum assumendum est ad contentiones, & causas veras, nec omnino repudiandum. Si enim semper utare, cum satietatem affert, tunc quale sit ab imperitis etiam cognoscitur. Detrahit præterea actionis dolorem, aufert humanum sensum actoris, tollit fuditus veritatem & fidem. Sed quoniam adhibenda non nunquam est, primum videndum erit quo loco, deinde quandiu retinenda sit, tunc quot modis commutanda. Adhibenda est igitur numerosa oratio si aut laudandum est aliquid ornatius, ut Cic. in accusationis secundo de Sicilia laude dixit: aut exponenda narratio, quæ plus dignitatis desiderat, quàm doloris, ut in quarto accusationis. idem Cicero de Syracusarum situ dixit. Est etiam apta præmiis

In veris causis, nec assumenda est omnino numerosa oratio, nec omnino repudianda.

A&. 1. in
ver.

A&. 4. in
ver.

maiorum

In amplifi-
canda re nu-
merose fun-
ditur ora-
tio.

Peroratio-
nes hoc ge-
nere orati-
onis cōstāt.

maiorum causarū ubi solitudine, misera-
tione, cōmendatione res eget. Sæpe etiam in
amplificanda re concessu omnium funditur
numerosè & volubiliter oratio. Id autem
tūm valet, cū is, qui audit ab oratore iam
obsessus est, ac tenetur. Non enim id agit,
vt insidiantē obseruet, sed iā fauet, proces-
sumq; vult, dicendiq; vim admirans non in-
quirit, quod reprehēdat. Hæc autem forma
perorationes quidem includit, sed in reliquis
orationis partibus retinenda non diu est.
Nam cū locis supradictis ea fuerimus vsi,
tota dictio est ad incisa & mēbra transfe-
rēda. Incisim autem & mēbratim tractata
oratio, in veris causis plurimū valet, maxi-
meq; his locis, cum aut arguas, aut refellas.

Qua ratione paretur hæc facultas aptè,
ac numerosè dicendi. Cap. 49.

HÆc autem facultas apte atq; nume-
rose dicendi, non est tāti laboris quāti
videtur. Nec ideo hæc tractātur à summis
viris,

iii. 38
Cic in orat
Quint. li. 9.
cap. 49.
iii. 38A
38V

viris, ut oratio, quæ ferri debet ac fluere,
 dimetiendis pedibus, ac perpēdendis sylla-
 bis consenescat. Satis enim in hoc oratorem
 formabit multa scribendi exercitatio, ut ex
 tempore etiam apte numeroseq; dicat. Ante
 enim circumscribitur mente sententia, con-
 festimq; verba concurrunt, quæ mens eadē,
 qua nihil est celerius, statim dimittit, ut suo
 quodq; loco respondeat. Quod si Antipater
 ille Sidonius solitus est versus Hexame-
 tros aliosq; varijs modis ac numeris funde-
 re ex tempore, tantumq; hominis ingeniosi
 ac memoris valuit exercitatio, ut cum se-
 mente ac voluntate coniecisset in versum,
 verba sequerentur, quāto id facilius in ora-
 tione, exercitatione & consuetudine adhi-
 bita cōsequemur? Nihil est enim tam te-
 nerum, neq; tam flexibile, neq; quod tā fa-
 cile sequatur, quocūq; ducas, quā oratio.
 Ex hac versus, ex eadem dispares numeri
 conficiūtur. ex hac hæc etiam soluta varijs
 modis,

Non est tan-
 ti laboris,
 quā vide-
 tur hæc la-
 culis na-
 merosē di-
 cendi.

Ant' pater
 S. donus so-
 litus est ver-
 sus ex tem-
 pore fundere

Nihil est tā
 tenerum &
 flexibile
 quā ora-
 tio.

modis, multorumq̄ generum oratio. Et ut
 molliſſimam ceram ad noſtrum arbitrium
 formamus, ſic orationis genus ad omnē ra-
 tionem, & ad aurium voluptatem, & ani-
 morum motum facile mutatur, et vertitur.
 Neminem itaq̄ Pæon aut Creticus ille,
 aut Dichoreus conturbet, ipſi occurrēt ora-
 tioni, ipſi, inquam, ſe offerent, & responde-
 bunt non vocati, cōſuetudo modò adſit ſcri-
 bendi hoc modo atq̄ dicēdi: Ut enim muſici
 accuratè primo & cogitatè ſuæ artis præſ-
 cripta et formulas obſeruāt, at ubi uſus ac-
 ceſſit, ſine cogitatione etiā & cura eadē illa
 incredibili celeritate efficiunt: ſic ubi orator
 hoc modo ſcribere initio cōſueuerit, ſine ul-
 lo labore poſtea ſimiliter ſcribet ac dicet.

Quanti momenti ſit aptè dicere.

Cap. 50.

Quantum autem ſit aptè dicere, ex-
 periri licet, ſi aut compoſiti orato-
 ris bene ſtructam collocationem diſſoluas,
 permus

Cice. in or.
 Quint. li. 9.
 cap. 42

permutatione verborum: corrumpatur enim
 tota res: ut hæc Ciceronis in Corneliã:
 Neq̃ me diuitiæ mouent, quibus omnes
 Africanos & Lælios, multi venalitij mer-
 catoresq̃ superarunt: immuta paululum, vt
 sit, Multi superarunt mercatores, venali-
 tijq̃: perierit tota res. Et quæ sequuntur:
 Neq̃ vestis, aut cælatum aurum & argen-
 tũ, quo nostros veteres Marcellos, Maxi-
 mosq̃ multi Eunuchi è Syria, Ægyptoque
 vicerũt. Verba permuta sic, vt sit, vicerunt
 Eunuchi è Syria, Ægyptoq̃. Adde tertium,
 Neq̃; vero ornãmẽta ista villarũ, quibus
 L. Paulum, et L. Mũmium, qui rebus his
 urbem Italiãq̃ referserunt, ab aliquo video
 per facile Deliaci aut Syro potuisse supe-
 rari: facita, potuisse superari ab aliquo Syro,
 aut Deliaci. Vides ne vt ordine verborum
 paulum commutato, iisdem verbis stante
 sententia, ad nihilũ omnia recidant, cũ sint
 ex aptis dissoluta? Aut si alicuius incõditi
 arripias

Hic locus
 est apud Ci-
 cer. in orat.
 Corneliã
 quæ nõ ex-
 tat.

arripias dissipatam aliquam sententiam
 eamq; ordine verborum paulum commutato
 in quadrum redigas, efficiatur aptum illud,
 quod fuerit antea diffluens ac solutum. Age
 sume de Grachi apud censores illud, Abesse
 non potest, quin eiusdem hominis sit probos
 improbare, qui improbos probet. Quanto
 aptius si ita dixisset: Quin eiusdem hominis
 sit, qui improbos probet, probos improbare?
 Hoc modo dicere nemo unquam noluit, ne
 moq; potuit, quin dixerit. Qui autem aliter
 dixerunt, hoc assequi non potuerunt. Res
 autem se sic habet, ut breuissimè dicā, quod
 sentio, compositè & aptè sine sententijs di-
 cere, insania est: sentētiose autem sine ver-
 borū & ordine, & modo infantia: sed huius
 inmodi tamen infantia, ut ea qui utatur,
 non stulti homines haberi possint, etiā ple-
 riq; prudētes: quo, qui est cōtentus, utatur.
 Eloquēs verò, qui non approbationes solū,
 sed admirationes, clamores, plausus, siliceat
 mouere

mouere debet, oībus oportet ita rebus excel-
 lat, vt ei turpē sit quicquā aut spectari, aut
 audiri libētius. Hæc Cicero in oratore. Qua-
 re cum Aristoteles, qui aureū fundit flumē
 orationis: cum Theophrastus qui diuinitate
 loquendi nomē inuenit: cum Isocrates, quē
 eloquentiæ patrē Cicero appellat: cum De-
 mosthenes, cui sine dubio summa vis eloquē-
 tiæ conceditur: cum Cicero, qui primum cū
 Græcorum gloria latine dicendi copiam
 æquauit, hanc eloquentiæ partem tanti fe-
 cerint: eā nobis summa debemus industria,
 summo etiam studio comparare.

Eloquentis
 omnibus de-
 bet reb? ex-
 cellere.

Aristoteles
 aureum fū-
 dit oratio-
 nis flumen.

Demosthe-
 ni summa
 vis eloquē-
 tiæ concedi-
 tur.

De tribus generibus dicendi. Cap. 51.

Cic in orat
 Quint. li. 9.
 cap. 4.

Perspiciuum est aliud dicendi genus in
 paruis causis, aliud in modicis, aliud in
 grauibus desiderari. Nec solū variæ causæ
 variū dicendi genus efflagitant: sed diuersæ
 orationis partes, diuersam quoquē oratio-
 nis formā postulant. Quod cū ita sit, quot
 sunt genera dicēdi, & in quibus tum causis,

tum

Tria sunt genera dicendi subtile, temperatū, & vehemens.

Genus subtile in probando modicum in delectando, vehemens in inflectendo versatur.

tum orationis partibus ea sint adhibenda, dicamus. Tria sunt igitur dicendi genera, in quibus omnibus peræque debet florere excellens & perfectus orator: Unum subtile, acutū, & tenue: Alterum vehemens, copiosum & graue. Tertium est interiectum inter medium, & quasi temperatum, in quo neq; est acumen superioris generis, nec vis posterioris. Cum autē oratoris tria sint officia docere, mouere, & delectare: subtile in probando, modicum in delectando, vehemens in inflectendo versatur. In genere subtili forma debet esse orationis à vinculis numerorum libera & soluta, non tamen vaga, ut ingredi libere, non ut licēter videatur errare. Diligentia etiam conglutinandi verba prætermittenda est, & omnis insignis ornatus remouendus. Ponentur tamen acutæ, crebræq; sententiæ: ornamenta verborum & sententiarum cum tropis verecūde parceq; adhibebuntur: translationes tamen potuerūt esse crebris

Cicero in oratione Quint. II. 12. cap. 10.

crebriores, nec tam crebrae tamen, quam in genere dicendi amplissimo. Genus temperatum vberius est aliquanto et robustius, quam hoc humile, de quo dictum est: summissius autem, quam illud, de quo dicitur, amplissimum: Huic omnia dicendi ornamenta conueniunt, plurimumque est in hac oratione suauitatis. In idem verborum cadunt lumina omnia, multa & sententiarum. Hoc in genere neruorum vel minimū, suauitatis autem est, vel plurimū. at illud amplū, graue, copiosum, ornatum, vim profecto habet vel maximam modo enim perfringit, modo irrepit in sensus, inserit nouas opiniones, euellit insitas. Hic orator & defunctos excitabit, vt Appium Cæcum. Apud hunc & patria ipsa exclamabit, aliquēq; (vt apud Ciceronem in oratione contra Catilinā in senatu) alloquetur. Hic et amplificationibus extollet orationē, et vi superlationum quoq; eriget: vt. Quæ Charybdis tam vorax? et Oceanus medius

Quæ dicēdi ornamenta conueniant generi temperato.

Genus dicēdi graue vī habet maximam.

In orat. pro
cæl.

Orat. I.

Phil. 2.

P fidius

Orator ut
tur his tri-
bus generi-
bus ut res
exiget.

fidius ipse: hic iram, hic misericordiam inspi-
rabit: hic dicet, Te vidit & fleuit, & appella-
vit, & per omnes affectus tractatur. His
tribus generibus utetur orator, ut res exiget,
nec pro causa modo, sed pro partibus causae.

Ad causas
tenues gen-
dicendi te-
nue, ad gra-
ues graue,
ad medio-
eres tempe-
ratarum acco-
modandum
est.

Magni igitur iudicij, summæ etiam facultatis esse debebit moderator ille, & quasi temperator huius tripartitæ varietatis. Nã & iudicabit, quid cuiq; opus sit, & poterit quocunq; modo postulabit causa, dicere. Ad causas tenues, cuiusmodi est causa pro Cæcinnæ, summissum: ad graues, qualis est Rabinij, vehemens, ad mediocres, ex quo genere est pro lege Manilia, temperatum dicendi genus accommodandum est. In eadem etiã ratione ad conciliandum quidem mediocre: ad docendum verò atq; probandum, subtile & enucleatum, ad mouendum graue debet adhiberi. Est enim eloquentis proprium, parua summissè, modica temperate, magna grauius dicere. Multum etiam refert quæ sit

Eloquentis
propriū est
parua sum-
missè modi-
ca tempera-
tè, magna
grauius d-
cere.

subit

¶

sit

fit persona eius, qui dicit, et eorum, qui au-
diunt. Non enim omnis fortuna, non om-
nis honos, non omnis auctoritas, non omnis
aetas, nec verò locus aut tempus, aut auditor
omnis eodem aut verborum genere tractā-
dus est, aut sentētiarum. In omnibus etiam
rebus videndum est, quatenus. Et si enim
suis cuiq̄ modus est, tamen magis offendit
nimium, quàm parū. vnde sit vt eloquentia,
sicut reliquarum rerum, fundamentum sit
sapientia: Hæc de elocutione dicta sint.
Nūc quoniam oīa cōformādæ et expoliē-
dæ orationis præcepta exposita sunt, ordi-
ne, vt instituimus, ad memoriā trāseamus.

Genus ora-
tionis ad
personæ lo-
ci & tempo-
ris rationē
aptari de-
bet.

Eloquentiæ
sicut cetera-
rum rerum
fundamen-
tum est sa-
pientia.

De memoria. Cap. 52.

Cic 3 de or.
Quin. li. 11.
cap. 2.

Memoriae artem primum omnium insti-
tuisse ferunt Chium Simonidem. Cum
enim celebri & frequenti conuiuio intere-
sset, de triclinio egressus est. Eo egresso tri-
clinium supra conuiuas corruit, atq̄ ita con-
tudit, vt cū eos humare vellēt sui, nō possēt

Simonides
chius mem-
oriæ artē
instituit.

P ij obtri-

obtritos internoscere vlllo modo. Tunc Simonides dicitur ex eo, quod meminisset, quo eorum loco quisque cubuisset, demonstrator vniuscuiusq; sepeliendi fuisse. Ex hoc Simonidis facto notatū videtur, iuuari memoriam signatis animo sedibus. Quod suo quisq; etiā experimēto credere potest. Nam cū in loca aliqua post tempus reuersi sumus, non ipsa agnoscimus tantum, sed etiam quæ in ijs fecerimus, reminiscimur, personæq; subeunt non nunquam tacitæ quoque cogitationes in animum reuertuntur.

Memoria
iuuatur si-
gnatis ani-
mo sedib^o.

An memoria sit eloquentiæ pars.

Cap. 53.

Artificiofa
memoria e-
loquentiæ
pars est.

ETiam si memoria, eloquentiæ cum alijs artibus sit communis, tamen artificiosa memoria oratoriæ artis merito pars existimatur. Nesciretur enim quanta vis eius esset, quanta diuinitas, nisi in hoc lumen orandi vim extulisset. Non enim rerum modo, sed etiam verborū ordinem præstat, nec ea
paucā

pauca contexit, sed propè in infinitum, ita ut in longissimis actionibus prius audiendi patientia, quàm memoriæ fides deficiat. Non immerito igitur thesaurus hic eloquētiæ dicitur, cum exemplorum, legum, sapiēter dictorum, beneq; factorum velut quasdam copias, quibus abundare, quasq; in promptu semper habere debet orator, incredibilis eius repræsentet.

Memoria est eloquentiæ thesaurus.

De artificio memoriæ. Cap. 54.

De Orat. 2.
ad Her. li. 3.
Quint. lib.
11. cap. 2.

Artificium igitur memoriæ à veteribus traditum, locis constat & imaginibus.

Artificium memoriæ constat locis & imaginibus.

Itaq; ijs, qui hanc ingenij partem exercent, loca multa prius animo capienda sunt spatiosa, multa varietate signata, illustria, explicata modicis intervallis, ut ædium ferè magnarū, aut alterius ædificij: Hæc animo diligenter sunt affigenda, ut sine cūctatione ac mora partes eius oēs cogitatio possit ordine percurrere. Plus enim quā firma debet esse memoria, quæ aliam memoriā adiuuet.

Cuiusmodi loca esse debeant.

T iij Tum

Tum ea, quæ fuerint scripta vel cogitatione
 cōprehensa, ordine his locis sunt cōmendā-
 da, signis, quæ memoriam eorū excitent, no-
 tata. Ita fiet vt res ordine teneātur. Exēpli
 gratia, si sit de nauigatione, re militari, &
 agricultura dicēdum, nauigationis anchora,
 rei militaris gladius vel spiculū, agriculturæ
 spica vel simile aliquid imago esse potest. Hæ
 imagines supradictis locis ordine sunt cōmit-
 tendæ. Deinde, cum repetenda fuerit me-
 moria, incipies ab initio loca recensere, &
 quod cuiq; credideris, reposces. Imago enim
 cuiusq; admonebit, vt quamlibet multa sint,
 quorum meminisse oporteat, sint singula cō-
 nexa quodam choro. Sic enim fit vt ordinem
 rerum locorum ordo conseruet, res autem
 ipsas rerum effigies notent. Vtendū est autē
 imaginibus aliquid agentibus, acribus, insi-
 gnitis, quæ occurrere celeriterq; percutere
 animū possint. Loca quæ assumpseris, egre-
 gie cōmoditerq; notare oportebit, vt perpe-
 tuo

ordinem re-
 rum locorū
 ordo, res ip-
 sas imagi-
 nes notant.

Cuiusmodi
 debeant ef-
 fe imagines.

tuò hærere possint. Nam imagines pro rerũ varietate subindè sunt mutandæ, at loca perpetuò remanere debent.

Quid cõferat hoc memoriæ artificiũ. Cap. 55.

De orat. 2.
Quin. li. 11.
cap. 26

VT ad quædã prodesse hæc non est negãdum, vt si rerũ nomina multa per ordinẽ audita reddenda sint, vel res diuersæ ordine cõplectendæ: sic in edicẽdis orationis perpetuæ verbis nihil ferè profunt. Singulorum enim verborũ imagines memoriæ mandare, & inutile esset et infinitũ. Si longior cõplectenda memoria oratio fuerit, proderit per partes ediscere. Non est autẽ inutile, quo facilius hæreant, aliquas apponere notas, quarũ recordatio cõmoneat, et quasi excitet memoriã. Illud neminẽ non iuuabit, iisdẽ, quibus scripserit chartis, ediscere. Si tamen quis vnã maximamq; artẽ memoriæ quærat, exercitatio est et labor. Multa ediscere, multa cogitare, & (si fieri potest) quotidie, potentissimũ est. Quantũ autem natura stu-

Singulorũ
verborum
imagines
memoriæ
mandare &
inutile est
& infinitũ,

Exercitatio
est maxima
memoriæ
ars.

Themistocles Mithridates, Crassus, Cyrus & Theodectes memoria plurimū valuerunt.

Themiſto-
cles Mithri-
dates, Craſ-
tus, Cyrus
& Theode-
ctes memo-
ria plurimū
valuerunt.

diōq̄ valeat memoria, vel Themistocles te-
ſtis eſt, quem vnum intra annum optime lo-
cutū eſſe Perſice conſtat: vel Mithridates,
cui duas et viginti linguas, quot nationibus
imperabat, traditur notas fuiſſe: vel Crasſus
ille diues, qui cū Aſiæ præeſſet, quinq̄ Græ-
ci ſermonis differentias ſic tenuit, vt qua-
quiſq̄ apud eum lingua poſtulaſſet, eadem
ſibi ius redditum ferret: vel Cyrus, quem
omnium militum tenuiſſe creditum eſt no-
mina. Quin ſemel auditos quamlibet mul-
tos verſus protinus reddidiſſe dicitur Theo-
dectes. Explicatis memoriæ præceptis, re-
ſtat vt de pronuntiatione dicamus.

De pronuntiatione & eius vtilitate. Cap. 56.

PRonūtiatio à plerisq̄; actio dicitur, ſed
prius nomen à voce, ſequēs à geſtu videtur
accepiffe. Hæc autem pars eſt, quæ in dicē-
do vna dominatur. Sine hac ſummus ora-
tor eſſe in numero nullo poteſt, mediocris
hac inſtructus ſummos ſæpè ſuperare.

Nam

Pronuntia-
tionis laus.

De orat. 3.
lib. ad Her.
lib. 3. Quin.
li. 11. cap. 3.

Nam & infantes actionis dignitate eloquentiæ sæpe fructum tulerunt, & disertis deformitate agendi multi infantes putati sunt. Vt iam non sine causa huic primas dedisse Demosthenes dicatur, cum rogaretur quid in dicendo esset primum: huic secundas, huic tertias. Est enim actio quasi corporis quædam eloquentia. Cum sit autem in duas diuisa partes vocem, gestumq̄, quorum alter oculos, altera aures mouet, per quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus, prius de voce, deinde de gestu, qui voci etiam accommodatur, dicendum est.

Actio est quasi corporis quædam eloquentia.

Pronunciationis duæ sunt partes.

De voce. Cap. 57.

De orat. li 3
Ad Her. li 7.
Quin li. II.
cap. 3.

Vocis mutationes totidē sunt, quot animorum, qui maximè voce mouentur.

Animus maxime voce mouetur.

Itaq̄ perfectus orator vt cumq̄ se affectum videri, et animum audientis moueri volet, ita certum vocis admouebit sonum. Aliud enim vocis genus iracundia postulat acutum, incitatum crebro incidens. Aliud miseratio,

Quod genus vocis postulant iracundia, miseratio, metus, vis, & voluptas.

acmæ

ac mæror flexibile, plenum, interruptū, flexibili voce. Aliud metus demissum & hæsitans et abiectū. Aliud vis cōtentū, vebemēs, imminēs, quadā incitatiōe gravitatis. Aliud voluptas effusum lenē, tenerū, hilaratū, ac remissū. Aliud molestia sine cōmiseratione, grave quiddā et vno pressu ac sono obductū. Ac vocis quidē bonitas optanda est non est enim in nobis sed tractatio in nobis. Ergo bonus orator variabit et mutabit, omnes sonorum tum intendens, tum remittens persequetur gradus. Nec modo in diuersis rebus sed etiam in iisdem partibus, iisdēq; affectibus, quasdam non ita magnas vocis mutationes adhibebit. Nam varietas cū gratiam præbet, ac renouat aures, tum discentem ipsa laboris mutatione reficit.

De gestu. Cap. 58.

Nihil ingesta debet u
peresse.

Quæ sint
vitanda in
gestu,

VOcem subsequi debet gestus, & animo simul cum ea parere. Gestu sic utendū est, ut nihil in eo supersit. Status erit erectus

⊕

et celsus, rarus incessus, nec ita longus, excursio moderata, eaq̄ rara, nulla mollicia cervicū, nullae argutiae digitorū: non ad numerū articulus cadēs: trunco magis toto se orator moderabitur, & virili laterū flexione: brachij proiectione in contentionibus, cōtractione in remissis, pedis suppositione in cōtentionibus, aut incipiēdis, aut finiēdis. Sed in ore sunt oīa. In eo autē ipso dominatus est oculorū. Animi enim est omnis actio, & imago animi vultus est, indices oculi: Hæc est una pars corporis, quæ quot animi motus sunt, tot significationes, & cōmutationes possit efficere. Nam oris non est nimium mutanda species, ne aut ad ineptias, aut ad praunitatem aliquam deferamur. Oculorum igitur tum intentione, tum remissione, tum cōiectu, tum bilaritate motus animorum significabimus apte cū genere ipso orationis. Est enim actio quasi sermo corporis, quo magis menti congruens esse debet.

In ore & præcipue in oculis est maxima vis actionis.

Oris ne nimium mutetur species.

Actio est quasi corporis sermo,

Quoniam

Quonia in his tribus libris breuiter, vt
 vires nostrae tulerunt, quid esset
 Rhetorica, quod eius officium, quae materia,
 atque finis, dictum est: et de singulis eius partibus,
 earumque vi et praecipis est disputatum, illud
 solum nunc superest, vt oes ad eloquentiam,
 quae nihil aliud est, quam copiose loquens sapientia,
 cohortemur. Ex qua illi profecto maximos
 & vberimos fructus percipient, qui eam ad Dei Op.
 Max. cultum ac venerationem diligentissime contulerint.
 Cui enim potius eloquentiae studia consecratur,
 quam illi, qui vt hominis decus ingenium, sic ingenij lumen
 esse voluit eloquentiam? Hoc igitur agamus,
 hoc curemus, in hoc conatus, cogitationesque
 nostrae semper euigilet, vt tum eloquentiae,
 tum ceterarum artium studia parenti vitae nostrae
 deseruiant. Cui omnia honoris, omnia virtutis,
 omnia ingenij sine vlla exceptione debentur ornamenta.

FINIS.

Index Alphabeticus totius operis.

A

B V S I O Græc. Catachresis, quid: cum exemplis. 138. & 139.

Abusio quomodo distinguatur à metaphora, 1, 9.

Actionis seu pronuntiationis laus & utilitas, 232. & 233.

Actioni primas partes indicendo dedit Demosthenes. 233.

Actio est quasi corporis quædam eloquentia. ibid. & 235

Adiuncta quid sint. 25.

Adiuncta latissimè patent. ibid.

Adiunctio fit tribus modis: & quid sit. 157

Adiunctio protozeugma, & hypozeugma comprehendit, ibid.

Aduersa quid sint, 23.

Egritudo quid sit, 14.

Enigma est obscurior allegoria, 141.

Affectuum utilitas, 39.

Affectus in exordio & peroratione sunt frequentissimi narratione & confirmatione breuiore, 114.

Affectibus quomodo quis erit potentissimus, 116.

Afficiatur necesse est orator priusquam afficere conetur. ibid.

Alexandri Macedonis laus, 132.

Allegoria quid, 140.

Allegoriam Cice. permutationem, alij inuersionem vocant, ibid.

Allegoria mista in oratione frequens est, ibid.

Allegoriam recipit oratio, sed raro totam, ibid.

Allegoria genus orationis speciosissimum quomodo fiat, ibid.

In Allegoria quid custodiendū 141.

Allegoria in quotidiano sermone est frequentissima, ibid.

Ambitus magnitudo quæ esse debeat, 214.

Ambitus mediocris quatuor ferè membris constat. ibid.

Amplificatio quid sit, 39.

Amplificatio quomodo conficiatur. ibid.

Amplificatio à definitionibus conglobatis, 40.

Amplificatio à consequentium frequentatione, 41.

Amplificatio à contrariarum rerum confictione, ibid.

Ampl. à dissimilium rerum confictione, 43.

Ampl. à causis conglobatis, ibid.

Ampl. à similitudine & exëplo. 45.

Ampl. à fictis personis & mutis rebus magnam vim habet. 46.

Amplificando adhibenda sunt quæ magna habentur, 47. 48. 49.

Ad ampl. tria sunt genera vsu magnarum rerum, 48.

Amplificatione quomodo & quàm variè vtendum, 49. & 50.

Anadiplosis, lati. **Conduplicatio**, quid, 152.

Anadiplosis multis modis cõficit. ib.

Anaphora Latin. **Repetitio** quid, 150

Animi laus vera est, ceterarum rerū leuior,	54.	Argumentationes oratoriae quomodo tractandae,	113.
Animus naturalē quandā continet in se vocū omniū mentionem,	197.	Argumentatio quo vberior & suauior eo credibilior,	114.
Animus maximè voce mouetur.	23.	In argumentando varietas est adhi- benda,	ibid.
Annominatio, Græc. Paronomasia quid,	160.	Arg. quomodo de beant collocari,	95.
Annominatio multis & varijs fit rati- onibus,	ibid.	Argum. vitiosis nusquam locus esse de- bet,	ibid.
Antecedentia quæ dicantur,	26.	Arg. vel insita sunt, vel assumpta,	15.
Antecedentia quomodo ab adiunctis distinguantur,	27.	Argum. insita & remota quæ,	ibid.
Antipater Sidonius solitus est versus extempore fundere,	219.	Arg. insitorum loci sunt sedecim,	15.
Antitheton, Lati. Contrapositum vel Contentio, quomodo & quot mo- dis fiat,	16. 164.	Argumenta assumpta sunt sex,	17.
Antonomasia Lati. Pronominatio,	135.	Argumentum à definitione. ibi. & 18.	
Antonomasia quomodo ab Epitheto differat,	136.	Argum. à partium distributione,	19.
Aposiopesis Lati. Reticentia vel Inter- ruptio quid: & quos ostendat affe- ctus,	176.	Arg. à notatione, & à cōiugatis,	20.
Apostrophe Lati. Auersio, quid,	175.	Argum. à genere,	21.
Appositum Græ. Epithetō quid.	136.	Argumentum à forma,	ibid.
Appositorum vsus sit in oratione mo- deratus,	137.	Argum. à similitudine,	22.
Apte dicere quanti sit momenti,	120.	Argum. à dissimilitudine,	23.
Apte & compositè sine sententijs di- cere insania est: sententiōse verò sine verborū ordine & modo infātia. 222		Argum. ab aduersis,	ibid. & 24.
Argumentum quid sit,	14.	Argum. à priuantibus,	ibid.
Argumentatio quid sit,	15.	Argum. ab adiunctis,	25.
Argumentatione pressius dialectici quàm Oratores vtuntur,	ibid.	Argum. ab antecedentibus,	26.
Argumentatio oratoria quid, & quo- modo conficiatur,	95.	Argum. à consequentibus,	ibid.
Argumentatio quatuor habet par- tes,	97.	Argum. à repugnantibus,	27.
		Argum. à fine,	28.
		Argum. à causa efficienti,	29.
		Argum. à forma,	30.
		Argumentum à materia,	ibid.
		Argumentum ab effectu,	31.
		Argum. à maioribus ad minora,	32.
		Argum. à minoribus ad maiora,	33.
		Argum. à paribus,	34.
		Argum. à remotis,	ibid.
		Argument. à remotis arte tractantur, & testimonij nomine comprehen- duntur,	35.
		Argumenta remota quæ sint,	ibid.
		Arg.	

Argumentorum modus qualis,	38.	Catachresis a metaphora quomodo	
Aristotelis laus,	196.	distinguitur,	139.
Aristotelis versum in oratione vetat		Causa vel controuersia, Græ. hypothe	
esse, numerum iubet,	ibid.	sis, quid.	5.
Arist. aureū fundit oratiōis fumē, 227.		Causarum tria genera,	6.
Ars quid sit, & eius materia, 1. & 4.		Causa efficiens quid,	29.
Artium cæterarum materia a Rhetor-		Causæ efficientis vis qualis,	ibid.
icæ materia quomodo differat, ib.		Causarum genera magnam suppedi-	
Ars naturæ iungi debet,	11.	tant in scribendo copiam,	30.
Ars certior dux quam natura,	12.	Causarum iterum genera quinque,	79.
Ars studiosè colenda,	ibid.	Certa quæ dicantur, & quæ pro certis	
Ars vbi cunq; ostentatur, veritas abef-		habeantur.	95.
se videtur,	168.	Cicero in perorâdo fuit vehemēs.	117.
Asyndeton lat. Dissolutio, quid,	156.	Circumscriptio quid sit,	199.
Assumptio quid,	97. & 98.	Clausulæ maximè concinnitatem de-	
Assumptionis approbatio,	ibid.	siderant,	205.
Athenienses omnium doctrinarū in-		Clausulæ versuum non conueniunt	
uentores,	135.	clausulis orationis,	208.
Auditor quōdo reddatur bñeuolus,	76.	Clausulæ cur sint variandæ,	209.
Auditor quomodo fiat docilis,	78.	Clausulis qui pedes aptiores,	207.
Auditor quomodo fiat attētus,	ibi.	Collatio quid,	189.
Aurium iudiciū est superbissimū,	194.	Communicatio figura quid,	173.

B

B enedicere quid,	4.	Commutatio Græc. Metathesis	
B enedicere certis terminis non te-		quid,	165.
netur,	ibid.	Compar, Græc. Isocolon quid, & quo-	
Beneuolentia auditoris quomodo cō-		modo fiat,	163.
cilietur,	76.	Comparatio tripliciter tractatur,	32.
Bona animi quæ,	54.	Comparatio præstantium virorum in	
Bonarum artium studia ad quem lo-		laudatione præclara est,	59.
cum pertineant,	55.	Complexio figura quid,	151.
Bonis alij corporis forma excellit,	53.	Complexio alia Ciceroni est Diléma,	
Bonus Orator variabit omnes sonorū		vulgo syllogismus cornutus,	109.
gradus,	234.	Complexio falsa duobus modis dilui-	

C

C atachresis Lat. Abusio, quid: cū		Concessio quid sit,	103.
exemplis,	138.	Concio capit omnem vim orationis.	
		72.	
		Conduplicatio Græ. Anadiplosis quid	
		152.	

- Conduplicatio varijs modis confici-
 tur, ibid.
 Confirmatione quomodo vtendū, 87.
 Confirmatio continet in se totam spē
 vincendi, 88.
 Confirmatio dupliciter accipitur, &
 quid sit. III. reliqua quære in litera
 R. Refutatio, vbi plura.
 Confirmatio figura, 147.
 Coniecturæ eadē & prima quæstio, &
 disceptatio est extrema, 91.
 Coniugata quæ dicantur, 20.
 Coniuncta non cohærent necessario
 his quibus adiuncta sunt, 27.
 Consequentia quid sint, 27.
 Consilio quæ geruntur optimè expe-
 diri, 98.
 Consilio mundus gubernatur, 99.
 Constitutione causæ cognita, facile sa-
 tisfit oratoris numeri, 88.
 Constitutiones sunt tres, 89.
 Consulis laus, 42.
 Consultatio est pars causæ, 7.
 Consuetudo & vsus quantum valeant,
219.
 Contrapositum seu contentio, quot
 modis fiat, 163.
 Contrariorum genera quatuor, 23.
 Contraria contrariorum sunt conse-
 quentia, 24.
 Cōtrouersia in scripto existit quatuor
 modis, 92.
 Cōtrouersia ambigui, & contraria-
 rum legum, ibid.
 Cōtrouersia scripti semper in quali-
 tatis statu versantur, 94.
 Cōuersio Græ. Epiphora, quid, 151.
 Correctio quid: est quæ verborum &
 sententiarum figura, 171.
- Crassus, Cyrus, & alij quantū memo-
 ria prestiterunt, 232.
- D**
- D** Actylus pes in humili & am-
 pliori oratione frequens, 210.
 Definitio quid, 17.
 Definitionum multa genera & præce-
 pta, ibid.
 Definitionis modus quis, ibid.
 Definiendi facultas necessaria oratori,
18.
 Definitio inuolutum euoluit, ibid.
 Definiunt sæpè oratores & poëtæ per
 translationem, 19.
 Definitio perfecta rarò ad amplificā-
 dum adhibeatur, 40.
 Deliberationis partes suasio & dissua-
 sio, 6.
 Deliberatio tempus futurum spectat.
ibid.
 Deliberationis finis, ibid.
 Deliberationis modus, & finis, 62.
 Deliberatio tollitur si quid effici non
 potest, 63.
 Deliberantium animi diuersi, 64.
 Deliberantis mores præcipuè intuen-
 di, ibid.
 Deliberatio priuata narrationem nū-
 quam exigit, 87.
 Demonstratiui generis laus, 51.
 Demosthenes cur oratorum princeps
 iudicetur, 168.
 Demostheni summa vis eloquetiæ cō-
 ceditur, 223.
 Deprecatio vel Obsecratio quid, 183.
 Dichoreus in clausulis optime sibi iū-
 gitur, 207.
 Dicere quid sit, I.
- Dicere

Dicere non habet definitam regio-
 nem, 4.
 Dignitatis suae quae colligenda, 69
 Diligentiae vis, 1.
 Diligentia omnis minuta est, 49.
 Dilemma quid sit, 109.
 Dilemma unde dictum, & quomodo
 eo utendum, ibid.
 Dilemma alias complexio & syllogis-
 mus cornutus, 109. & 110.
 Dilemma quomodo conuertatur in
 ratiocinationem perfectam, 111.
 Discrepatio scripti & voluntatis, 92. 93
 Disiunctio Graec. Alyton vel hypo-
 zeugmon, quid, 158.
 Dispositio quid sit, 9.
 Dispositio orationis pars quid, 75.
 Dispositionis praecipua oratori uti-
 lia & maxime necessaria, 74.
 Dispositionis ordo qualis in Propo-
 sito seruandus, 75.
 Dissimilitudinis argumentum, 21. & 23.
 Dissolutio Graec. Dialyton, quid, 156.
 Dissolutio non in singulis modo ver-
 bis fit sed etiam sententijs, 157.
 Dissolutionis & Polysyndeti vnus est
 fons, ibid.
 Distributio partium quid, 19.
 Distributio Graec. Merismos, quid, 102.
 Dochimus semel positus quouis loco
 aptus, 206.
 Dochimus quouis loco aptus dum mo-
 do non iteretur, 211.
 Dubitatio Graec. Diaporesis, quid, 172.

E

Effecta quid sint, & eorum gene-
 nera quatuor, 31.
 Effecta cognitae causis, & causae

cognitae effectis facile intelliguntur, ibid.
 Argum. ab effectu, de quo eius forma &
 materia, ibid.
 Efficiens causa quid, 29.
 Eiusdem generis verba quae, 20.
 Elocutio pars Rhetoricae quid, 9.
 Elocutio Oratoris quid, 119.
 Sine elocutione omnia alia superua-
 cua sunt, ibid.
 In elocutione quatuor spectanda, 120
 Eloquentiae dignitas, 2, & 9.
 Eloquentiae fundamentum sapientia,
 127.
 Eloquentia cum probitate iungenda, 3.
 Eloquentiae membra quinque, 8.
 Eloquentia natura arte, & exercitati-
 one comparatur, 10.
 Eloquentia absque studio & ardore
 amoris parari non potest, 1.
 Eloquentia est copiose loquens sapi-
 entia, 55.
 Eloquentia vult esse locuples & spe-
 ciosa, 113.
 Eloquentia oratoris, inuentio vero ac
 dispositio prudentis hominis sunt, 120.
 Eloquentis est, qui ita dicit, ut probet,
 ut delectet, ut flectat, ibid.
 Eloquentis omnibus rebus debet excel-
 lere, 223.
 Eloquentis nomen accepit orator tam
 apud Graecos quam apud Latinos, 119.
 Eloquentiae origo est verborum dele-
 ctus, 121.
 Eloquentiae omnis laus continetur in
 apte atque ornate dicendo, ibid.
 Eloquentiae thesaurus memoria, 229.
 Emphasis Cice. significatio, quid, 177.
 Enthymema est syllogismi pars, vel

- imperfectus syllogismus, 100.
 Enthymema est bipartita argumen-
 tatio, ibid.
 Enthymema optimum est expugnan-
 tibus, ibid.
 Enthymema quare dicatur oratorius
 syllogismus, 101.
 Enthymema vnde dictum, ibi.
 Enumeratio laudatori nonnunquam,
 suasori non sepe, accusatori sepius,
 quam reo est necessaria, 117.
 Enumerationis duo sunt tempora, ib.
 Enumeranda si quæ sunt, cum pōdere
 & varietate id fieri debet, 118.
 Epicherema Græc. etiam syllogismus
 Latin. Ratiocinatio dicitur, 97.
 Epicherema quibus constet, ibid.
 Epicherema quōdo Gr. appellēt, 116.
 Epicherema est aliquādo breuiter cō-
 prehensa ratiocinatio, ibid.
 Epicheremate quomodo vtendū, ib.
 In epidiōtico genere omnia sunt cir-
 cūscripte dicenda, 216.
 Epiphonema quid, 184.
 Epiphora, Lat. Conuersio quid, 151.
 Epitheron Latin. appositum ab Anto-
 nomasia quomodo differat, 136.
 Epithetis quando & quomodo in ora-
 tione vtendum, ibid.
 Epitheton non est tropus, ibid.
 Erotisis Lat. interrogatio quid, 169.
 Etymologia Latin. Notatio, 20.
 Etymologia oratoribus & poetis est
 familiaris, ibid.
 Ethopœia, Ciceroni Efficiō & notatio
 quid, 177.
 Exclamatio quid, 184.
 Execratio quid, ibid.
 Exemplorum vis maxima est ad per-
 suadendum, 72.
 Exemplū est inductio imperf. 104.
 Exemplū argumētationis pars est, 105.
 Exēplū quomodo differat à ratiocina-
 tiōe, inductiōe & Enthymemate, ib.
 Exemplum ex vna re singulari aliam
 inducit, ibid.
 Exercitatio dicendi perfectionem cō-
 summat, 12.
 Exercitatio est maxima memoriæ ars
 231.
 Exordium quid sit, 75.
 Exordiū tribus rebus constat, ib. & 76.
 Exordium in duas partes diuiditur,
 80.
 Exordia qualia esse debeant, 81.
 In Exordio leniter est alliciendus au-
 ditor, ibid.
 Exordij vitia septem, 82.
 Exordium in genere iudiciali: & vnde
 sumendum, 83.
 Exordio non semper vtendum in iu-
 dicio, 84.
 Exordium in exornatione, & delibe-
 ratione quale esse debeat, ibid.
 Exordia in exornatione sunt maximè
 libera, ibid.
 Exordia in deliberatione vel nulla
 sunt vel breuia, ibid.
 Exornationis partes duæ, 6.
 Exornationis tēpora præsens & præ-
 teritum, ibid.
 Exornationis finis, ibi.
 Exornatio quale genus amplificatio-
 nis requirat, 50.
 In Exornatione animi motus leniter
 tractantur, 51.
 Exornatio maximè idonea ad scribē-
 dum, ibid.

Exornationis præcepta multum conferunt ad deliberationem, 62.
 Experimentum est velut quoddam rationis testimonium, 72.
 Externa in homine quæ dicantur, 53.

F

Figuræ quæ vocum habent similitudinem, aures in se præcipue vertunt, 149.
 Figura quid sit, 146.
 Figurarum & troporum discrimen, ibi.
 Figuratur oratio tam verbis proprijs quam translatis, 147.
 Figuræ vel sunt in verbis vel in sententijs, ibid.
 Figuræ verborum quid: & quomodo a figuris sent. distinguatur, ib. & 148.
 Figurarum numerus & nomina varie ab Authoribus traduntur, ibid.
 Figuræ verborum tribus maxime fiunt modis, 149.
 Figuræ quæ fiunt per Adiectionem, 150.
 Figuræ verborum quæ fiunt per detractionem, 156.
 Figuræ verborum plures in eadem sententiam sæpe cadunt, 166.
 Figuræ verbor. quid conferant orationi, & quid in eis cauendum, ib. & 167.
 Figuræ verb. non sint multæ, non iunctæ, non frequentes, ibid.
 Figuræ sententiarum quid: eaq; maiores, quam verborum, 168.
 Figurarum & troporum numerus quare incertus, 187.
 Finis Rhetoricæ qualis, 2.
 Finis quid sit, 28. a Fine argumentum, ib.
 Firmamentum quid sit, 90.
 Forma quid dicatur, 22. & 29.

Formæ argumentum, 22.
 Forma quid sit, 29.
 Forma vel artificiosa est vel natur. 30.
 à Forma argumentum, ibid.
 Fortitudo quid sit, 55.

G

Genus quid sit, 21.
 Generis partes dicuntur formæ, ibi.
 a Genere argumenta, 22.
 Generis demonstratiui laus, 51.
 Genera causarum quinque, 79.
 Genera quatuor sunt quæ controuersia in omni scripto facere possunt, 92.
 Genus orationis speciosissimum est, quod constat allegoria, similitudine, & translatione, 140.
 In Genere epidiotico omnia sunt circumscriptè dicenda, 216.
 Genera dicendi sunt tria, & in quibus versentur, 224.
 Genus dicendi graue vim habet maximam, 225.
 Generibus illis tribus quomodo utendum, 226.
 Gestus oratoris quales esse debeant, 235.
 In gestu quæ sint vitanda, ibid.
 Gradatio quid, & eius exempla, 153.
 Gradus communitatis quales, 67.
 Græcis magis concessum est fingere quam Latinis, 126.

H

Historiæ laus, 40.
 Hiulca nonnunquam decent, 192.
 Hypallagen vocat Rhetores metonymiam, 135.
 Hyperbaton idest Trásgressio, 144.
 Hyperbató solis poetis conceditur, ibi.

- Hyperbaton quando non est tropus, 145.
- Hyperbole est superlatio, ibid.
- Hyperbole non debet esse ultra modum, 146.
- Hypothesis Lati. Causa vel controuersia, 5.
- Hypothesin quomodo ad thesim reuocanda sit, 7.
- Hypotyposis, est Cice. Demonstratio, quid, 175.
- Homerus propter excellentiam commune poetarum nomen fecit suum 101.
- Homerum multæ Ciuitates suum ciuem esse dicunt, 155.
- Hominum genus ad honestatem natum, 65.
- Hominum duo sunt genera, ibid.
- Homo ad intelligendū & agendū, nō ad voluptatem & passū natus, 28.
- Homo generosissimus est, qui virtute maxime excellit, 102.
- Homoiptoton Lati. similiter cadēs, quid: estque in nominibus & uerbis, 191.
- Homoteleuton Lati. similiter desinens, quid: & quomodo à homoiptoto differat, 152.
- Honestatis magna est pulchritudo 63.
- Honestum quod est id solum bonum esse, 112.
- Honesta apud honestos obtinere facile est. 65.
- I**magines memoriae cuiusmodi esse oporteat, 230.
- Imagines singulorum uerborum memoriae mandare inutile est, & infinitum, 231.
- Imitatio vel arti, vel exercitationi subijci potest, 10.
- Incisum Græ. Cōma, quid: & incisum dicere quid, 198.
- Inductio quid, 102.
- Inductione poetæ vehementer delectantur, 103.
- In Inductione quæ cauenda, 104.
- Infinitum inest in definito, 7.
- Ingenium maximā vim ad dicendum affert: & de Oratoris ingenio, 10.
- Ingenio disciplinis exculpto nihil feracius, 8.
- Initia uersuum, initijs orationis non conueniunt, 106.
- Insinuatio quando sit necessaria. 20.
- Interrogatio Græ. Erotesis quid: & de eius uſu, 169.
- Interruptio Gr. Parêthesis, quid, 181.
- Inuentio quid sit, 8. & 14.
- Inuenisse non est existimandus qui sine iudicio inuenit, 9.
- Ironia quid sit, 145.
- Ironiam illusionem, inuersionem dissimulationem & permutationem uocant, ibid.
- Ironia quæ inter sententiarum exornationes numeratur, differtque ab ea quæ est tropus, 181.
- Isocolon, ætia. Compar quid, 163.
- Isocrates eiusq; discipuli quod uocales fugerint reprehensum sunt, 219.
- Iudicij partes accusatio, & defensio, 7.
- Iudicij finis est questio iustorum & iniustorum, ibid.
- Iudi,

Iudicium non est Rhetoricæ pars. 9.
 Iudicium laus est cum utilitate causæ
 iungenda, 83.
 Iudicatio unde nascatur, & quomodo
 constituatur, 90.
 Iunctura qualis esse debeat, 111.
 Iurè consulti consilio, Oratores auxi-
 lio iuuabant, 34.
 Iustitia quid, & eius partes. 95.

K

Κατάχρησις, lat. Abusio, & quid sit, 138.
 Κλίμαξ latinis gradatio, 155.

L

Lacrymæ quantum in oratione
 valeant, 117.
 Laus hominum quomodo in tria
 tempora diuidatur, 52.
 Laus hominis unde petenda, ibid.
 Laus magna est tulisse sapienter casus
 aduersos, 58. in laudatione quæ res
 ponendæ, 58.
 Laudem afferunt liberi parētibus vr-
 bes conditoribus, inuenta inuen-
 toribus, 60.
 Laus urbium qualis, 61.
 Licentia Græ. Parrisia, quid. 180.
 Locus quid: & quare loci ab Arist. pro-
 positi, 15.
 Loci argum. insitorum sedecim, 16.
 Locorū vsus & utilitas magna, 37.
 Loci multa meditatione parati esse de-
 bent, 36.
 Loci sunt argumentorum notæ, 37.
 Loci & ad probandum & ad mouen-
 dum materiam præbent, 38.
 Locos in mente & cogitatione defi-
 cere utilissimum est, 94.

Loca artificialis memoriæ cuius nodi
 esse debeant, 229.
 Locis ad memoriam quomodo vten-
 dum, 230.

M

Materia oratoris est quæstio, 5.
 Materia quid sit, 4.
 Membrum Græ. Colon, quid, 198.
 Membratim dicere quid sit, 200.
 Membra in oratione cuiusmodi esse
 debeant, 215.
 Membris quæ carpitur oratio longis-
 sine aliquando excurrit, 215.
 Membratim quando, & quando cir-
 cumscriptè dicendum, 116.
 Memoria quid sit, 9.
 Memoriæ artem Simonides Chius in-
 stituit, 227.
 Memoria artificiosa eloquentiæ pars
 est, 228.
 Memoria est eloquentiæ thesaurus, 229.
 Memoriæ artificium constat locis &
 imaginibus, ibid.
 Metalepsis Latin. Transumptio, 139.
 Metalepsis rarissimus tropus, & ma-
 ximè improprius, ibid.
 Metaphora lati. Translatio quid, 127.
 Metaphoræ vis omnis quadruplex.
 129.
 Metaphoræ multæ poetis permisse
 quæ oratoribus non conueniunt. 131.
 De Metaphora vide plura infra in ver-
 bo translatio.
 Metonymia lati. Denominatio; quid, 133.
 Metonymiam Rhetores hypallagen
 vocant, 135.
 Metus quid sit, 14.

Minori

Minori apparatu apud sapientes dicendum, 72.
 Modus definitionis quis sit, 17.
 Modus & forma verborum in oratione, 194.
 Monosyllaba multa non sunt continenda, 193.
 Mors etiam laudatur prestantium virorum, 59.
 Motus quatuor sunt generum, partes singulorum generum plures, 13.

N

Narratio quid sit, 85. & 86.
 Narratio debet esse brevis, aperta & probabilis, 85.
 Narratio iucunda sit & suavis, 86.
 Narratione quando & quomodo sit utendum, 86.
 Natura maximam vim ad dicendum affert, 10.
 Naturæ dona sunt arte meliora. 11.
 Naturæ notatio peperit artem, ibid.
 Negantia sunt valde contraria aientibus, 25.
 Necessarium dicitur etiam id quod magni interest, 64.
 Notatio Græ. Etymologia dicitur, 20.
 Notatione sæpè vtuntur oratores & poetæ, ibid.
 a Notatione argumentum, ibid.
 Numerosæ orationis quis inuentor, & cur inuenta, 195.
 Numerosa oratio & poema eisdem pedibus temperantur, 200.
 Numerus oratorius Græc. Rhythmus quid: numerus poeticus metrum dicitur, 202.
 Numerosa oratione vti difficilius est

quam versu, 203.
 Numerus in qua parte ambitus esse debeat, 204.
 Numerus orationis si semper est idem maximè vitiosum, 206.
 Numerosum in oratione quid putetur, 211.
 Numeros omnes in oratione permittos esse sentit Cic. 210.
 Numerosa quando sua sponte efficitur oratio, 212.
 Numerus membrorum cuiusmodi esse debeat, 215.

O

Occupatio aliàs presumptio, Græ. Prolepsis quid, 171.
 Occupationis genus quoddam est reprehensio, ibid.
 Oculorum & oris maxima est vis in actione, 235.
 Officium Rhetoricæ quod, 1.
 Officia quæ & quib. anteponenda, 67.
 Opibus quomodo vtendum, 53.
 Optimates qui sint, 18.
 Onomatopœia Cice. est Nominatio ea Latinis vix permittitur, 137.
 Oratoris magna & preclara munera, 3.
 Oratoris materia est questio, 5.
 Oratoris perfecti sapientia vniuersæ reip. salutem contineri, 3.
 Orationis ornatissimæ quæ sint, 7.
 Oratoris opera & munera qualia, 10. & 13.
 Orator fidem facit argumentis, 13.
 Oratori facultas definiendi est necessaria, 18.
 Orator definit vberius quam philosophus,

- Sophus, *ibid.*
 Oratores & poetæ sæpe per translationem definiunt, 19.
 Oratores auxilio, Iurisconsulti consilio iuuabant, 34.
 Oratoris maxima vis est in affectibus mouendis, 39.
 Oratori dicenti probabiliter mores Ciuitatis sunt cognoscendi, 71.
 Orationis quatuor sunt partes: & quare in causa eis utamur, 75.
 Oratoriæ argumentationes quomodo sint tractandæ, 113.
 Oratio non sit syllogismorum & enthymematum turba conferta, *ibid.*
 Oratio omnium Regina rerum, magnam vim habet, 115.
 Oratorem ipsum commoueri, caput est ad animos auditorum mouendos, 116.
 Orator ab eloquendo nomen accepit, 119.
 Oratio quomodo ornatur, 121.
 Oratio figuratur tam verbis proprijs quam translatis, 147.
 Oratio non debet decrescere, 189.
 Oratio quomodo & quando suapte natura numerosa efficiatur, 212.
 Orationis quæ membris constat vis & qualitas, 215.
 Oratione numerosa quomodo utendum, 217.
 Oratione nihil magis tenerum & flexibile, 219.
 Ordinis obseruatio quid, 189.
- P**
- Artes virtutis quatuor, 19.
 Paronomasia Latin. Annominatione, quid: & quam varijs rationibus fiat, 160.
- Paronomasia pondere sententiarum implenda, 151.
 Permutatio seu inuersa Græ. Allegoria, quid sit, 140.
 Periphrasis quid: ea poetis frequentissima est, 144.
 Periphrasi contraria perissologia, *ibi.*
 Peroratio est extrema pars orationis, 114.
 Perorationis partes & affectus, *ibi.*
 Permissio Gr. Epitrope quid, 182.
 Periodum multis nominibus appellat Cicer. 199.
 Periodi initium, medium & finis quale, *ib.* & 205, & 206, 209.
 Periodus habet membra minimum duo, sæpe etiam tria, 214.
 Periodus quid præstare debeat, 215.
 Perorationes constant numero sæ orationis genere, 218.
 Pedes duarum syllabaram sunt quatuor, 201.
 Pedestrium syllabarum sunt octo, *ib.*
 Ex Pedibus pluribus est quod tres syllabas excedit, 202.
 Pæon vel orienti, vel mediæ, vel cadenti orationi aptissimus, 210.
 Pæon in oratione ampliori frequentissimus, *ibi.*
 Poema est loquens pictura, 156.
 Polyptoton Lat. tractatio, quid, 155.
 Polysyndeton quid, 154.
 Polysyndeti & dissolutionis vnus est fons, 157.
 Preiudiciorum tria sunt genera, 35.
 Prætermisio vel præteritio Cice. Occupatio, Græ. paralepsis, quid, 178.
 Principia in exornatione sunt maxime libera, 84.

Principia in deliberatione vel nulla
 sint vel breuia, *ibid.*
 priuantiæ quid sint, 24.
 Pronominatio, Cic. Antonomasia 135
 Pronunciatio quid, 9.
 Pronunciationis laus & utilitas, 232.
 Pronunciationis duæ sunt partes, 23.
 Propositum Græ. Ihesin, quid, 5.
 Propositi duo genera, *ibid.*
 Proposito quid efficiat orator, 14.
 Propositio quid sit, 97.
 Propositionis approbatio, *ibid.*
 Protopopœia quid: & eius vis, 174.
 Protopopœia magnam vim eloquen-
 tia desiderat, *ibid.*
 Prudentia quid sit, 54.

Q

Quæstio est materia orat, 5.
 Quæstionum duo genera, *ibid.*

R

Ratione quid orator appellet, 90.
 Ratio affertur à Reo, *ibid.*
 Ratio Rei labefactatur firmamento.
ibid.
 Ratio totius orationis ad iudicatio-
 nem conferenda, 91.
 Ratiocinationis quæstio qualis, 93.
 Ratiocinatio quibus constet, 97.
 Ratiocinatio Græc. syllogismus & epi-
 cherema dicitur, *ibid.*
 Ratiocinationis partes quot sint, 99.
 Refutatio duplex, quid, 111.
 Refutatio & confirmatio eodem in-
 uentionis fonte vtuntur, 112.
 Repugnantiæ differunt à contrarijs &
 dissimilibus, 27.

Repetita breuissimè sunt dicenda, 118.
 Repetitio Græ. Anaphora, quid, 150.
 Rerum magnarum duplex genus, 47.
 Rerum vsum magnarum tria sunt ge-
 nera ad amplificandum, 4.
 Rerum copia verborum copiam gignit,
ibid. 122.
 Res gestæ ad cuiusq; virtutis nomen &
 vim sunt reuocanda, 57.
 Responsio figura quid, 170.
 Rhetorica quid: eaq; est ars, 1.
 Rhetoricæ officium, finis, dignitas &
 materia, 1. & 4.
 Rhetoricæ materia quomodo à cæte-
 rarum artium materia differat, 4.
 Rhetoricæ partes quinque, 8.
 Rhythmus quid sit, 102.
 Rhythmi constant spatio temporum,
 pedes etiam ordine, *ibid.*

S

Sapientia quid sit, 54.
 Sapientiæ comites & ministræ
 sunt Dialectica & oratoria, *ib.*
 Sapiëntia sicut cæterarum reru, sic etiã
 eloquentiæ fundamentum est, 227.
 Sapientis est consilium suum de ma-
 ximis rebus explicare, 70.
 Schemata Gr. quid vocitent, 18.
 Ser. Sulpitij laus, 56. & 58 & 60.
 Similitudo quid, 22.
 Similitudo tatiætatis mater, 100.
 Similiter desinens Gr. homioteleutõ
 quid, 162.
 Similiter cadens, Gr. homioptoton,
 quid, 161.
 Similiter cadens & similiter desinens
 quomodo differant, 162.
 Syllogismus vel epicherema, Latin.
 ratio

ratiotinatio, 97.
 Syllogismus quibus constet, ibid.
 Syllogismus cornutus est dilemma, 109.
 Syllabæ verbi prioris non sint primæ
 verbi sequentis, 193.
 Συνομιῶν quid, 159.
 Synecdoche tropus quid, 132.
 Synecdoches octo modi, ad quatuor
 reuocantur, ibid.
 Synecdoche à metaphora quid diffe-
 rat, 133.
 Synecdoche à Cice. Præcisio quid: &
 quomodo differat ab Apoliopeli, 159.
 Synonimia quid, & quibus modis cō-
 ficiatur, 154.
 Sorites quid, & vnde dicatur, 107.
 Sorites vulgo dicitur argumentatio à
 primo ad vltimum, 112.
 Sorites sæpe fallax, ibid.
 Soriti quomodo resistendum, ibid.
 Status quid sit, 88.
 Status vnde nascatur, & vnde dicitur,
 ibid.
 Status quomodo tractetur, 94.
 Status tres, & quid sint, 89.
 Stylus dicendi magister, 189.
 Suadendo vel dissuadendo tria sunt
 spectanda, 62.
 Suadendi partes sunt tres, 63.
 In suadendo & dissuadendo quæ ad-
 uertenda: est que id grauissimæ per-
 sonæ, 67. 70.
 Sustētatio Græ. Paradoxon, quid. 178

T Erretur facillimè leuissimi cu-
 iusq; animus, 65.
Tertium genus figurarum ver-
 borum quale, 160.

Testimonium quid dicatur, 25.
 Themistoclis & Theodectis, atq; ali-
 orum excellentissima memoria, 232.
 Thesis Cice. propositum vocat. 5.
 Trasimachus numerosæ orationis in-
 uentor, 195.
 Traductio Græ. Polyptoton, quid, 153.
 Translatio cum frequentissimus tro-
 pus, tum longè pulcherrimus, 127.
 Tráslatio Græ. metaphora quid, ibid.
 Translationem genuit necessitas, iu-
 cunditas celebrauit, ibid.
 Translatio & comparatio quomodo
 differant, 129.
 Translatio est quadruplex, ibid.
 Translatio quomodo fiat, ibid.
 In translatione quæ fugienda, 130.
 Translationum variæ species, ibid.
 Translationis frequens vsus exit in
 allegoriam & ænigma, 131.
 Translatio durior quomodo molli-
 enda, ibid.
 Tres exercitus Pop. Ro. in Bello Ci-
 uili Cæsaris & Pompeij, sunt inter-
 fekti, 44.
 Tropus quid sit, 126.
 Tropi numero sunt vndecim, ibid.
 Troporum & figurarū discrimen, 146.

V

Varietate res gaudet, & animus
 nouis delectatur, 186.
 Verba simplicia qualia, 123.
 Verbor. simpliciu optima, quæ, ibid.
 Verba simplicia iudicio aurium sunt
 ponderanda, 124.
 Verba inusitata quæ, ibid.
 Verbum poeticum aliquando digni-
 tatem habet in oratione, 125.
 Verba

Verba nouantur quatuor modis, ibid.	Virtus præstantis viri quæ sit,	57.
Verbo sensum claudere optimū, 100.	Virtus rebus difficilibus & arduis cō-	104.
Verba in oratione non sunt ad pedes	paratur,	104.
dimensa, ibid.	Vitia quæ in oratione numerosa vitā-	213.
Verborum breuium & longorum vi-	da,	213.
tanda est continuatio, 193.	Vocem qualem exigant motus ani-	233.
Nec verba verbis, nec nomina nomi-	mi,	233.
nibus continuari debent, 194.	Vox quantum possit in oratione, 234.	
Verecundia est omnium virtutum cu-	Vrbanitas opportuna reficit animos,	81.
stos, 56.		
Versus in oratione si efficitur vitium	Vrbes similiter atque homines lau-	61.
est, 204.	dantur,	61.
Virtutis partes quatuor, 19.	Vsus & exercitatio quantum valeant,	219.
Virtus quot & quales cōplectatur for-	mas, 19. & 22.	
Virtus in extremarū rerum vsu ac mo-	Vtile quomodo consideretur, 67.	
deratione maximè cernitur, 53.	Vtilitatis species quomodo commen-	68. & 69
Virtutis duplex vis, 54.	danda.	68. & 69
Virtutum singularum sunt certa quæ-	Vtilitas semper cum dignitate coniū-	69.
dam officia, 56.	cta est,	69.

Errata hoc modo legantur.

Pagina.	Versu.	Dic.	Dic.
21.	8.	pudorij	pudori.
34.	12.	quæ	qui.
37.	11.	defossam	defossam.
45.	21.	si	sic.
53.	8.	dicuntar	dicuntur. qui dicatur: est delendū
57.	18.	grauita	gratuita.
82.	15.	auditus	aditus.
148.	15.	couuenis	conuenit.
163.	19.	rem	delendū est.

Alia fortè reperies, quæ ideo relicta sunt, quia facile dignoscuntur,

LAVS DEO.

Pag.	Verf	Errata	Correcta.
------	------	--------	-----------

In priori præfatione.

2.	17.	auguste	anguste.
2.	21.	celeritur	celeriter.
4.	16.	salutis	salus.

In posteriori præfatione.

Vltima	7.	Græg.	Greg.
Ibid.	13.	Arrij	Arij.
Ibid.	19.	ex diuinarũ rerũ cura & cõtemplatione.	redundat.

In lib. 1. 2. & 3.

5.	3.	in margine. pone	lib. 1. rhet c. 22.
6.	5.	laudatione	laudationes.
9.	10.	nam inuentio	nam nec inuentio
21.	8.	pudorij	pudori.
25.	10.	in margine, negãti	negantia.
36.	21.	dicendum	dicendum
37.	11.	defossam	defossum
39.	9.	confiliet	conciliet
45.	21.	fi	fic
53.	8.	dicũtar	dicũtur. qui dicatur. redũdat.
57.	18.	grauita	gratuita
69.	3.	cæterarũ	cæterarum
77.	11	cura	cum
82.	15.	auditus	aditus
93.	5.	supplitiũ	supplicium
117.	20.	diffidas	diffidas
118.	11.	repetitione	repetitione
121.	14.	fi	fit
130.	14.	Charibdim	Charybdim
139.	6.	in marg. μετ' ἀλιχίς	μετ' ἀλιψίς.
141.	12.	in consequentia	inconsequentia.
147.	27.	confirmationem	conformationem.
159.	19.	in marg. ε λ ψ χ ίς	ε λ ψ ις.
183.	15.	obtestationem.	obtestationem.
184.	10.	confecit	conficit.

LAVS DEO.

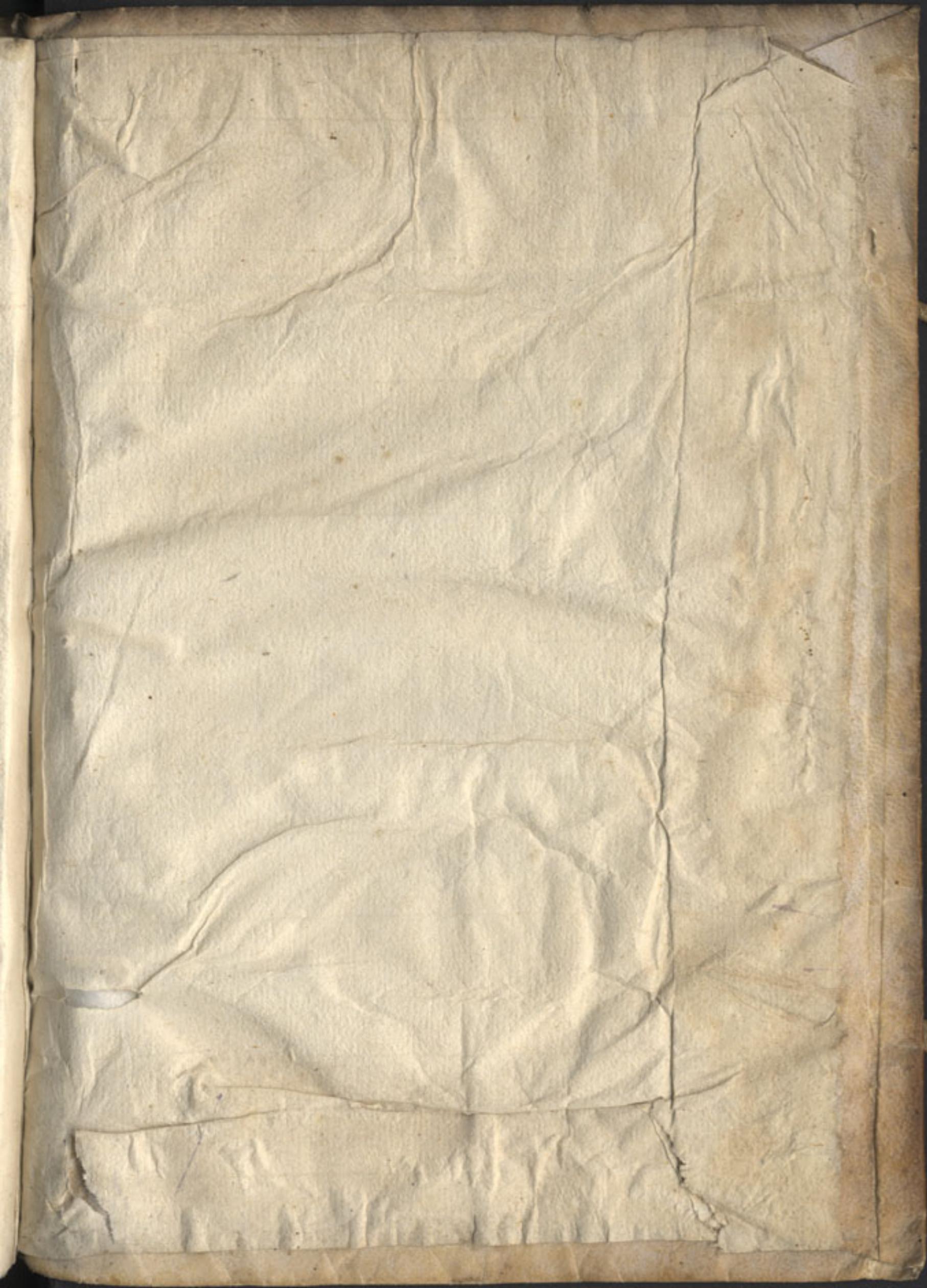
Handwritten text at the top of the page, possibly a title or header.

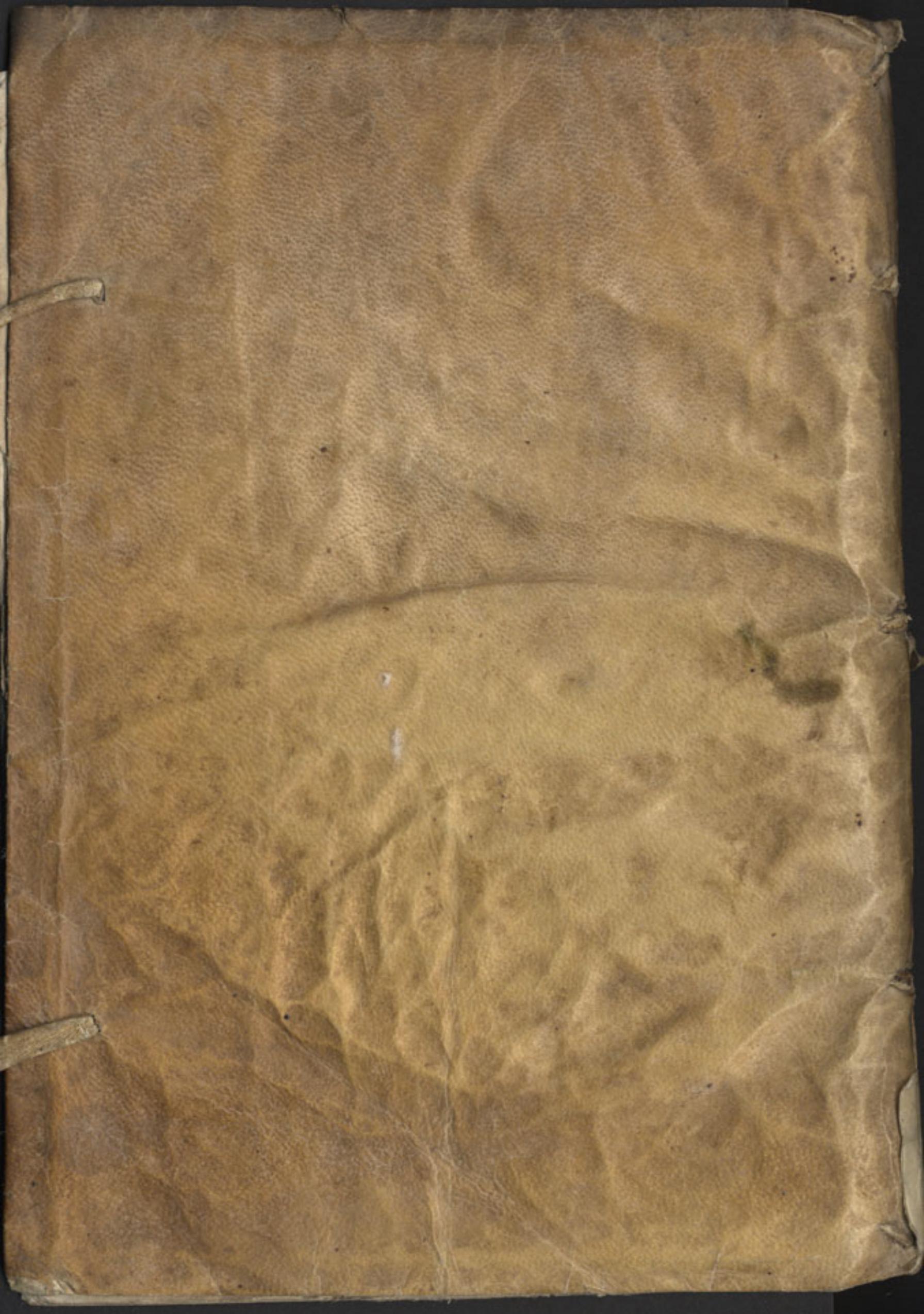

Handwritten text in the upper middle section, possibly a signature or name.

100	100	100
101	101	101
102	102	102
103	103	103
104	104	104
105	105	105
106	106	106
107	107	107
108	108	108
109	109	109
110	110	110
111	111	111
112	112	112
113	113	113
114	114	114
115	115	115
116	116	116
117	117	117
118	118	118
119	119	119
120	120	120

LAVIDEO

Sala **R**

Gab.

Est.

Tab. **A3**

N.º **4**